

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE YÜRÜTÜLEN YAYGIN DİN
EĞİTİMİ FAALİYETLERİ
(ADANA ÖRNEĞİ)**

FADİME TAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Ağustos - 2019**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE YÜRÜTÜLEN YAYGIN DİN
EĞİTİMİ FAALİYETLERİ
(ADANA ÖRNEĞİ)**

**DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇOBAN
JÜRİ : Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ
: Doç. Dr. Tuğrul YÜRÜK**

FADİME TAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
2019**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

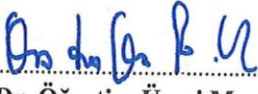
**ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE YÜRÜTÜLEN YAYGIN
DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ (ADANA ÖRNEĞİ)**

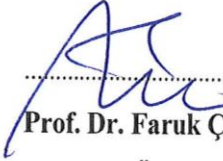
Fadime TAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez / Proje 02.07.19 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa
ÇOBAN
BAŞKAN

Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ
ÜYE

Doç. Dr. Tuğrul YÜRÜK
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK EVLERİ SİTESİNDE YÜRÜTÜLEN YAYGIN DİN EĞİTİMİ
FAALİYETLERİ
(ADANA ÖRNEĞİ)

Fadime TAŞ

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ÇOBAN

Yıl : 2019, Sayfa: 89+8

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇOBAN (Başkan)
: Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ (Üye)
: Doç. Dr. Tuğrul YÜRÜK (Üye)

İnsan içerisinde yaşadığı toplumdan bağımsız düşünülemez. Topluma uyum sağlama konusunda yaşadığı toplumun inancını, kültürünü, ahlaki değerlerini tanıması bireyin hayatını daha da kolaylaştıracaktır. Normal şartlarda ailede öğrenilmesi gereken bu nitelikler, Korunmaya Muhtaç Çocuklar için özel bir eğitimle mümkün olabilecektir. Özellikle ailelerinden uzak, bir takım travmalar yaşamış, hayatın zorluklarıyla tek başına mücadele edemeyecek durumda olan bu çocuklar için, dinin iyileştirici gücü önem taşımaktadır. Bu bağlamda ilk adım, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 2007 yılında imzalanan protokolle başlamıştır. 2011 yılında kapsamı genişletilerek yenilenen protokolle, günümüze kadar din hizmetleri devam etmektedir.

Yaptığımız taramalarda, 2007 yılında başlayan bu din hizmetiyle ilgili her hangi bir bilimsel çalışmanın yapılmadığını tespit ettik. Korunmaya Muhtaç Çocuklar açısından önemsedığımız bu hizmeti, Adana ölçeğinde değerlendirerek, din görevlilerinin bu konudaki görüş ve önerilerini alarak, eğitimin daha etkin ve verimli bir hale gelebilmesi için neler yapılmasını gerektiği araştırmak istedik.

Bu amaçla 2009-2018 yılları arasında Adana Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan personellerle mülakatlar yapılmıştır. Araştırma sonucunda din hizmetinin verimliliği için aslı görevi Çocuk Evleri Sitesi olan, bu alanda kendini yetiştirmiş nitelikli personele ihtiyaç duyulduğu, materyaller konusunda eksikliklerin olduğu, personellerin görevlendirilmeden önce özel bir eğitime tabi tutulmadığı, DİB tarafından bir ders programının hazırlanmadığı, ders saatinde çocukların başka etkinliklere götürüldüğü gibi hususlar tespit edilmiştir. Bu hususta karşılaşılan sorunlarla ilgili, görüş ve önerilerimizi de çalışmamıza ekledik.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, Sosyal Hizmet.

**DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

EXTENSIVE RELIGION EDUCATION ACTIVITIES CONDUCTED IN CHILDREN HOUSE BUILDING COMPLEX (EXAMPLE OF ADANA)

Fadime TAŞ

Supervisor : Asst. Prof.Dr. Mustafa ÇOBAN

Year : 2019, Pages: 89+8

**Jury : Asst. Prof.Dr.Mustafa ÇOBAN
: Asst. Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ
: Assoc. Dr. Tuğrul YÜRÜK**

Man cannot be considered independent from the society in which he lives. Recognizing the belief, culture and moral values of the society that they live in to adapt to the society will make life easier for the individual. Under these conditions, these qualifications which will be learned in the family will be possible with special education for Children in Need of Protection. Especially for the children who have experienced some traumas away from their families and who cannot fight the difficulties of life alone, the healing power of religion is important. In this context, the first step started with the protocol signed between the Directorate of Religious Affairs and the Ministry of Family, Labor and Social Services for the first time in 2007 and was renewed in 2011. The scope of the updated protocol signed in 2018 has been widened and these services are still in progress.

In our surveys, we found that there was no scientific study about this religious service that started in 2007. We wanted to evaluate this service, which we care about for children in need of protection, on Adana scale and to get the opinions and suggestions of religious officials about this issue and to investigate what should be done in order to make education more effective and efficient.

For this purpose, interviews were conducted with the personnel working in Adana Children's Houses Estate between 2009-2018. As a result of the research, the primary duty for the efficiency of religious services is the need for qualified personnel who have trained themselves in this area, there are deficiencies in the materials, the personnel are not subjected to a special training before being assigned, a lesson program is not prepared by DİB and the children are taken to other activities during the course hours. issues have been identified. We have added our opinions and suggestions regarding the problems encountered in this matter to our study.

Key words: Religious Education, Common Religious Education, Social Service. (works)

ÖN SÖZ

2007 yılında başlayan Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında imzalanan protokolle başlayan süreç, 2011 ve 2018 yıllarında güncellenen protokollerle devam etmiştir. Protokol kapsamında huzurevleri, kadın konuk evleri, yetiştirme yurtları, çocuk evleri sitesi gb sosyal hizmet kurumlarına yönelik din hizmetleri devam etmektedir.

Bu çalışma, 2007 yılında başlayıp günümüze kadar hala devam eden Çocuk Evleri Sitesine yönelik yürütülen din hizmetlerini ele almaktadır. Çalışmamız bir giriş ve 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırma hakkında bilgi verdikten sonra, tezin içerisinde sıkça zikredilen kavramlar tanıtılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde ise, Kuran ve Sünnette korunmaya muhtaç çocuk konusu ele alınarak Tarihsel süreçte korunmaya muhtaç çocuklar konusu ele alınmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar devlet eliyle yapılan hizmetler tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığının çalışmaları da yine bu bölüm içinde anlatılmıştır.

İkinci bölümde, sosyal hizmet kurumlarında görev alan personelin görev tanımı ve uygulama ilkelerinin yanı sıra, koruma altına alınma süreci, korunmaya muhtaç çocukların psiko-sosyal özellikleri, 07-18 yaş çocuklarındaki psiko-sosyal gelişimler ve korunmaya muhtaç çocukların din algısı hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Adana Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan/yapmış 13 din görevlisiyle mülakat yapılmış ve her bir soru ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Süreç içerisinde ne gibi çalışmaların yapıldığı, hangi eğitimlerin verildiği ve bugün ki durum hakkında bilgi sahibi olabilmek, yaşanan aksaklıklar varsa nasıl bir yol izlenebileceği hususları, şimdiye kadar Çocuk Evleri Sitesinde görev yapmış olan din görevlilerinin gözünden incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın, birçoğu ergenlik döneminde olan kurum bakımındaki çocukların daha iyi tanınması, problemlerinin doğru teşhis edilip yapılacak olan din eğitimi faaliyetlerinin niteliğine katkı sağlamasına yardımcı olması ümit edilmektedir.

Araştırmamızda her konuda destek olan, gayretlendiren, kıymetli bilgilerini paylaşan, her danıştığım da zaman ayıran, gerçek anlamda bana danışmanlık yapan çok kıymetli Sayın Dr. Öğretim Üyesi Mustafa ÇOBAN'a, tezimi inceleyerek değerli görüşlerini benimle paylaşan, güzel fikirleriyle çalışmamı zenginleştiren hocalarım Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ ve Doç. Dr. Tuğrul YÜRÜK'e ve her zaman yardımcı olan desteklerini esirgemeyen, Dr. Öğretim Üyesi Memet Zeki UYANIK'a, mülakatlarda soruları samimiyetle cevaplayarak çalışmamıza ışık tutan Adana'da Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan din görevlilerine ve gücünü her zaman arka planda hissettiğim kıymetli annem Remziye TAŞ'a, teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Kavramsal Çerçeve	3
1.3.1. Yetim.....	3
1.3.2. Sosyal Hizmetler	3
1.3.3. Korunmaya Muhtaç Çocuk	3
1.3.4. Çocuk Yuvaları	4
1.3.5. Yetiştirme Yurtları	4
1.3.6. Çocuk Evleri	4
1.3.7. Çocuk Evleri Sitesi.....	5
1.3.8. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri.....	6
1.3.9. Sosyal Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi	6
1.3.10. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)	6
1.3.11. Koruyucu Aile.....	7
2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
3. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR.....	10
3.1. Kur'an ve Sünnette Korunmaya Muhtaç Çocuklar	10
3.1.1. Kur'an'da Korunmaya Muhtaç Çocuklar	10
3.1.2. Hz. Peygamberin Sünnetinde ve Hayatında Korunmaya Muhtaç Çocuklar.....	13
3.2. İslam Hukuku Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar	15
3.3. Tarihsel Süreçte Korunmaya Muhtaç Çocuklar	17
3.3.1. Osmanlı Devletinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar.....	18
3.3.1.1. Dârüşşafaka	20
3.3.1.2. Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi	21
3.3.1.3. Dârülaceze	22
3.3.1.4. Dârüleytam	23
3.3.1.5. Islahhâneler	25
3.3.1.6. Topkapı Fekaraperver Cemiyeti	26
3.4. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Yapılan Çalışmaların Hukuki Süreci	27
3.4.1. Diyanet İşleri Başkanlığının Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Faaliyetleri	29
3.4.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İşbirliği Protokolü	34
3.5. Sosyal Hizmet Kurumlarında Görevlendirilen Personelin Görev Tanımı Ve Uygulama İlkeleri.....	35
3.5.1. Görev Tanımı	35
3.5.2. Misyon	35
3.5.3. Vizyon.....	35
3.5.4. Temel İlkeler	35

3.5.4.1. Sağlam Dini Bilgileri Doğru Metotlarla Hassas Kesimlere Ulaştırmak	35
3.5.4.2. Dünyada ve Ülkemizde Manevi Sosyal Hizmet Alanındaki Gelişmeleri Göz Önünde Bulundurarak Hareket Etmek.....	36
3.5.4.3. Hizmet Götürülen Kurum ve Bireylerin Bilgisel, Kültürel, Toplumsal Farklılıklarını ve Hassasiyetlerini Göz Önünde Bulundurmamak.....	36
3.5.4.4. Manevi Destek Hizmeti Sunarken Sürekliliği ve İzlenebilirliği Sağlamak	36
3.5.4.5. Tarafsızlık ve Gizlilik İlkesiyle Hareket Etmek.....	36
3.5.4.6. Ayrım Gözetmeksizin Kuşatıcı ve Kucaklayıcı Bir Yaklaşım Sergilemek.....	36
3.5.4.7. Sosyal Hizmet Kurumlarındaki Yöneticiler ve Çalışanlarla İşbirliği İçinde Hareket Etmek	37
3.5.5. Uygulama İlkeleri	37
3.6. Koruma Altına Alınma Süreci	37
3.7. 07-18 Korunmaya Muhtaç Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri.....	39
3.7.1. Anlamsızlık Duygusu ya da İncinme	41
3.7.2. Yalnızlık Duygusu	42
3.7.3. Duygusal Yoksunluk ve Yansımaları	43
3.7.4. Mülkiyet Duygusunun Gelişmemesi	43
3.7.5. Depresyon	43
3.7.6. Hospitalizm (Yuva Hastalığı)	44
3.8. 07-18 Yaş Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler.....	44
3.8.1. Çocukluk Dönemindeki (07-12) Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler.....	45
3.8.2. Gençlik Dönemindeki (13-18) Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler.....	47
3.9. Korunmaya Muhtaç Çocukların Din Algısı	49
3.10. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Din Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	51
4. YÖNTEM	54
4.1. Sınırlılıklar, Evren ve Örneklem	54
4.2. Araştırmada Kullanılan Yöntem	55
5. BULGULAR.....	56
5.1. Adana Çocuk Evleri Sitesinde Görev Yapan Din Görevlilerinin Yürütülen Din Hizmetleriyle İlgili Değerlendirmeleri.....	56
5.1.1. Cinsiyet bilgileri.....	56
5.1.2. Eğitim Durumu	57
5.1.3. Hizmet Yılı.....	57
5.1.4. Görev Unvanı	58
5.1.5. Hizmet İçi Eğitim.....	58
5.1.6. Çocuk Evleri Sitesindeki Hizmet Süreleri	59
5.1.7. Din Hizmetinin Ders Saati	60
5.1.8. Kurumda Ders Günü Sayısı	60
5.1.9. Ev Başına Düşen Haftalık Ders Saati	61
5.1.10. Öğretim Programı	61
5.1.11. Din Görevlisinin Kendisini Yeterli Görüp Görmemesi	62
5.1.12. Çocuklar En Çok Hangi Konularda Sorular Soruyorlar	63
5.1.13. Eğitim Verirken Din Görevlisini Etkileyen Olumlu ya da Olumsuz Şeyler.....	65
5.1.14. Çocuk Evleri Sitesinde Verilen Din Eğitimi Hangi Kriterlere Göre Olmalıdır?	67

5.1.15. Derste Kullanılan Materyaller.....	69
5.1.16. Derste Etkinlik Yapabilme İmkânı	70
5.1.17. Çocuk Evleri Sitesinden Kaynaklanan Sorunlar	72
5.1.18. Eğitimin Sunumunda Karşılaşılan Sorunlar.....	73
5.1.19. Hizmetin Verimliliği İçin Önerileri	75
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
KAYNAKLAR	85
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR DİZİNİ

ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AÇSHİM	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇEK	: Çocuk Esirgeme Kurumu
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇKAYM	: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KMÇ	: Korunmaya Muhtaç Çocuklar
md.	: madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MK	: Medeni Kanun
s.	: sayfa
S.	: Sayı
ss.	: sayfa sayısı
Sav	: Sallallahu aleyhi ve sellem
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHP	: SSosyal Demokrat Halkçı Parti
SHTK	: Sosyal Hizmet Terminolojisi Kitapçığı
SK	: Sayılı Kanun
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TÜİK:	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb	: ve benzerleri
vd	: ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 5.1. Mülakat Yapılan Din Görevlileri.....	56
Tablo 5.2. Eğitim Durumu.....	57
Tablo 5.3. Diyanetteki Hizmet Yılı	57
Tablo 5.4. Görev Unvanı	58
Tablo 5.5. Hizmet İçi Eğitim Durumu.....	58
Tablo 5.6. Çocuk Evleri Sitesinde Hizmet Süreleri.....	59
Tablo 5.7. Ders Saati Dağılımı	60
Tablo 5.8. Kurumda Sunulan Din Hizmeti Gün Sayısı	60
Tablo 5.9. Ev Başına Düşen Haftalık Ders Saati.....	61
Tablo 5.10. Ders Programı Verilip Verilmediği	61
Tablo 5.11. Kendilerini Yeterli Görüp Görmedikleri	62
Tablo 5.12. Eksikliğini Hissettikleri Hususlar.....	62
Tablo 5.13. Çocukların En Çok Sorduğu Sorular	64
Tablo 5.14. Görev Yaparken Etkilendikleri Olumlu Şeyler	65
Tablo 5.15. Görev Yaparken Etkilendikleri Olumsuz Şeyler	66
Tablo 5.16. Eğitim Hangi Kriterlere Göre Olmalıdır	68
Tablo 5.17. Derste Kullanılan Materyaller	69
Tablo 5.18. Derste Etkinlik İmkânı	70
Tablo 5.20. Eğitimin Sunumunda Karşılaşılan Sorunlar	73
Tablo 5.21. Hizmetin Verimliliği İçin Öneriler	75

1.GİRİŞ

İnsanlar, içinde yaşadıkları topluma ait bilgileri, değerleri ve kavramları eğitim yoluyla almaktadırlar, bu toplumun devamı ve yaşanılan topluma uyum için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu doğrultuda toplumsallaşmak hem bireyin hayatını kolaylaştıran hem de bireyin huzurunu ve mutluluğunu temin eden önemli unsurlardandır.

İnsan, maddi ve manevi ihtiyaçlarıyla bir bütündür. Gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınan temel ihtiyaçlardan biri de, bireyin din konusundaki ihtiyaçlarının giderilmesidir. İnandığı dinin öğretilerini öğrenmek, inancını yaşayan bir birey olarak manevî yönden huzuru bulmak, her bireyin olduğu gibi Korunmaya Muhtaç Çocukların da hakkıdır. Aile ortamından uzak şekilde kapalı bir mekânda kalan, anne baba sevgisinden mahrum olan bu çocukların yaşadıkları travmalar göz önüne alınınca, manevî desteğe ihtiyaçları olduğu daha iyi anlaşılabacaktır. Maddî anlamda devlet tarafından birçok ihtiyaçları giderilen bu çocuklar, hayata tutunabilecekleri bir sığınak aramaktadırlar (Taş, 2019: 478)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) arasında 2007 yılında ilk defa bir protokol imzalanmıştır. Protololle başlayan bu süreç, bugün ülke genelinde bakanlığa bağlı bütün sosyal hizmet kurumlarında devam etmektedir. Adana İl Müftülüğü ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (AÇSHİM) arasında 2008 yılında bu protokole dayandırılarak karşılıklı faaliyetler başlatılmıştır. Günümüzde öncelikli olarak müftülüklerin Aile ve Dini Rehberlik Bürolarında görevli olan ADRB Vaizleri tarafından yürütülen faaliyetlerde Vaiz, Din Hizmetleri Uzmanı, Murakıp, Kur'an Kursu Öğreticisi, İmam-Hatip gibi çeşitli unvanlardaki personeller görev yapmaktadır. Son dönemlerde ADRB Vaizlerinin atanması (2017), Değerler Eğitimi Kitabının hazırlanması gibi bir takım olumlu çalışmalar yapılmış olsa da, sıkıntılar ve eksiklikler hala devam etmektedir.

1.1.Araştırmanın Konusu ve Önemi

İnsanlar, içinde yaşadıkları topluma ait bilgileri, değerleri ve kavramları eğitim yoluyla almaktadır. Bu toplumun devamı ve içinde yaşanılan topluma uyum için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bireylerin huzur ve mutluluğu toplumun bütününe de etkilemektedir. Bu nedenle toplumsal huzurun ve mutluluğun tesisi için bireylerin duyarlı olması gerekir. İslam dini açısından da önemli olan bu husus, gerek Kur'an ayetlerinde gerekse Hz. Muhammed (sav)'in sünnetinde ve uygulamalarında özel bir yere sahiptir.

Adana Çocuk Evleri Sitesinde kalan çocuklara, içerisinde yaşadıkları topluma uyum ve inandıkları dinin temel değerlerinin öğretilmesi konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 2007, 2011 ve 2018 yılları arasında imzalanan protokollerle ilk adımlar atılmıştır. Okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin bir tamamlayıcısı olarak AÇSHB'ye bağlı çocukların ve gençlerin kaldığı kurumlarda verilen Din Eğitimi'ni ailelerinden uzakta olup, ailede temeli atılan Din Eğitiminin yerine koyacak olursak, bu durum verilen eğitimin önemini daha da arttırmaktadır.

Adana Çocuk Evleri Sitesi 0-12 yaş erkek çocukların ve 0-18 yaş kız çocukların kaldığı 21 villadan oluşan bir site şeklindedir. 12 yıldır kurumda devam bu eğitimin içeriği, yöntemi ve eğitimin verimliliği bizim araştırmamızın konusunu teşkil

etmektedir. Henüz yakın bir geçmişte başlayan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda çocuklara ve gençlere yönelik Din Eğitimi faaliyeti, kurumda kalan çocukların özel durumları da göz önüne alındığında üzerinde ciddi olarak çalışılması ve dikkat edilmesi gereken hususları da beraberinde getirmektedir. Alt yapısı hazırlanmadan başlayan eğitimlerde bir takım eksikliklerin olduğu düşüncesi ve bu alanda henüz akademik bir çalışmanın yapılmamış olması bu konu üzerinde yoğunlaşmamızı sağlamıştır.

İki yıldan fazla bir süreçte Adana Çocuk Evleri Sitesi'nde, kurumlar arasında yapılan işbirliği protokolüne dayanarak sahayı yakından tanıma imkânı bulduk. Bu nedenle verilen eğitimin önemini kavrayarak ve bu süreçte yaşanan bir takım sorunları da tecrübe edip, bu çalışmaya hem Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı'na hem de Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yapacağı çalışmalara bir ışık tutabilmesi amacıyla başlandı.

1.2. Araştırmanın Amacı

Avrupa Birliği ülkelerinde korunmaya muhtaç çocukların yaklaşık %75'i 'koruyucu aile' hizmetinden yararlanırken, ülkemizde ise bu oran %2'dir. Ülkemizde en yaygın olan bakım yöntemi %75'lik oranla kurum bakımında (Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Evleri Sitesi, Çocuk Evleri, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri ile Koruma ve Bakım Merkezleri) sağlanmaktadır (Yalçın, 2011: 3).

Aile ortamından mahrum bir şekilde yaşayan Korunmaya Muhtaç Çocukların (KMÇ) yaşadıkları problemlerle baş edebilmeleri ve hayata tutunabilmeleri açısından manevi bir destek olarak verilen din eğitimi büyük bir önem arz etmektedir. Ancak verilen bu eğitimin ihtiyaçları ne kadar karşılayabildiği, personelin bu konuda kendini nasıl yetiştirdiği, eğitim veren personelin bu alandaki yeterliliği, eğitimde kullanılabilecek uygun materyallerin olup olmadığı gibi konular bu konuda araştırma yapmaya sevk eden en önemli etkenler olmuştur.

Türkiye genelinde DİB personelleri tarafından KMÇ'lere yönelik yürütülen din eğitiminin genişleyerek devam etmesi, konunun önemini daha da arttırmaktadır. Toplumsal bir emanet olan kurum bakımı altında kalan çocukların, içinde yaşadıkları toplumun kültürel ve dini değerlerini kazanmasında önemli bir ihtiyacı giderecek olan bu eğitim, aynı zamanda bu eğitimde çalışan personele büyük bir görev de yüklemektedir. Eğitimin kalitesi ve verimliliği, çocukların hayata bağlanmasında ve inançlarını sağlam temellere oturtmalarına katkı sağlayabileceği gibi, kurum bakımında kalan çocukların inanç problemlerine de çözümler sunabilme imkânı verebilecektir.

Çeşitli dönemlerde yaklaşık 2,5 yıl Adana Çocuk Evleri Sitesinde ve Çocuk Evlerinde, Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik yapılan Din Eğitimi faaliyetlerinde görevlendirilmiş biri olarak, verilen eğitimin önemi ve çocukların bu eğitime duydukları ilgi ve ihtiyacı, aynı zamanda eğitim esnasında yaşanan güçlükleri ve aksaklıkları tecrübe eden biri olarak bu alanda bir çalışma ihtiyacı hissederek, yapılacak eğitimlere bir katkı sağlayabilmek adına tez konusu Çocuk Evleri Sitesinde Yürütülen Yaygın Din Eğitimi Faaliyeti (Adana Örneği) olarak belirlendi.

Özellikle Adana gibi büyük bir şehirde kurum sayısının ve bakım hizmeti alan çocuk sayısının çokluğunu düşündüğümüz zaman, verilen hizmetin niteliği ve niceliği konusunda sahada da bizzat çalışmış biri olarak konuya dikkat çekmek üzere bu çalışmayı yapmaya karar verdik.

1.3. Kavramsal Çerçeve

Adana Çocuk Evleri Sitesinde Yürütülen Yaygın Din Eğitimi Faaliyetleri konulu tezi hazırlarken yapılacak çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için, çalışma esnasında sıkça kullanılacak bazı kavramlar hakkında kısa bilgiler vermek gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle kurumsal yapılar ve bu yapıların ne oldukları hakkında temel kavramlar belirlenerek, genel özellikleri tanıtılmaya çalışıldı.

1.3.1. Yetim

Yetim, Arapçada "yütm" kökünden gelen bir kelimedir. "Yütm", çocuğun ergenlikten önce babasını kaybetmesidir. Fıkıh dilinde "yetim" (ç. yetâmâ, eytâm), babasından yoksun kalan çocuk demektir. Ergenlik çağına gelmeden babasını kaybeden erkek ya da kız, zengin ya da fakir çocuklara "yetim" denir. Babası ve annesi ölen çocuğa "latîm", yalnızca annesi ölen çocuğa "acî" (aciyyun) denir (Akyüz, 2011: 5). "Bazı İslâm ülkelerinde ebeveynlerden birinin kaybolması, çocuğu terk etmesi yahut boşanma sonucu ondan uzaklaşması gibi sebeplerle ortaya çıkan hükmî yetimlik de yetim tanımı içerisinde görülmektedir. Babaları ölmüş olan çocuklara bulûğ çağına girdikten sonra da mecazen yetim denilebilir" (Arı, 2013: 501).

1.3.2. Sosyal Hizmetler

2828 Sayılı Sosyal Hizmet Kanunun 3. Maddesinin a bendine göre; *'Sosyal Hizmetler', kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür (2828 SK. 3/a).*

1.3.3. Korunmaya Muhtaç Çocuk

Bedensel, zihinsel, ahlâkî, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ana ve babasız, ana veya babasız, ana veya babası veya her ikisi belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen, kendisine bakmakla ve yetiştirmekle yükümlü olanlar tarafından ihmal veya istismar edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikeye karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen ve bu nedenlerle destekleyici hizmetlerden yararlandırılması uygun görülen veya özel olarak korunması ve koruyucu hizmetlerden yararlandırılması için yetkili ve görevli hâkim veya mahkemeden karar alınması gerekli görülen çocukların tümü olarak tanımlanmaktadır (Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, s.44).

Medeni Kanuna göre; *bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede olan, manen terkedilmiş veya ailenin huzurunu onlardan katlanmalarını bekleyemeyecek derecede bozan çocuğa korunmaya muhtaç çocuk denir (Madde: 347).*

KMÇ, 18 yaşından küçük olan, içinde bulunduğu ortam açısından sağlıklı bir gelişim imkânına sahip olmayan bu nedenle devlet tarafından bakım altına alınan çocuk demektir. Çocuklar, yaşları ve koruma altına alınma gerekçelerine göre, kendilerine uygun olan sosyal hizmet kurumlarına yerleştirilmektedir.

1.3.4. Çocuk Yuvaları

0-12 yaş arası çocukların bedenî, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla mükellef (yükümlü) yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, s. 23).

Adana'daki Çocuk Evleri Sitesi, mekân sorunundan dolayı hem çocuk yuvası hem de kız yurdu işlevini birlikte görmektedir. Kurumda 5 adet 0-6, 8 adet 7-12 yaş grubuna ait evler Çocuk Yuvası olarak hizmet vermektedir.

1.3.5. Yetiştirme Yurtları

13-18 yaş ve üzerindeki korunmaya ihtiyacı olan çocukları korumak, bakmak, bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. (2828 SK. 3/f 2 bendi) Yetiştirme yurtları Kız Yetiştirme Yurtları ve Erkek Yetiştirme Yurtları olarak ikiye ayrılmaktadır.

"Çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtlarının korunmaya muhtaç çocukların yaş, cinsiyet, sosyal ve psikolojik özellikleri ile özür dereceleri dikkate alınarak, kaynaştırma anlayışına göre gruplandırılması ve özellikle çocuk yuvalarının, huzurevleri ile aynı mahallerde tesis edilerek dede-torun, nine-torun ilişkilerinin sağlanması esas alınır" (KHK/572, md. 6 ile değişik 2822 SK., md. 4/h).

Yetiştirme yurtları, korunmaya muhtaç çocuk konumunda bulunup, ailesinin yanında korunması gerçekleştirilemeyen çocukların, toplumsallaşma sürecinin tamamlayıp sosyal hayata atılana kadar kalabileceği son kurum bakımı ortamıdır. Çocuklar 18 yaşını doldurunca kurumdan ayrılmakta ve toplum içinde kendilerine bir yer edinmeye çalışmaktadır (Salim, 2011: 99). Eğer 18 yaşını dolduran genç, ortaöğretime devam ediyorsa 20 yaşına kadar, yükseköğretime devam etmesi durumunda 25 yaşına kadar kurumda kalabilmektedir. Gidecek yeri olmaması durumunda ihtiyacı ortadan kalkıncaya kadar yurtlarda kalabilmektedir (Yalçın, 2011: 52).

KMÇ'nin eğitim ve öğretimi MEB ile diğer kamu kuruluşlarına bağlı olan eğitim kurumlarında gerçekleştirilir. Okula devam etmeyen çocuklar kurum tarafından ayarlanan kamu ve özel sektöre ait işyerlerinde ücret mukabilinde çalışarak bir meslek sahibi olmaları sağlanır. Çalıştıkları süreçte kazanmış oldukları paranın bir kısmı gençlere harçlık olarak verilebilir. Gencin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kalan kısmı ise çocuğun bankada açılan hesabına yatırılır (Özdemir 2002: 25).

Adana Çocuk Evleri Sitesi, Kız Yetiştirme Yurdu olarak da hizmet vermektedir. Erkek çocuklar ise Seyhan Erkek Yetiştirme Yurdunda kalmaktadır.

1.3.6. Çocuk Evleri

"6-8 kişilik müstakil ev tipi veya daha geniş kapasiteli binaların 6-8 kişilik bağımsız bölümlere ayrılması suretiyle oluşturulacak fiziki yapılarda, 0-12 yaş grupları ile 13-15, 16-18 yaş ve cinsiyet grupları esas alınarak, hakkında koruyucu hizmetlerden yararlandırılmak üzere yetkili ve görevli hâkim veya mahkemece yararlandırma kararı alınan çocuklara, fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimlerine, bakım ve koruma altına alınma gerekçelerine uygun olarak bakım hizmeti sunmak, çocuklara sağlıklı bir kişilik

ve iyi alışkanlıklar kazandırmak, bir işte eğitilmesini ve meslek kazanmasını sağlamak, kendi başlarına hayatlarını sürdürmelerini sağlayabilecek yetenek ve becerileri kazandırmak, bir aile hassasiyeti içerisinde eğitimlerine devamlarını ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşudur" (Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, s. 21-22). 2018 verilerine göre Türkiye’de 1192 çocuk evi bulunmakta olup, 6199 çocuk¹ bu evlerde kalmaktadır.

Çocuk evleri 6-8 kişilik yaşları birbirine yakın olan çocukların mahalle içinde kurum tarafından kiralanmış ya da alınan bir evde komşuluk ilişkilerini yaşayabildikleri küçük gruplardan oluşmaktadır. Evde kalan bireyin sayısının diğer sosyal kurumlarda kalan çocuklara göre az olması çocukların gelişimleri açısından daha sağlıklı bir ortam oluşturmaktadır. Nitekim Çocuk Evleri Sitesinde kalanlardan seçilerek buralara yerleştirilen çocuklar grup sayısının da azlığı sebebiyle daha fazla özel alana sahip olabilmektedir.

Çocuk Evleri’nde diğer kurumlardan farklı olarak adres gizliliği esastır. Çocuklar küçük gruplar halinde yaşadığı için, çocukları koruma adına evlerin bulunduğu yerlerde kurumsal anlamda bir tabela bulunmamaktadır. Adana’da toplam 11 adet çocuk evi bulunmakta olup, idaresi Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi tarafından yapılmaktadır.

1.3.7. Çocuk Evleri Sitesi

"SHÇEK Genel Müdürlüğünün uygulamaya koyduğu yeni bir hizmet modelidir. Bu bakım modelinde, çocukların toplu bakımı yerine daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılar ve ilişki sistemi içerisinde yetişebileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan site içerisinde bakımının sağlanması amaçlanmaktadır. En fazla üçer kişilik odalarda 10-12 çocuğun kaldığı site içerisinde müstakil evlerden oluşan Çocuk Evleri Sitesinde çocukların aidiyet duygularını yaşamaları, ev içi sorumlulukların kazandırılması sağlanmaktadır" (Sosyal Hizmetler Rehber Kitapçığı, s. 37).

Adana Çocuk Evleri Sitesi, 0-12 yaş kız ve erkek çocukların kaldığı Çocuk Yuvası ve 13-18 yaş kız çocuklarının kaldığı Kız Yetiştirme Yurdundan oluşmaktadır. Kuşum hem çocuk yuvası hem de Kız Yetiştirme Yurdu olarak hizmet vermektedir. 21 villadan oluşan bir kurumda bu kadar farklı yaş grubunun bir arada bulunmasının avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Farklı yaş gruplarındaki kardeşler bu sayede birbirlerinden kopmayıp iletişim halinde olabilmektedir. Büyük çocuklar bebekleri ziyaret edip onlara sevgi gösterebilmektedir. Ancak bunların yanında özellikle kız yurdunda (13-18) kalan çocuklar, küçük çocuklara olumsuz örnekler teşkil edebilmektedirler. Zaman zaman kurumdan kaçma, kurum mallarına zarar verme, diğer çocuklara karşı şiddet, sigara kullanımı gibi olumsuz davranışlarla, aynı ortamda bulunan küçük çocuklara kötü örnek olabilmektedirler. Kurum yetkilileriyle zaman zaman yaptığımız görüşmelerde bu durumun farkında olduklarını ancak mekan yetersizliğinden kız yurdunun başka bir mekana taşınmadığını ifade etmişlerdir. 2018 verilerine göre Türkiye’de 111 Çocuk Evleri Sitesi olup, buralarda 6383 çocuk² kalmaktadır.

¹ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf> (Erişim tarihi 01.07.2019).

² <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf> (Erişim tarihi 01.07.2019).

Kurumda 1 müdür, 3 müdür yardımcısı, 6 meslek elemanı (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişimci ve sosyolog), 90 bakıcı anne bulunmaktadır. 5 tane 0-6 yaş grubu çocuk, 8 tane 7-12 yaş grubu kız ve erkek çocuk ile 6 tane 13-18 yaş grubu (kız yurdu) evi bulunmaktadır. Kurumda 193 çocuk bulunmakta olup, yatılı eğitim kurumunda ve koruyucu aile bakımında kalanlarla birlikte toplam sayı 210'dur.

1.3.8. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri

"Bedensel, zihinsel ve ruhsal engellilikleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanlara devamlı bakmak üzere kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır". (2828 SK. 3/f 5. bendi)

Kurum bakımına alınan çocuklardan fiziksel ve bedensel engeli bulunanlar 13 yaşını tamamladıktan sonra bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilmektedir. Adana'da Karaisalı ilçesinde bulunan bu merkez, 5 ev ve 1 idari binadan oluşmaktadır. Kurum engelli bireylerin yaşam alanını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmiştir. Diğer kurumlardan farklı olarak, burada yaş üst sınırı bulunmamaktadır.

1.3.9. Sosyal Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi

"Koruyucu önleyici çalışmaları yapmak üzere alan taramaları yapan, sosyal hizmet müraaatlarını kabul eden ve bu yöndeki ihbarları değerlendiren, bünyesinde koruyucu önleyici her türlü sosyal hizmetleri planlayıp gerçekleştiren merkezdir. Hizmet verilen bölgede ihtiyaç sahiplerini tespit ederek sosyal hizmet müdahalesini ve takibini gerçekleştiren; çocuk, genç, kadın, erkek, özürlü, yaşlı bireylere ve ailelere koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetler ile rehberlik danışmanlık ve rehabilitasyon merkezlerini bir arada ve en kolay ulaşılabilir biçimde, gerekirse kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve gönüllüler ile işbirliği ve eşgüdüm içinde sunan ve bu hizmetlerin koordinasyonundan sorumlu gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder" (Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, s. 59-60).

1.3.10. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)

"Çocuk Destek Merkezleri; suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder" (Ek: 30/5/1997 - KHK - 572/5 md.; Değişik: 6/2/2014-6518/14 md.). 2018 verilerine göre Türkiye'de 63 Çocuk Destek Merkezinde 1632 çocuk³ kalmaktadır.

³ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf> (Erişim tarihi 01.07.2019).

ÇODEM, çocukların suça sürüklenmesi ve suç mağduru olması durumuna göre iki ayrı kurumda hizmet vermektedir. Adana'da M. Şükrü Tülay Çocuk Destek Merkezi, suça sürüklendiği yasal olarak tespit edilmiş çocukların, topluma tekrar adapte oluncaya kadar, geçici süreli bakım ve korunma hizmetini, 7-18 yaş grubunda yer alan erkek ve kız çocuklarına ayrı ayrı birimlerde sunan yatılı sosyal hizmet kuruluşudur.

Adana'da Oğuz Kağan Köksal Çocuk Destek Merkezi, çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma veya davranış bozukluklarını gidermek amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü, 7-18 yaş kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşudur.

ÇODEM, çocukların koruma altına alınarak yerleştirildikleri ve rehabilite edildikleri ilk birim olup, buralarda rehabilite edilen çocuklar, kurum tarafından uygun görülürse daha sonraki süreçte yaş ve cinsiyet gruplarına göre diğer sosyal hizmet merkezlerine gönderilmektedir.

1.3.11. Koruyucu Aile

"Çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakılamayan çocukların sıcak bir aile ortamında öz anne baba yerini tutabilecek kişiler yanında bakımının sağlanmasıdır. Söz konusu hizmet kapsamında çocuklar kısa ya da uzun vadeli olarak aile yanına yerleştirilmektedir. Koruyucu aile bakımı çocuğa sağladığı aile ortamı ve çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımaktadır" (Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, s. 44).

2018 verilerine göre Koruyucu aileye verilen çocuk sayısı 6468 olup, koruyucu aile sayısı 5289⁴ adettir. Bu sayısal verilerden bazı ailelerin birden fazla çocuğa koruyucu ailelik yaptığı anlaşılmaktadır.

⁴ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf> (Erişim tarihi 01.07.2019).

2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kerim Yavuz yaptığı araştırmasında 1976-1977 eğitim öğretim döneminde Erzurum ilindeki merkez ilçe ve çevre okullarındaki 588 öğrenci üzerinde anket yöntemiyle *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* isimli yayımlanmış doçentlik tezinde farklı bölgelerden 588 ilkokul çocuğuyla, çocuklardaki dini duygu ve düşünceleri tespit etmeye çalışmıştır. Çocukların kendine özgü bir dini inanç geliştirdiği, yedi yaşındakiler de dahil Allah'a güven içinde inandıkları, çocuğun dini gelişmesinde aile olmak üzere sosyal ortamın ve eğitimin etkili olduğu, başta Allah olmak üzere dini pratiklere ve inanç konularına karşı canlı bir istek olduğu tespit edilmiştir.

Adem Şahin'in 1993 yılında Yüksek Lisans çalışması olarak yaptığı, *'Yetiştirme Yurtlarındaki Gençlerin Dinî Duygu, Düşünce, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırması'*nda gençlerin dinî duygu, düşünce, tutum ve davranışlarıyla ilgili betimsel bir şekilde ortaya konularak bu duygu, tutum ve davranışların oluşmasında etkili olan bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal faktörler, sebep sonuç ilişkisi içerisinde açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, yetiştirme yurdu gençlerinin gerek inançlar konusunda, gerekse ibadetler ve dini konularda yeterli bilgi birikimine sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır.

Behzet Aslan tarafından 1997 yılında Adana'daki Adana Çocuk Yuvası, Mehmet Şükrü Tülay ve 5 Ocak Yetiştirme Yurtlarında en az altı ay kalan, herhangi bir özrü olmayan, bir öğrenim kurumuna, okula ve işe devam eden 7-12 ve 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların, davranış sorunları ve bu sorunları etkileyen faktörler ile ilgili *Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları (Adana İlinde Bir Araştırma)* konulu Yüksek Lisans çalışması Adana'da yapılan bir çalışma olarak önem taşımaktadır.

Orhan Demir tarafından 1997 yılında Balıkesir, Bilecik, Bolu, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Kütahya ve Sakarya illerindeki Yetiştirme Yurtlarında kalan 12-18 yaş grubundaki 640 gençle anket, mülakat ve katılımcı müşahede metotlarıyla *Yetiştirme Yurdu Gençliği ve Din Eğitimi* adlı basılmış doktora tezi, gençlerin dine olan ilgilerini bilimsel verilerle ortaya koymaktadır. Gençlerin büyük çoğunluğunun parçalanmış ailelerden geldikleri, ilk dini bilgileri ilkokulda aldıkları, din eğitimi ve öğretimi verilmesini gerekli gördükleri, Kuran-ı Kerim'i öğrenmek istedikleri, dua ettikleri, başlarından üzücü şeylerin geçtiği, dini konuları arkadaşlarıyla veya başkalarıyla konuştukları, yurttaki ilgiden memnun oldukları, bazı gençlerin zararlı maddeler kullandıkları tespit edilmiştir.

Saadettin Özdemir tarafından 2002 yılında *Korunmaya Muhtaç Çocukların Din Öğretimi İhtiyaçları* adlı basılmış doktora çalışması, Yetiştirme Yurdunda kalan gençlerin din eğitimi ihtiyacı konusunda anket yoluyla yapılan bilimsel bir araştırma olması açısından Türkiye'de alanındaki ilk örnektir. Isparta, Afyon, Antalya, Aydın, Burdur, Denizli, Konya, Kütahya ve Uşak illerindeki 234 kız ve 463 erkek yetiştirme yurdu genci, 114 veli ve gençlerin derslerine giren 63 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni ile anket şeklinde yapılmıştır. Çalışma sonucunda gençlerin; dinin muhtevası, Allah'ın varlığı ve birliği, melekler ve ruhani varlıklar, peygamberlerin hayatları, kaza ve kader, tevekkül, öldükten sonraki hayat, ibadetler, dua hakkındaki bilgileri öğrenmeye ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir.

Muammer Salim, 2011 yılında *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu* adlı Yüksek Lisans Tezinde modern dünyada çocuk koruma politikalarının ortaya çıkışı, Türkiye'de çocuk

koruma sisteminin oluşum süreci ve SHÇEK'in hizmetleri hakkında literatür taraması yaparak bilgiler vermektedir.

Arslan Yalçın tarafından hazırlanan 2011 yılında *Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)* adlı Yüksek Lisans Çalışması, Fevzi Çakmak Yetiştirme Yurdu, Afyonkarahisar Kız Yetiştirme Yurdu, Kadınana Çocuk Evi ve Karahisar Çocuk Evinde kalan, 13-18 yaş suç mağduru ve suça sürüklenmiş 91 çocuk ile ilgilidir. Yalçın, araştırmasında çocukların ailelerinden getirdikleri deneyimleri, kurum bakımından aldıkları hizmetlerle kazandıkları tecrübelerinin ergenlik gelişimi ve çocuk hakları ışında çocukların gelecek kaygılarını nasıl etkilediğini belirlemeye çalışmıştır. Çocukların daha çok parçalanmış aile çocukları oldukları, gelecekte mutlu bir aileye sahip olmak istedikleri, kuruluş personeliyle ilişkilerinin iyi olduğu, yasal haklarını bildikleri, gelecek ile ilgili kaygılarının olduğu tespit edilmiştir.

Diğdem Pişi tarafından 2013 yılında Ankara Atatürk Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalan 70 öğrenci üzerinde yaptığı kapsamlı bir araştırma olan *İhmal ve İstismara Uğrayan Çocukların Psiko-sosyal Özellikleri* konu tez çalışması, kurum bakımında kalan çocukların psiko-sosyal özelliklerini tanımada faydalı olmuştur. Araştırma sonucunda, çocukların yarısının kurum bakımına alınmadan önce çalışıyor olduğu, büyük çoğunluğunun parçalanmış aileye sahip olduğu, anne-babalarının eğitim seviyelerinin düşük olduğu, kuruluştan izinsiz ayrıldıkları, ailelerine özlem duydukları, ailelerinin yanına dönememekten korktukları, yalnız kaldıklarında olumsuz şeyler düşündükleri ve korktukları tespit edilmiştir.

3. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

3.1. Kur'an ve Sünnette Korunmaya Muhtaç Çocuklar

İslam dininin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet, müslümanların tüm yaşantılarını şekillendiren iki önemli unsurdur. Hayata dair her hususta Müslümanın yaşantısını şekillendiren bu iki kaynak, aynı zamanda toplumda yaşayan korunmaya muhtaç çocuklarla da ilgili hak ve sorumluluklara da yer vermektedir.

İslam dininde Allah'a itaatin yanı sıra, yaratılmış varlıklara karşı şefkat ve merhametin de son derece önemli sayılması, Müslümanları toplumsal olaylara karşı duyarlı hale getirmiştir. Böylelikle, toplumdaki ihtiyaç sahiplerine gözetmek, onların sorunlarıyla ilgilenmek, Müslümanların temel görevleri arasında yer aldığı gibi aynı zamanda dini bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir (Demir, 2004: 1). Bu sorumluluk kapsamında neler yapılması veya nelerden kaçınılması gerektiği açıklandığı gibi dünyada ve ahiretteki karşılıkları da geniş bir şekilde ifade edilmektedir.

3.1.1. Kur'an'da Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Müminler için hayat kitabı olan Kur'an, müslümanların hem dünya hem de ahiret hayatına yönelik hükümler içermektedir. Kur'an, sadece ibadet ve inançla ilgili hükümleri değil, aynı zamanda toplumsal bir varlık olan insanın hem bireysel hem de toplumsal yönlerini ilgilendirecek hükümleri de barındırmaktadır. Bu bağlamda tarih boyunca var olan yetimler, onlarla ilişkilerin nasıl olması gerektiği hususuna Kur'an'da yirmi iki ayette⁵ yer verilmektedir. Bu ayetler, Mekke'deki Cahiliye toplumun yetimlere bakış açısıyla başlayıp, Medine Döneminde Müslümanların yetimlerle ilişkisinin nasıl olması gerektiğine varan uzun süreci kapsamaktadır.

Cahiliye devrindeki insanların varis olabilmeleri için bazı şartları taşımaları gerekiyordu. Bu şartlar şöyle sıralanabilir:

- a- Erkek ve kuvvetli olmak. Bu yüzden erkekler miras hakkından istifade ederlerken; kadınlar bu haktan yararlanamazlardı.
- b- Ergin olmuş olmak ve silah taşıma gücüne sahip olmak. Savaşmaya muktedir erkekler miras hakkına sahiptirler. Savaşmaya gücü yetmeyen erkekler ise bu haktan mahrumdurlar (Ateş, 2014: 330).

Cahiliye döneminde kabileler arasında yıllarca süren savaşlar ve kan davaları sebebiyle geride çok sayıda yetim kalmaktaydı. Yetimlerin yanı sıra, kadınlara, çocuklara mirasları verilmediği gibi bazı yetim kızların vâsileri miraslarına el koymaktaydı. Ya da vâsileri yetim kızların sırf mallarına sahip olmak için onlarla evlenirlerdi (Arı, 2013: 501). Tüm bu haksız uygulamalar İslam dini ile birlikte yasaklanmıştır.

Yetimlere iyilikle muamele edilmesinin emredilmesi sadece Cahiliye Dönemine özgü bir durum değildir. Geçmiş ümmetlerin şariatlerinde de yetim haklarından bahsedilmektedir. Nitekim bu konuda "Hani, biz İsrailoğulları'ndan, 'Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz' diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz" (Bakara, 2/83) ayeti bize İsrailoğulları'nın yetimlere iyilik edilmesi

⁵ Bakara 2/83, 177, 215, 220; Nisa 4/2, 3, 6, 8-10, 36, 127; En'âm 6/152; Enfâl 8/41; İsra 17/34; Kehf 18/82; Haşr 59/7; İnsân 76/8; Fecr 89/17; Beled 90/16; Duhâ 93/6, 9; Mâ'un 107/3

konusunda Allah'a söz verdiklerini hatırlatmaktadır. Yetimlere iyilik etmek demek, onu güzel bir şekilde terbiye edip eğitmek, haklarının kaybolmamasını önlemek demektir (Zuhayli, 2003).

Kur'an'ın Mekke dönemine ait ve nübüvvetin II. yılında gönderilen Duha Suresi'nin "*Seni yetim bulup da barındırmadı mı?*" (Duha, 93/6) ayetiyle Allah Rasulünün yetim oluşuna dikkat çekilerek, Allah Rasulünün nezdinde tüm müminlerin yetimlere karşı tutumlarının nasıl olması gerektiğini yine aynı sure "*Öyleyse sakın yetimi ezme!*" (Duha, 93/9) şeklinde açıklamaktadır. Yine Risalet'in 2. yılında nazil olan Fecr Suresinde de geçmiş kavimlerin ibretlik durumlarından bahsedip, insan profilinin niteliklerinden biri olarak mala düşkünlük ve yetimlere karşı kötü muamele "*Hayır, hayır! Yetime ikram etmiyorsunuz*" (Fecr, 89/17) ayetiyle zemmedilmektedir.

Beled suresinde, sarp bir yokuşu tırmanma benzetmesiyle "*Yahut şiddetli bir açlık gününde kendisiyle yakınlığı olan bir yetimi, yahut yerde sürünen bir yoksulu doyurmaktır*" (Beled, 90/14-16) ayetiyle Ashâbu'l-Meymene olarak vasıflandırılan hayırlı kimselerin nitelikleri arasında yetimi doyurmak da vardır. Yine bir başka Mekkî bir sure olan Maun Suresinde yetimi itip kakması, ahiret gününü yalanlayan inkâr ehlinin niteliklerinden biri olarak zikredilmektedir.

Şu ana kadar özellikle Mekke döneminde nazil olan ayetlere baktığımızda, inkâr ehlinin genel profilinin çizildiği niteliklerden biri olarak yetimlere karşı kötü muamelenin bulunması dikkat çekicidir. Bu durum daha İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren yetimlere verilen değer ve onların toplumun bir üyesi olarak kabul görülmesinin üzerinde önemle durulduğunu göstermektedir. Toplumsal kardeşliğin tesisini esas alan İslam Dini, müminlerin kardeşliğine "*Müminler ancak kardeşlerdir*" (Hucurat, 49/10) vurgu yapılırken, bu kardeşliğe yetimler de dâhil edilmektedir.

"*Dünya ve ahiret hakkında (lehinize olan davranışları düşünün ve ona göre hareket edin). Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (yüz üstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür, hakîmdir*". (Bakara, 2/220) ayetinde, yetimlerin ihtiyacını gözetip onları yetiştirmek, en erdemli davranış olarak görülmekte ve yetimler kardeş olarak ilan edilmektedir. Böylece, beraber yaşadığımız yetimlerin hakkını kardeş hakkı olarak nitelendirmektedir. Bu nitelendirmeye "Kur'an, yetim kardeşliği kavramını medeniyete kazandırmaktadır. Yetimi kardeş edinen yüce ruhlu insanların yetişmesini isteyen Allah, insanları bu asil davranışa davet etmektedir" (Bayraklı, 2001).

Özellikle kendilerini himaye edecek büyüklerinin yoksunluğu nedeniyle toplumda en çok sevgi ve şefkate ihtiyaç duyan kesim olması nedeniyle bu konuda ihmalin olması durumunda yapılan ikazlar da sert olmuştur. Yetimler üzerinde hassasiyetle duran Kur'an, yetimlere haksızlık edenlerin akıbetinin cehennemde çetin bir azap olacağını şu ayeti kerime ile bizlere bildirmektedir. "*Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar, zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir*" (Nisa 4/10). "Allah yetim malını haksız yere yemeyi zulüm olarak isimlendirmekte ve onu ateş saymaktadır. Yetim malını zulmederek yiyen insan, aslında bütün erdemlerini yakıp kül eden ateş yemektedir. Karnında kendi cehenneminin ateşini yakmakta ve o ateşin verdiği ızdırabı tatmaktadır. Bu sadece dünyadaki cezasıdır, ahirette de alevli ateşe yaslanacaktır" (Bayraklı, 2001). Yetim malını yeme hususundaki bu tehdit halk arasında devlet malını yiyenlere karşı 'devlet malında tüyü bitmemiş yetimin hakkı vardır' sözleriyle toplumsal bir yaptırıma dönüşmüştür.

"İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir." (Bakara 2/177) ayeti kerimesinde yetimlere sahip çıkmak Allah katında değer ifade eden davranışlar arasında sayılmaktadır.

Toplumsal kardeşliğin tesisinde önemli bir yere sahip olan zekât ve sadaka konusunda, korunup gözetilmesi gerekenler arasında yetimler özellikle zikredilmektedir. Allah'ın nimetlerinden istifade edebilmeleri hususunda zenginlere yüklenen sorumluluklarla hem yetimlere maddi anlamda destek sağlanması hem de kardeşlik duygularıyla sahip çıkılarak onlara yalnız olmadıklarının hissettirilmesi İslam d'ininin yetimlere verdiği önemi göstermesi açısından manidardır. Nitekim bu konuda Kur'an'da "Sana Allah yolunda ne harcamayacaklarını soruyorlar. De ki: 'Hayır olarak ne harcarsanız o, ana-baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.'" (Bakara 2/215) buyrulmaktadır.

Sadece zekât ve sadaka konusunda değil, aynı zamanda ganimetler hususunda da yetimlerin korunup gözetilmesi emredilmektedir. Bu hususta "Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir." (Enfal 8/41) ayeti ganimetlerde yetimlerin de payı olduğunu açıkça bildirmektedir.

Zekât, sadaka ve ganimetin yanı sıra miras taksiminde ise hazır bulunan yetimlere de pay verilmesi tavsiye edilmektedir. "Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin." (Nisa 4/8) Bu ayet hem sosyal adalet hem de İslâm'ın insanlara telkin ettiği merhamet, şefkat, özgecilik, karşılık beklemeden yardım gibi erdemlerin benzeri bulunmaz bir başka örneğini ortaya koymaktadır. Vefat edip az veya çok bir mal bırakan kimsenin, kanunî mirasçıları yanında, mirastan payı bulunmayan uzak akrabası ve konu-komşusu, eşi-dostu arasında yoksullar ve hizmetçileri bulunabilir. Mirasçı akraba ölüm acısını –yerini doldurmasa bile– miras payı ile bir dereceye kadar telâfi eder. Ölen kişi yakınları, sevdikleri veya velinimetleri olarak diğerlerinin de kaybıdır. İşte bu kaybı kısmen telâfi etmek ve miras paylaşımı vesilesiyle muhtaçları nasiplendirmek için ayette zikredilen kimselere mirastan pay verilmesi ve gönüllerinin alınması tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyeye uyulduğu takdirde nispeten uzak oldukları için mirasçı olamayan akraba ve diğer ilgililerle mirasçılar arasına soğukluk, kıskançlık, dışlanmışlık gibi olumsuz duyguların girmesi de önlenmiş olacaktır (Karaman vd., 2014). Bu ayeti kerime aynı zamanda yetimlerin psikolojilerini anlamaya çalışarak sadece maddi anlamda değil aynı zamanda manevi anlamda da güzel sözler ile gönüllerinin alınmasını tavsiye etmektedir.

"Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz

zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter." (Nisa 4/6) ayeti kerimesi, yetimlerin menfaatini gözeterek, mallarının kendilerine hemen teslim edilmeyip mallarını idare edebilecek melekeye geldikleri takdirde kendilerine verilmesini istemektedir.

Yine Kur'an'da yukarda bahsettiğimiz hususların dışında Hz. Asiye'nin Hz. Musa'ya koruyucu anneliği korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sergilenecek tavırla ilgili örnekliklerdir. Kasas suresinde anlatılan kıssada Hz. Asiye'nin Hz. Musa'yı himayesine alarak ona annelik yapması, insanlık tarihinde bu konuda bilinen ilk örnektir. *"Nihayet Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak (nehirden) aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Şüphesiz Firavun ile Hâmân ve askerleri yanlış yolda idiler. Firavun'un karısı (sepetin içinden erkek çocuk çıkınca kocasına:) Benim ve senin için göz aydınlığıdır! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlât ediniriz, dedi. Halbuki onlar (işin sonunu) sezemiyorlardı."* (Kasas 28/8-9). Nitekim buna benzer bir uygulamayı İslam tarihinde de görmekteyiz. Bir zamanlar kendisi yetimken amcası Ebu Talib'in himayesinde yetişen Allah Rasulü, kendisine ait bir aile kurunca bu konuda geçim sıkıntısı çeken amcası Ebu Talib'e vefasının bir göstergesi olarak eşi Hz. Hatice ile birlikte Hz. Ali'yi himayesine almıştır.

Bugün sosyal hizmetlere bağlı kurumlarda kalan çocukların hepsi anne-babasız çocuklardan oluşmamaktadır. Anne veya babası veya her ikisi tarafından sevgi ve ilgiden mahrum kalan çocuklar da daha önce belirttiğimiz gibi yetim hükmündedir. Kur'an'da zikredilen Hz. Zekeriya Süleyman mabedinde bulunan ve aynı zamanda akrabası olan Hz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenerek ona adeta koruyucu bir baba olmuştur. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır. *"Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriya, onun yanına, mabede her girişinde orada bir rızık bulur ve «Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?» der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi."* (Ali İmran 3/37)

Genel hatlarıyla baktığımız zaman Kuran-ı Kerim'de yetimlerle ilgili şu hususlara değinildiğini görmekteyiz:

- 1- Müminin bir niteliği olarak yetimlere karşı güzel muamelede bulunulması,
- 2- Miras taksimi esnasında hazır bulunan yetimlere de pay verilmesi,
- 3- Yetimlerin mallarını yiyenlerin akıbetleri,
- 4- Zekat verirken yetimlerin gözetilmesi,
- 5- Ganimetlerden pay verilmesi,
- 6- Evlenme çağına gelinceye kadar himaye edilmesi,
- 7- Maddi ve manevi anlamda yetimlere sahip çıkılması,
- 8- Korunmaya muhtaç çocuğun himaye edilmesi.

3.1.2. Hz. Peygamberin Sünnetinde ve Hayatında Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Hz. Peygamberin (sav) hayatından kesitler sunmaya çalışacağımız bu bölümde, onun gerek çocuklara gerekse yetimlere karşı söz, fiil ve davranışlarıyla nasıl bir örneklik teşkil ettiğini görmeye çalışacağız.

Hz. Peygamber'in henüz doğmadan babasını kaybeden bir yetim olarak dünyaya gelmiş olması, onlara karşı daha hassas olmasındaki etkenlerden biridir. Baba sevgisini hiç tatmayan Hz. Peygamber, bu sevgiyi önce dedesi Abdulmuttalip, onun vefat etmesiyle amcası Ebu Talip'le gidermeye çalışmıştır. Nitekim kendisinin yıllarca bakımını sağlayan ve himaye eden amcasının Hz. Hatice (r.a.) ile aynı yıl içinde vefat etmesi İslam Tarihine 'Hüzün Yılı' olarak geçmiştir.

Hız. Peygamber'in hiç görmediğı babasının ardından altı yaşındayken annesini kaybetmesi, hem öksüz hem de yetim kalmasına neden olmuştur. İçindeki anne boşluğunu Ebu Talip'in eşi Fatıma'nın gösterdiği şefkatle gidermeye çalışmıştır. "Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin annesi Fatıma binti Esed bin Haşım vefat ettiğinde başucunda oturdu ve şöyle dedi: 'Allah sana merhamet eylesin ey annem, sen annemden sonra annem oldun (bana annelik ettin. Beni doyururdun, kendin elbisesiz kalır beni giydirdirdin, her türlü hoş şeyden kendi nefsinı engeller bana yedirirdin. Bunu Allah rızası ve ahireti umarak yapardın. Sonra üç defa yıkanmasını emretti. Sıra kafurlu suya gelince Hz. Peygamber kendi elleriyle üzerine döktü. Sonra kendi gömleğini giydirdi ve üstüne aba ekleyerek onu kefenledi. Sonra Hz. Peygamber kabrini kazmaları için Üsame b. Zeyd, Ebu Eyyub el-Ensari ve zenci bir çocuğı çağırđı. Kabrini kazdılar, sıra defnetmeye gelince Hz. Peygamber kabri kendi elleriyle kazıdı, toprağını çıkardı. Bitirince de Hz. Peygamber kabrin içine uzandı ve şöyle dedi: 'Hayat veren ve öldüren Allah'tır. O diridir, ölümsüzdür. Annem Fatıma binti Esed'i bağışla, ona hüccetini (delilini) öğret. Ey merhametlilerin en merhametlisi, Peygamberinin ve benden önceki peygamberlerinin hürmetine girdiğı yeri (mezarını) genişlet. Sonra üzerine dört defa tekbir getirdi. Hz. Peygamber, Abbas ve Ebu Bekir Sıddık onu kabre yerleştirdiler" (Tabarani: 871). Hz. Peygamber'in Fatıma binti Esed'in vefatında gösterdiği ihtimam ve onu annem diye zikretmesi, yetim bir çocukken ona gösterdiği ilginin bir vefası olarak değerlendirmek mümkündür.

Hız. Peygamber'in içinde yaşadığı dönemin genel özelliklerine baktığımızda, çocukların, yetimlerin, kadınların, kölelerin yani kısaca zayıf kimselerin ezildiğı, değerli görülmediğı bir ortamda, toplumun algısının aksine o her zaman muhatap olduğı kimseye değer vermiştir. Çocuklarla olan ilişkisine baktığımız da onun çocukla çocuklaştığını, onların isteklerini yerine getirme konusunda gayret gösterdiğini kaynaklardan görmekteyiz. Hatta o kadar ki, ibadet halinde iken bile çocuklara olan sevgisi ve muhabbetini değiştirmemiştir. Namazda iken ağlayan bir çocuğun sesini duyduğı için namazını kısaltmış (Buhari, Ezan, 65), beş yaşındaki bir çocuğun yüzüne su püskürterek şakalaşmış (Buhari, İlim, 18) torunlarının namazda sırtına binmesine kızmamış (Buhari, Salat, 106) ,üç kız çocuğunu yetiştirip evlendireni cennetle müjdelemiş (Ebu Davud, Edeb, 120-121) böylece toplumun dikkatini çocuklar üzerine çekmiştir.

Hız. Peygamber toplumsal bir emanet olan yetimleri önemsemiş ve onların sahiplenilmesi için de teşvik etmiştir. Nitekim bu konuda Buhari'de geçen Hz. Peygamber'in, "Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle (yan yana) olacağız " buyurdu ve aralarını hafifçe açarak işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi.'(Buhari, Talak, 25) Hadisi, bize yetimlere sahip çıkmanın faziletini en güzel bir şekilde anlatmaktadır. Yine bu doğrultuda İbn Abbas'tan rivayetle "Müslümanlar arasında kim bir yetimi yiyecek ve içeceğini üstlenecek şekilde sahiplenirse, affedilmeyecek bir günah (şirk) işlememişse, Allah onu mutlaka cennete koyar" (Tirmizi, Birr, 14) buyurarak yetimi sahipleneni, onun ihtiyaçlarını gideren kişiyi cennetle müjdelemektedir.

Bazı günahlar vardır ki bunlar insanı helak eder. Bunlardan bir tanesi de yetim malı yemektir. Hz. Peygamber bu günahları yedi sınıf olarak şöyle açıklamaktadır. 'Yedi helak ediciden kaçının! Aşhab "Ey Allah'ın Rasulü! Bunlar nelerdir? Diye sordular. Hz. Peygamber, Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli namuslu ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnat etmek" (Buhari, Vasaya, 23).

Yetimler konusunda bu kadar hassas olan Allah Rasulü, hem yetimlere sahip çıkılması konusunda teşvikte bulunduğu gibi hem de onların haklarının gözetilmesi hususunda Müslümanları şu şekilde uyarmaktadır. "Allah'ım! Ben iki zayıfın; yetim ve kadının hakları konusunda (insanları) şiddetle uyarıyorum, onların haklarına el uzatılmasını (özellikle) yasaklıyorum" (İbn Mace, Edeb, 6; İbn Hanbel, II, 440). Allah Rasulü, Uhud Savaşında şehit olan Akrabe'nin oğlu Beşir babasının şehadetini duyup ağlamaya başladığında onu ağlama diye teselli ederek "Ben senin baban olayım, Ayşe senin annen olsun istemez misin" dediğinde hiç düşünmeden "Evet, çok isterim" diyen Beşir'i kucaklamış, bağrına basmış ve saçlarını okşamıştır" (Çakan, 1992: 4)

Kalbinin katılığından dert yanan bir adama Peygamber efendimiz (sav) "Yetim (ler)in başını okşa, fakir(ler)i doyur" (İbn Hanbel, II, 387) buyurarak yetim ve fakire gösterilecek güzel davranışın aynı zamanda insanın kalbindeki merhamet duygularını ortaya çıkaracak bir eylem olduğunu öğretmektedir.

Allah Rasulü, yetimlerin bir aile sıcaklığına kavuşmaları için de "Müslümanlar (ın evleri) arasında en hayırlı ev, içinde kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar arasında en kötü ev ise, içinde kendisine kötü davranılan bir yetimin bulunduğu evdir" (İbn Mace, Edeb, 6) buyurmuştur. Özellikle yetim kimselerin sevgiye, şefkate duydukları ihtiyaç sadece maddi imkânlarla sınırlandırılmamaktadır. "Kim üç yetimi korumasına alır, bakımını yaparsa, sanki ömür boyu gecesini namazla, gündüzünü oruçla geçirmiş ve Allah yolunda cihat etmiş gibi olur. Ben ve o, (iki parmağını göstererek) cennette şu ikisi gibi kardeşiz" (İbni Mace, Edeb, 3680). Yetime sahip çıkmak Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan namaz, oruç ve cihat etmekle eş değer görülmüş, böylelikle yetimlerin koruyup gözetilmesi, Müslümanlar için cennete ulaştıracak hayırlı bir amel olarak benimsenmiştir.

Hz. Peygamber'in yetimlere karşı tutumunun en güzel örneğini, ünlü sahabe Enes b. Malik'e olan davranışlarında bulmak mümkündür. Yetim bir çocuk olan Enes b. Malik annesi tarafından hizmet etmesi için Hz. Peygamber'e teslim edilmiştir. Bu süreci Hz. Enes şöyle anlatmaktadır. "Hz. Peygamber'e on yıl hizmet ettim. Bana bir kez bile Öf! Niye böyle yaptın? Ve niçin şöyle yapmadın! demedi" (Buhari, Edeb, 39).

Avn b. Cühayfe babasından şu sözü nakleder: "Bize Peygamber'in zekat memuru geldi. Zekatı zenginlerimizden alıp fakirlerimize verdi. Ben ise yetim bir çocuktum. Bana da genç dişi bir deve verdi" (Tirmizi, Zekat, 69). Bu örnek de Hz. Peygamber'in döneminde devletin yetimlerin gözetildiğini göstermektedir. Hz. Peygamber sadece yetimlerin değil aynı zamanda yetimlerin annelerinin de ihtiyaçlarının giderilmesinde yardımcı olunması hususunda şöyle buyurmuştur: "Kocasız kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihat etmiş gibi sevap kazanır" (Buhari, Nafakat 1).

3.2. İslam Hukuku Açısından Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Kur'an'da "*Dediler ki: Korkma; biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz. İbrahim: Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz? dedi*" (Hicr 15/53-54) ayetlerinde çocuktan müjde ve "(*Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl! derler*" (Furkan 25/74) ayetiyle de göz aydınlığı olarak bahsedilirken, aynı zamanda Hz. İbrahim'in "Rabbim! Bana Salihlerden bir evlat ver" (Saffat 37/100) ve Hz. Zekeriya'nın "Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil ver" (Ali İmran 3/38) şeklindeki çocuk sahibi olabilmek için yaptıkları dualardan da bahsedilmektedir. Çocuk, hem dünya hayatının neşesi, hem neslin devamı hem de bir

imtihan sebebi olabilmektedir. Allah'ın bir emaneti olarak yetiştirilmeleri hususunda anne-babaya emanet edilen çocuk, gerekli özenin gösterilmemesi durumunda ahiret hayatında anne-babanın bu konuda hesaba çekilmelerine de sebep olacaktır. Bu bağlamda baktığımız zaman İslam anne-babaya çocuk eğitimi konusunda ciddi anlamda sorumluluklar yüklemektedir. Yine kişinin öldükten sonra amel defterini kapatmayan üç şeyden biri de geride bırakılan arkasından dua eden hayırlı evlat (Müslim, Vasiyyet, 14) olarak görülmüştür.

Çocuk, İslam Hukukunun klasik kaynaklarında özellikle ehliyet bahislerinde; furu' kaynaklarında Kitabu'n-Nikah, Kitabu'n-Neseb, Kitabu'r-Rada, Kitabu'n-Nafaka, Kitabu'l-Hidane, Kitabu'l-Velâye, Kitabu'l-Vesâyâ, Kitabu'l-İrs, Kitabu'l-Lakîd, Kitabu's-Şehâdât, Kitabu'd-Da'vâ gibi bölümlerinde dağınık olarak; ahkamu's-sıgar türü eserlerde ise yine benzer bir metotla yer almaktadır (Topal, 2006: 250-1).

İslam Hukuku açısından doğumdan ergenliğe kadar olan dönem çocukluk dönemidir. Bu nedenle neslin devamını sağlayan çocuk, aynı zamanda anne-babalara yüklenen bir takım sorumluluklarla birlikte aynı zamanda Allah'ın birer emanetidir. İslam dinine göre insan, yaratılmışların en şerefliisidir. Bu nedenle gerek küçük gerekse büyük olsun insan, dinimiz açısından değerli kılınmıştır.

Çocukluk, kişinin doğumundan buluş çağına kadar devam eden sürece denir. 0-7 yaş arası gayri mümeyyiz, 7-15 yaş arası mümeyyiz dönem olarak kabul edilmektedir. Üst sınır olan 15 yaşını geçtiği halde buluş alametleri görülmeyen kimse de hukuken buluşa ermiş kabul edilir. Bu dönemler, çocuğun medeni haklarını kullanma ehliyetini haiz olması bakımından önemlidir (Topal, 2006: 256).

Çocuklar kendi ebeveynlerinin himayesi ve velayeti altında bulunurlar. İslam'da çocuk, ana-babası hayatta olsa bile, lehinde ve aleyhinde haklar sabit olan bir kişiliğe sahiptir. Yani çocuk, ana-babasının maddi bir parçası olmayıp, ayrı bir kimliğe ve kişiliğe sahiptir. Ancak henüz kendi menfaatlerini korumaya muktedir olmadığı için bazı tasarruflarını onun adına velileri ya da vasileri yapar (Ertuç, 2009: 136). Yetimi gözetmek sadece maddi ihtiyaçlarını karşılamak olmayıp aynı zamanda onun manevi ve psikolojik ihtiyaçlarının da giderilmesi açısından önemlidir.(Ertuç, 2009: 150).

Anne-babası hayatta olduğu halde terkedilmiş sahipsiz çocukları, mecazî manada yetimler olarak kabul edebiliriz. Burada, sorun, 'çocuğun yalnızlığı ve sahipsizliği'dir. Dolayısıyla sahipsiz olan her çocuğa, ebeveyni tarafından sahip çıkılıncaya kadar, yetim muamelesi yapılabilir (Ağırman, 2007: 12). İslâm Hukukuna göre babası olmayan çocukların velayeti konusu mezheplere göre değişmektedir. Bu durumdaki çocuğun velayeti icbar açısından dede, asabe, zevi'l-erham (Hanefî); dede (Şafîî); vasi, vasinin vasisi (Maliki); vasi, hâkim (Hanbelî) şeklinde yetkilendirilmiştir. Bu kişilerden kanuni temsilci olabilecek bir veli bulunmadığında ise; "*Velisi olmayanın velisi sultandır*" (Ahmed bin Hanbel, Müsned) hadisinden dolayı yetki devlet başkanına geçmektedir (Eski, 2007: 27). Velinin himayesindeki çocuk eğer velisine itaatsizliği şirret ölçüsüne varmış ve veli artık çocuğa hükmünü geçiremezse bu durumda yetimin veliden/vasiden alınarak bir ıslah kurumuna veya sosyal kuruma verilmesi en uygun olur (Akyüz, 2011: 14). Velayet-i âmme, yetimin hukukî himayesini de ifade etmektedir. Yetimle ilgili yapılan bazı tasarrufların, küçüğün yararına uygun olmaması ya da velinin su-i istimale yönelik tasarruflarda bulunması veya velinin fîsk ile meşhur olması durumlarında devreye devlet/hâkim girerek yetim üzerindeki tasarruflar hukukî koruma altına alınmış olmaktadır (Eski, 2007: 27).

Çocukların devlet himayesine alınarak bugün ki anlamda sosyal hizmet modelinin ilk örnekleri Hz. Ömer döneminde görülmektedir. Bu doğrultuda Hz. Ömer, Bedir savaşına katılanların çocuklarına ikişer bin, muhacirlerin küçük çocuklarına iki

bin dirhem tahsis ettirmiştir. Ayrıca ister erkek ister kız çocuğu olsun yeni doğan her çocuğa yüz dirhem ile her ay iki cerib tahsis ettirip, çocuklar biraz büyüyünce iki yüz dirhem, olgunluk çağına gelince de daha da arttırması devletin çocukları himaye etmesinin örnekleri olarak görülmektedir. Hz. Ömer kimsesiz çocuklara yüz dirhem tahsis ettiği gibi ayrıca çocuğun yiyeceğini de temin eder ve bu yiyeceği ona bakacak olan velisi her ay alırdı. Çocuk büyüdükçe de her yıl bu miktarı artırır (Eski, 2007: 28).

"Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan ayetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir" (Nisa, 4/127) ayeti yetimlerin mehir haklarına riayet edilmesinde adil davranılmasını emretmektedir. Bu ayeti kerime aynı zamanda miras hususunda da yetim haklarına riayet edilmesini emretmektedir.

Yetim hakkını korumaya yönelik bir başka hukukî tedbir gasp konusundadır. Hanefî mezhebine göre gasp edilen bir malın tüketilmesi durumunda malın bedeli sahibine tazmin edilmez. Ancak özellikle yetim malını koruma konusunda toplumda duyarlılığın azalması ve diğer bazı olumsuzluklardan dolayı sonraki Hanefî hukukçuları yetim malını bu genel kuraldan istisna ederek tazmin edileceği görüşünü benimsemiştir. Nitekim bu hususta Mecelle'de menfaatin tazminine ilişkin 596. madde bu görüş doğrultusunda düzenlenmiştir (Arı, 2013: 502).

"Bir kimse bir malı sahibinin izni olmaksızın isti'mal etmiş olsa, gasb kabilinden olarak menafîini ödemek lazım gelmez.

Fakat mal-ı vakf ya mal-ı sağır ise herhalde ve muaddün li'l-istiğlal ise te'vil-i mülk ve akd olmadığı halde zaman-ı menfaat yani ecr-i misil lazım olur".

Hanefî ve Mâlikî mezhebine göre yetimin temyiz çağından önceki bütün tasarrufları hükümsüzdür. Temyiz çağına girdikten sonra eğer yetimin menfaatine olan yetime yapılan hibe ve sadaka gibi faydalarda kanunî temsilcisinin icazetine ihtiyaç duyulmaksızın geçerli kabul edilir. Eğer yetimin tasarruf hibe etmesi, sadaka veya borç vermesi gibi yetimin sırf zararına olan durumlarda, kanunî temsilcisi icâzet verse de geçersizdir. Yetimin alım satım, kiraya verme, kiralama ve şirket kurma gibi yarar ve zarar ihtimali bulunan tasarrufları ise askıdadır; kanunî temsilcisi buna icâzet verirse geçerli, vermezse hükümsüz olur. Hanbelî ve Şâfiî'ye göre ise henüz bulûğ çağına ermemiş çocuğun temyiz çağından önceki ve sonraki bütün malî tasarrufları çocuğun menfaatini korumak için hükümsüzdür (Arı, 2013: 501-502).

3.3. Tarihsel Süreçte Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Yapılan tarihi araştırmalarda Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik Uygurlar ve Etiler döneminde hem korunması hem de sosyal yardım yapılması amacıyla vakıflar kurulduğu görülmektedir. Tarihi yazıtlardan anlaşıldığı üzere bilinen ilk vakıf M.Ö. 1280 Etiler tarafından inşa edilmiştir. Yine M.Ö. 12 yy. da Uygurlar döneminde çocukların korunmasına yönelik vakıfların olduğu bilinmektedir (Çağlar, 1973: 66). Yapılan araştırmalardan Sümerlerden Hunlara kadar pek çok devlet tarafından sosyal hizmetler faaliyetlerinin yürütüldüğü ortaya çıkmıştır (Çifci, 2009: 60). Nitekim Cengiz Han XII. yy. da hazırlattığı yasanın 31. maddesinde, yoksulların ve yaşlıların korunmasını ve buna aykırı davrananların ölümle cezalandırılmasını emretmektedir. Yine aynı yüzyılda Mahmut Zengi'de çıkardığı bir emirnamede çocukların korunması üzerinedir (Sosyal Hizmetler Rehber Kitapçığı, 7-8).

Selçuklular döneminde Musul'da Muzafferüddin Ebu Sa'id Gökbörü'nün XIII. yy. da kimsesiz çocuklar için bir yetimhane ve sokak çocuklarının barındığı yurtlar yaptırdığı bilinmektedir. Buralarda ayrıca çocuklar sütanneler tarafından emzirilmekteydi. Yurtlarda kalanların masrafları karşılandığı gibi ayrıca çocuklar için nafaka verilmiştir (Yıldırım, 1996: 3). XIV. yy başlarında İlhanlılar zamanında Tebriz'de Şenb-i Gazan (Gazaniyye) ve Rab'-i Reşidi külliyesi öksüz ve kimsesiz çocuklara hizmet vermektedir (Özgüdenli, 2003: 163).

Tarihsel süreçte korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler daha çok 'kimsesiz ve serseri' çocuklara göreken modern dönemle birlikte artık ailesi olup da korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik hizmete dönüşmeye başlamıştır. Bu kapsamda ailelere yönelik sosyal yardım, çocuk ödenekleri, gündüz bakım evleri gibi yeni hizmet modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Çocuk koruma sisteminin ortaya çıkmasındaki etkenlerden biri de kamunun bu alandaki sorumluluğunun öncelikli olması ve yaygınlaşmasıdır (Karatay, 2007: 91).

Çocuklar, henüz kendilerini koruyabilecek bir durumda olmadıkları için tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de her türlü ihmal ve istismara maruz kalabilmektedir. Çocuğun ihmal ve istismara uğraması gerek bedensel gerekse ruhsal gelişimlerinde tamiri imkansız taravmalara neden olmaktadır. Devletler, çocukların maruz kaldıkları bu olumsuz durumun önüne geçebilmek amacıyla bir takım yasal düzenlemelere giderek çocukların korunmasını sağlamaya çalışmışlardır. Günümüzdeki modern çocuk koruma sistemi, tarihsel süreç içerisinde yapılan bu düzenlemelerle oluşmuştur (Karataş, 2015: 16-17).

Çocukların korunmasına yönelik Batı'da özellikle 19. yy da yoğun bir koruyucu önlemlerin arttığı dikkat çekmektedir. Bu süreçte yapılan çalışmalar;

- a) Korunmaya Muhtaç Çocukların bakıldığı kurumsal yapıların yaygınlaşması,
- b) Çocuk işçiliğinin önüne geçilebilmesi için sınırlandırmaların getirilmesi ve bu alanda yasal düzenlemelerin getirilmesi,
- c) Temelde ilköğretim olmak üzere çocukların okullaşmasının sağlanması yönündeki çalışmalar,
- d) Çocukların her yönden istismar edilmesine karşı aile içinde de korunmaya başlanması,
- e) Sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde hayırsever ve gönüllü hizmet veren (filantropist) kişilerin öncülüğündeki çalışmaların sosyal hizmet faaliyetlerine dönüşmesi ve zamanla filantropistlerin bu faaliyetlerinin sosyal hizmet uzmanlığına dönüşmesi olarak tespit edilmektedir (Karatay, 2007: 92).

3.3.1. Osmanlı Devletinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Türk toplumunda gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası dönemlerinde çocuklara ve kimsesizlere önem verilmektedir. İslamiyet öncesi döneme ait olan Göktürk Kitabelerinde töre geleneği olarak ölen kardeşin eşinin ve çocuklarının sahipsiz kalmasına izin verilmemiştir. (Ünal, 2012: 8).

Osmanlı Devletinde fakir, dul, yetim, kimsesiz ve engellilere dönük yürütülen sosyal hizmet faaliyetleri; vakıflar, loncalar, hayratlar gibi geleneksel kurumlar aracılığı ile gelenek ve göreneklerle bağlantılı bir biçimde yürütülmüştür. 'Avarız ve müessesat-ı hayriyye' adını taşıyan vakıflar ihtiyaç sahibi kişilere yönelik yürütülen sosyal yardımları organize edici görevler üstlenmişlerdir (SHÇEK, 2009: 9).

Fatih Sultan Mehmet Vakfı'na ait arşiv metnlerinin 313-315. sayfalarında kimsesiz ve fukara çocukların yetiştirileceği bir Dâru't-Tâlim'den bahsedilir. Vakfiyede, eğitim faaliyetlerini yürüten hocaların tayininin yanı sıra, yetim ve fakir çocuklara nakden ödenecek maddi yardımdan da bahsedilmektedir. 1551'de kurulan Daye Server Hatun Vakfiyesinde ise, ihtiyaç sahibi çocuklar için bir mektep yapılması ve bu mektepte okuyan çocuklara elbise temin edilmesi için her sene yüz dirhem verilmesi şart kılınmıştır (Sosyal Hizmetler Rehber Kitapçığı, 8).

Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesinde "Mektepte Kur'an öğrenen eytam-ı zuafanın elbiseleri için günde 10 akçe ayrılıp iki defa bu çocuklara elbise alalar. Fukara için pişen aş ve ekmekten günde iki öğün mektepte hazır bulunan çocuklara yemek ikram edeler". Vakfiyede her bir öğrenciye verilecek günlük yemeğin miktarı, "... ve adet üzere her gün ikisine bir çanak aş, bir pare et ve iki ekmek." (Kürkçüoğlu 'Sultan Süleyman Vakfiyesi 964). 1962: 42/152-153) şeklinde belirtilmektedir (Öztürk, 1993: 85).

Tarih boyunca savaşlar, salgın hastalıklar, tabii afetler, göç ve yoksulluk gibi durumlardan en çok olumsuz etkilenen kesim çocuklar olmuştur. Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde Balkanlar'da, Ortadoğu'da, Kafkaslarda ardı ardına yaşanan savaşlar kadınların dul ve çocukların sahipsiz kalmasına neden olmuştur (Karataş, 2015: 16). Tanzimat öncesi döneme kadar sosyal hizmet faaliyetleri vakıflar aracılığıyla yürütülürken, uzun süren savaşların da etkisiyle artık merkezîyetçi bir yapıya dönüşmeye başlamıştır (Ünal, 2012: 24). Bu bağlamda Osmanlı Devletinde 19. yy, çocuğa layık olduğu önemi vermek ve onun ruhsal, bedensel ve ahlaki yönden korunmasına yönelik devlet eliyle korunabilmesi için kurumların oluşmaya başladığı bir dönemdir (Akyüz, 1999: 495). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya göre devlet eliyle yürütülen sosyal hizmetlerin daha geç başlamasının nedenlerinden biri de, sanayi devrimine Batı'dan daha geç iştirak etmesidir. Bir diğer etken ise aile bağlarının ve komşuluk ilişkilerinin güçlü olup birbirlerine yardımcı olarak ihtiyaçların kitleselliğini önlemesidir (Salim, 2011: 33-45).

Osmanlı Devletinde devlet eliyle sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmeye başlaması amacıyla, yetimleri ve mallarını korumak amacıyla Eytam Nezaretî (1851) kurulmuş ve nizamnamesi yayınlanmıştır. Buna göre, Şer'i mahkemelere bağlı olarak Eytam Meclisleri ve Sandıkları oluşturularak (Çanlı, 2002: 6) yetimlerin haklarını, ebeveyninden birinin ölümünden itibaren koruma altına almaya başlamıştır. Daha önceleri yetimlerle ilgili bir takım hükümler varken, tereke, vasi, rüş ve diğer hukuki işlemlerle ilgili hükümler, Nezaretin kurulmasıyla yazılı hale getirilmiş ve disiplin altına alınmıştır.

Eytam Sandıklarının kurulmasındaki amaç, babası ölen yetim çocukların, mallarının değerlendirilerek, çocuğun aylık ihtiyaçlarını karşılayacak parayı vasisine veya velisine kullanabilmesi için vererek böylece çocuğun mağdur olmasının önüne geçmektir (Salim, 2011: 37). Eytam Sandığının adı, daha sonra "Eytam İdanat Sandığı" şeklinde değiştirilmiştir. Devlet bu idare ve sandıklarla, hem yetimlerin mallarını korumuş hem de devlete vergi olarak kazanç sağlanmıştır. Bir diğer yönüyle insanlara iş imkanı sağlayarak bölgesel çapta sermaye oluşturulmaya çalışılmıştır (Çanlı, 2002: 19). Eytam Sandıkları, I. Dünya Savaşı'ndan sonra işgallerin başlamasıyla ortaya çıkan kargaşa ortamından ekonomik olarak olumsuz etkilenmiştir. Bu sebeple İstanbul merkezdeki sandık 1920 yılında kapatılmıştır. Taşradakiler ise Eytam İdareleri ile birlikte 1926'ya kadar varlıklarını devam ettirmiştir. Yeni devletin kurulmasıyla birlikte, 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun'la Eytam İdareleri ve sandıkları tamamen kaldırılıp yerine Eytam ve Eramil Bankası kurulmuştur (Çanlı, 2002: 19).

İslam Dininin yetimlere verdiği önem ve teşvik, aile bağlarının kuvvetli olması ve henüz sanayileşmenin başlamaması gibi etkenlerle Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde yetimlerle ilgili kurumların varlığından söz etmemiz pek mümkün değildir. Ailenin önemsendiği Osmanlı toplumunda, gerek dini gerekse kültürel etkilerle yetimler, yakın akrabalarının himayesine alınmaktaydı. Ancak süreç içerisinde özellikle dağılma dönemine giren devletteki, büyük toprak kayıpları, yapılan savaşlarda şehit olan askerlerin çocuklarının ortada kalması, kaybedilen topraklardan Osmanlı Devleti'ne yapılan göçler gibi etkenlerle sahipsiz kalan yetimlerle ilgili ailelerin, vakıfların yetersiz kalması nedeniyle bu alandaki ilk çalışmalar başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat sonrasında çocukların korunmasına yönelik sosyal hizmet kuruluşlarının oluşumunda 5 temel etkenden bahsedebiliriz (Ünal, 2012: 6).

1. Uzun süren savaşlar sonucunda büyük toprak kayıplarının artması ile birlikte kaybedilen topraklardan Anadolu'ya büyük göç dalgalarının yaşanması, bu savaşlar ve göçler esnasında birçok çocuğun kimsesiz kalması,
2. Tanzimat Dönemiyle birlikte hızlanan reform ve modernleşme hareketlerinin ayrıca askerî, ekonomik ve eğitim kurumlarına yansması,
3. Bu kuruluşlarda görev yapmak üzere meslekî eğitim görmüş nitelikli eleman ihtiyacını karşılama arzusu,
4. Özellikle Osmanlının son dönemlerinde kendisini daha çok hissettiren misyonerlik faaliyetlerinin kimsesiz çocuklar üzerinde yoğunluk kazanması,
5. Savaşlarda şehit olan askerlerin yetim kalan çocuklarına sahip çıkılması gerektiği inancı.

Konu ile ilgili yaptığımız araştırmalarda, Osmanlı Devletinde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlarda en dikkat çeken özelliklerden birisi, buralarda kalan yetimlere yönelik geleceğe hazırlayıcı ve meslek edinmeye yönelik verilen derslerdir. Bu bağlamda baktığımızda, belli bir yaşa geldikten sonra devlet korumasından çıkacak olan bu çocukların hayata tutunabilmeleri, toplumda bir iş ve meslek sahibi olarak sağlıklı bir gelişim sağlayabilmeleri için yapılan bu uygulamanın o zamanın şartları açısından değerlendirildiğinde, yetimlerin ne kadar önemsendiği görülmektedir. Bir diğer yönüyle meslek edinme döneminde çocukların ürettikleri bir takım ürünler ordunun ihtiyacı için kullanılmıştır ki bu da hem devletin hem de yetimlerin menfaatine dönük bir çalışma olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik açılan kurumlardan, Dârüşşafaka, Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi, Dârülaceze, Dârüleytam, Islahhâneler ve Topkapı Fukaraperver Cemiyeti hakkında bilgiler vererek Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde yapılan çalışmaları tanımaya çalışacağız.

3.3.1.1. Dârüşşafaka

Yusuf Ziya Paşa'nın önderliğinde 1864 yılında kapalı çarşı esnafına okuma yazma öğretmek amacıyla Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye kurulmuştur. Başlangıçta kapalı çarşı ve çevresinde çalışan çıraqlara okuma yazma öğretmek olup, yürütülen faaliyet tamamen gönüllülerden oluşmaktaydı. 1873 yılına kadar bu şekilde hizmet veren cemiyet eğitim alanındaki ilk sivil örgütlenmedir. Cemiyet tarafından düzenli bir eğitim verebilmek amacıyla öksüz ve yetim çocuklara yönelik 1873 yılında İstanbul'da

Dârüşşafaka açılmıştır (Ünal, 2012:15-16). Arsa bedeli olarak Sultan Abdülaziz tarafından 210.000 kuruş bağış yapılmış, ayrıca 1884 yılından itibaren mali anlamda devlet tarafından desteklenmeye başlanmıştır (Ayhan ve Maviş, 1994: 8-9)

Dârüşşafaka'ya kabul edilecek öğrenciler ile ilgili bir nizamname hazırlanmış ve şartları tutan öğrenciler okula kabul edilmiştir. Öğrencilerde aranan şartlar şöyledir:

1. 10 yaşından küçük, 12 yaşından büyük olmamak,
2. Ana-baba veya yalnız birinden mahrum olmak (imtihanda eşit puan alınırsa anası-babası olmayana öncelik verilir),
3. İlk mekteplerin en az dördüncü sınıfına kadar okumuş olmak veya o derece tahsil gördüğü imtihan neticesinde sabit olmak,
4. Herhangi bir hastalığı olmamak ve bünyesi tahsile uygun olmak,
5. Müslüman evladı olmak ve ailesi namus erbabından olmak (Aytekin, 2006: 19).

Dârüşşafaka verdiği eğitim bakımından üst seviyede bir eğitim kurumu olup, 7. ve 8. sınıfı tamamlayan öğrenciler yüksek okul mezunu kabul edilmiştir. Günümüzde halen varlığını devam ettiren, babasız veya babasız ve anasız fakir çocukları kabul eden Dârüşşafaka'nın ihtiyaçları hayırsever yurttaşların bağışlarıyla karşılanmaktadır (Ayhan ve Maviş, 1994: 9).

Kimsesiz çocuklar için barınma ihtiyacının yanı sıra eğitim ihtiyaçlarının da karşılandığı (Karatay, 2007: 113) okulda ders kitapları ücretsiz verilmiştir. Aynı zamanda Türkiye'de kurulan ilk harp okulu olma özelliğine de sahip olup, okulun eğitim müfredatına, askerlik ve jimnastik dersleri de dahil edilmiştir. Dârüşşafaka'nın bir özelliği de okutulan ders kitaplarını kendi basımında basmasıdır. Bütün bu özellikleriyle Dârüşşafaka, Türkiye'de eğitim alanında birçok ilke imzasını atan bir eğitim kurumu olmuştur (Aytekin, 2006: 22).

3.3.1.2. Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi

Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakkinin destekleriyle kimsesiz çocuklar sorununa çözüm amacıyla Dârüleytamlar açılmıştır. Devlet eliyle kurulan Darülhayr-ı Ali ve Dârüleytamların yetersizlikleri sonucu kapanması üzerine kimsesiz çocuklara bakım için yeni arayışlara girilmiş, bunun sonucunda 1917'de Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi kurulmuştur. 1917 tarihinde Kurum, kamuya yararlı dernek statüsünü kazanmış ve 1918'de Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin bünyesinde "Hanımlar Heyeti" kurulmuştur.

Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi Nizamname-i Esasisi'nde, kurumun faaliyet alanları kısaca şu şekilde özetlenmektedir;

- * Çocuklara eziyet edilmemesi,
- * Anne ve babaları dahil, hiç kimse tarafından, çocukların bedeni ve ruhsal durumlarını tehlikeye düşürecek hizmetlerin gördürülmemesi,
- * Fakir, hasta çocukların tedavilerinin sağlanması,
- * Çocukların tütün ve bağımlılık yaratacak maddelerden korunması,
- * Okulların tatil zamanlarında fakir çocukların kırlara ve yazlıklara gönderilmesinin sağlanması,
- * Hizmetçi, besleme ve evlatlıklara kötü muamele edilmemesi,
- * Himaye-i Etfal'e ilişkin kütüphane kurulması,
- * Anne ve babaları tarafından terbiye edilemeyen veya mahkum olan çocuklar için İslahhâneler kurulması,
- * Çocukların sağlıklı bir şekilde yetiştirilmeleri için oyun alanlarının kurulması,

* Himaye-i Etfal ile uğraşan Uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurulması (Temizer ve Baytal, 2018: 686; Ünal, 2012: 23).

İlk toplantısını 6 Mart 1917’de yapan İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin, ülkenin içinde bulunduğu savaş yıllarındaki ve sonrasındaki olumsuz koşullara rağmen yaptığı faaliyetlerle öksüz ve yetim çocukların barınması, beslenmesi, sağlığı ve eğitimi hususlarında başarılı faaliyetlerde bulunduğu, yayınladığı nizamname, talimatname ve raporlardan anlaşılmaktadır (Güdek, 2012: 65). Cemiyet, din mezhep ve milliyet ayrımı yapmadan ihtiyaç sahibi bütün çocukları bünyesinde himaye etmiştir. Ancak Mondros Mütarekesi’nden sonra diğer din mensubu kuruluşların kendi inançlarındaki çocuklara yönelik barınma yerleri açması üzerine gayri müslim çocukların ayrılmasıyla sadece Müslüman çocuklara hizmet vermeye başlamıştır (Güdek, 2012: 70).

Cemiyetin Hanımlar Heyeti bir nizamname yayınlarak isteyen herkesin gönüllü olarak aidaat vererek üye olabileceği (Himaye-i Etfal, 1931: 4) belirtilmiştir. Bu yönüyle cemiyet, hanımların da aktif olarak gönüllü sosyal hizmet faaliyetleri yürütmesiyle dikkat çekmektedir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte 1935 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı değişerek Çocuk Esirgeme Kurumu olmuştur. Cemiyet statüsünde olan bu kuruluş, isim değişikliğiyle birlikte kurumsallaşarak resmi bir statü kazanmıştır.

3.3.1.3. Dârülaceze

Dârülacezenin açılması fikri, 1886 yılında, özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda, Balkanlar’da ve Kırım’da kaybedilen topraklardan yüz binlerce Müslüman ve Türk’ün Anadolu topraklarına göç etmesi sonucunda İstanbul’da büyük nüfus yığılması olmuş ve yetim kalan kimsesiz çocukların hızla artması üzerine, toplanan bakanlar kurulunda ortaya çıkmıştır (Salim, 2011: 41).

1895 yılında çıkarılan Tese’ülün Önlenmesine Dair Nizamname (Dilenciliğin Önlenmesine Dair Tüzük) ile dilenciliğin çocuklarda oluşturacağı sosyal ve ruhsal zararlarını önleyici önlemler alınmak istenmiştir. II. Abdülhamit’in kurulmasını emrettiği ve malî destekte bulunduğu Dârülacezenin (düşkünler yurdu) yönetsel ve malî yapısı ve gelir kaynakları bu tüzük ile düzenlenmiştir (Akyüz, 1999: 495-496). On maddeden oluşan nizamnameye göre, Dârülaceze’ye kimsesi olmayan engellilerle, kendi geçimini sağlayamayan kimsesizler kabul edilecektir. Erkek ve kadınlar ayrı ayrı koğuşlarda kalacak, herkes inandığı dine göre eğitim görecektir ve bakımlarına özen gösterilecektir (Özkan, 2006: 213).

Dârülaceze’nin kurulmasına en başta Sultan II. Abdülhamit 7000 altın değerinde özel eşya ile 10000 altın bağışta bulunarak katkı sağlamıştır (Güdek, 2012: 84). Bu bağlamda Dârülaceze basit bir yoksullar evi olmayıp Padişahın, halkın refahı ve sağlığı hususunda göstermiş olduğu ilgiyi temsil etmektedir. II. Abdülhamit’in önderlik ettiği ve açtığı kuruluşlar arasında Dârülaceze’nin özel bir yeri vardır. Bu kurum başkentin ilk modern sosyal refah kurumu olup aynı zamanda padişahın en önemli hayır eseridir (Ünal, 2012: 18).

"Tese’ülün Men’ine Dair Nizamname’nin 7. maddesi kurumun gelir kaynaklarını belirlemiştir. Buna göre kurumun gelirleri:

-Belediye tarafından el konulan eksik gramajlı ekmekler,

-İstanbul’daki tiyatro giriş biletlerine yapıştıırılacak 20’şer ve 40’ar paralık pullar ve bilet satışından elde edilecek hisse,

-Camiler ve ibadet yerleri kapılarına konan sandıklarda toplanan paralar, yoksullara bağışlanacak paralar ile cemaat ve halktan toplanacak yardımlar,

-Madenler ve diğer girişimlere verilecek imtiyazlardan uygun bir şekilde alınacak para,

-Bunlardan başka duruma göre İdare Heyeti tarafından bulunacak ve Babialî tarafından uygun görülecek gelirlerden oluşmaktadır" (Güdek, 2012: 85).

Dârülaceze’de kalan muhtaç çocuklara yönelik barınma ihtiyacının yanı sıra bir diğer önemli hizmet, okul çağına gelmiş olan çocuklara temel eğitimin verilmesidir. Bu amaçla kurum bünyesinde bir okul açılmıştır. Dârülaceze Mekteb-i İbtidaisi (Dârülaceze İlkokulu) kurumda kalan Müslüman çocuklara dini bilgileri ve ilkokul seviyesindeki genel bilgileri vermek amacıyla Dârülaceze’nin kuruluşunun ilk yıllarında eğitim-öğretim faaliyetleri hizmete girmiştir. Dârülaceze İlkokulu 37 erkek ve 28 kız öğrenci ile 1896 yılında eğitim öğretime başlamıştır (Güdek, 2012: 88).

İlk açıldığında Dahiliye Nezareti’nce yürütülen kurum, 1908 yılında belediyeye devredilmiştir. Dârülaceze, Cumhuriyetin ilk yıllarında Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekaleti’nce yönetilmiş, daha sonra 1925 yılında yeniden belediyeye devredilmiştir. Bugün hala İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yönetilmekte olup masrafları belediye tarafından karşılanmaktadır (Özkan, 2006: 214).

Dârülaceze, kimsesiz ve fakir çocuklara yönelik hizmet veren diğer kurumlardan farklı olarak, sadece çocuklar için tahsil edilmemiştir. İhtiyaç sahibi olan kadın-erkek veya küçük-büyük herkesin kabul edildiği, inanç ayrımının yapılmadığı, mesleki eğitimlerin yapıldığı ve aynı zamanda herkesin inancına göre eğitim aldığı halkın yardımlarıyla kurulan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1.4. Dârüleytam

Osmanlı Devleti’nde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik faaliyet gösteren önemli kurumlardan biri de Dârüleytamlar’dır. Yetimler yurdu, yetimhane anlamına gelen Dârüleytam, Maarif Nazırı Ahmed Şükrü Bey’in önerisiyle 1914 yılında kurulmuş ve ilk zamanlar İttihat ve Terakki Fırkasına bağlı olarak 1915 yılının başlarında faaliyete geçmiştir. Kuruluş amacı, I. Dünya Savaşı sırasında Anadolu’yu terk eden İngiliz, Fransız ve İtalyanların boşalttıkları yurt ve okullardaki kimsesiz kalan çocukları himaye altına almaktır. Boşaltılan mektep, yurt vb. binalara devlet tarafından el konularak buralar Dârüleytam haline getirilerek, özellikle savaşlar sebebiyle kimsesiz kalan çocuklar İstanbul’da ve diğer bazı şehirlerde açılan bu müesseselere yerleştirilmiştir (Nuhoğlu, 1993b). Yetimler sadece şehit çocuklarıyla sınırlı olmayıp ve diğer yetimlerin sayının da fazla olması sebebiyle buralara alınacak olan çocuklarla ilgili bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, öncelikle şehit çocukları, ikinci etapta da Balkan Savaşı sonrasında kimsesiz kalan çocuklar Dârüleytamlara kabul edilmişlerdir (Güdek, 2012: 76).

Kimsesiz çocukların barındığı Dârüleytamlarda daha çok meslek edinmeye yönelik derslerin verildiğini görmekteyiz. Bu dersler arasında ‘Terbiye-i sıbyâna müteallik şifahî bazı hikâyat-ı basite’, kıraat, ilmihal, resim, hesap, riyazatı bedeniye, musiki, Tarih-i Osmani, Coğrafya-yi Osmani, hüsnü hat, ahlak, piyano, el işleri, oyma işleri, marangozluk, aşçılık, bahçıvanlık, ciltçilik, dikiş, örgü, kaneviçe, nakış gibi çocukların kültürel, ahlaki ve mesleki gelişimlerini sağlayacak dersler yer almaktadır (Aytekin, 2006: 83-93).

Dârüleytamlar ilk etapta sayısı 20 iken, bu sayının yeterli gelmemesi üzerine bu rakam 1916’da 2,5 kat artarak 69’a ulaşmıştır. Bu dönemde, Dârüleytamlar’da kalan yetim sayısı 5.000’i kız, 15.000’i erkek olmak üzere 20.000’i bulmuştur. Ayrıca vilayet ve sancaklarda da en az birer tane Dârüleytam mevcuttur (Güdek, 2012: 77). Erzincan

Dârüleytamı savaş öncesi Sivas'a taşınmış olan Erzincan Askeri İdadi Mektebinde (Eken, 2014: 126), Adana Dârüleytamı bugün Adana Fen Lisesi olarak kullanılan binada Ermeni yetimleri için 1909 yılında, Kahramanmaraş'ta Divanlı Mahallesinde Alman Dârüleytamı (Ermeni yetimler için), Niğde Dârüleytamları terkedilmiş veya hazineye ait binalarda (Özkan, 2006: 222) hizmet vermiştir. Ayrıca Edirne, Konya, Ankara, Aydın, Kastamonu, Bolu, Diyarbakır, Urfa, Antep, İzmit, Eskişehir, Kütahya, Trabzon, Sinop, Kayseri ve Samsun'u Anadolu'da hizmet veren Dârüleytamlara örnek verebiliriz (Müezzinoğlu, 2012: 404-405). 1920 yılı itibarıyla başta İstanbul olmak üzere Osmanlı topraklarında 25 adet Ermeni, 3 adet Rum, 3 adet Yahudi ve 3 adet Rus Eytamhanesi (Özkan, 2006: 220) mevcuttu.

Dârüleytamların ülke sahasına yayılması, öğrenci ve personel itibarıyla sayılarının kısa sürede bir hayli artışı, idarelerini de dolaylı olarak güçleştirmişti. Bu nedenle tek merkezden daha iyi bir şekilde yönetilebilmeleri için Dârüleytamlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Konuya dair kanuna göre, Maarif Nezareti tarafından kurulan bütün Dârüleytamlar birleştirilerek idaresi aynı nezarete bağlı olan bir Genel Müdürlüğe bırakılacak, bu Genel Müdürlük hukuki tüzel kişiliğe (şahsiyet-i hukukiye) sahip olacak ve idaresi ek bir bütçeyle sağlanacaktır (Müezzinoğlu, 2012: 403).

Dârüleytamlar, İslahhâne ve Dârülhayr-ı Âli gibi kimsesiz çocuklar için açılan kurumların bir devamı niteliğinde olup verdiği eğitimle sanayi mekteplerine hazırlık okulu mahiyetindeydi. Maârif Nezâreti Dârüleytam dosyalarından, çocukların hem barınma hem de eğitim ihtiyaçlarının karşılandığı, iyi bir şekilde organize edildiği, kuruma alınmadan önce çocukların sağlık kontrolleri de dahil olmak üzere kontrollerinin yapıldığı, yani kurumun uygulamalarıyla ilgili her şeyin planlı programlı ve kayıtları alınarak yapıldığı anlaşılmaktadır (Şafak, 2013: 277). Devlet, Dârüleytamların ihtiyaçlarının halktan gelecek olan bağışlarla sağlanmasını istememiş ve Dârüleytamların tüm ihtiyaçlarını kendisi karşılamıştır. Bu doğrultuda taşradaki Dârüleytamlara, muhtaç, kimsesiz ve yetimlere yardımlar göndermiştir (Özkan, 2006:217).

Dârüleytam ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Maarif Nezareti Dârüleytam Dosyalarında kurumda kalan çocuklar hakkında bir takım detaylı bilgiler mevcuttur. Nitekim ünlü tarihçi Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Dârüleytam'da yetişen önemli bir şahsiyettir. Dârüleytamlar, meslek edindirme boyutunun olmasıyla Dârülaceze'den bu yönüyle tamamen ayrılmaktadır. Afyonkarahisarlı Yetim Yusuf, 15 yaşında iken Beyoğlu Dârüleytamına yerleştirilmiş ve daha sonra Almanya'ya teknik eğitim almak üzere gönderilmiştir. Bir diğer yönden ise Dârülacezede her yaştan insan varken, Dârüleytamlar sadece çocuklara hasredilmiştir (Şafak, 2013: 268-270).

Dârüleytamlarda ilk eğitimini yapan yetimler, üretici çalışma yapacak yaşa geldiklerinde zekâlarına ve yeteneklerine göre çeşitli mesleklere yönlendirilerek meslek sahibi olmalarına yardımcı olunmuştur. Dârüleytamların bünyesindeki sanayi ve ziraat şubelerinin amacı hem kuruma gelir temin etmek hem de yetimleri meslek sahibi yapmaktır (Özkan, 2006: 219). Bu bağlamda, "Dârüleytamları katma bütçe esasına dayalı bir yönetsel ve malî yapı, halk katılımına açık gelir kaynakları ve üreticiliğe yönelik çalışmaları açısından günümüzdeki modern sosyal yardım kuruluşlarına benzetmek mümkündür" (Akyüz, 1999: 496). Dârüleytamlar 1926 yılında Meclis'te kabul edilen altı maddelik kanunla tamamen kapatılmıştır (Karataş, 2007: 144).

3.3.1.5. Islahhâneler

Osmanlı Devletinde kimsesiz ve fakir çocuklara meslekî eğitim vermek üzere kurulan ve daha sonra sanat mektepleri haline dönüşen kurumların adıdır. İlk ıslahhâne, 1863 yılında Niş'te Tuna Valisi Midhat Paşa tarafından kurulmuştur. Yetim ve öksüz veya aileleri kendileri tarafından bakılamayacak kadar fakir olan Müslüman ve gayri müslim çocuklara temel eğitim vermek ve onları geleceğe hazırlayarak meslek kazandırmak amacını taşımaktadır (Öztürk, 1999: 190). Midhat Paşa, Osmanlı Devletinde açılan ilk 6 nin kuruluşuna bizzat nezaret etmiş; Şura-yı Devlet'teki görevi sırasında da bu konuda önemli çabalar sarf etmiştir. 1867 yılında hazırlanan Islahhâneler Nizamnamesinin 44. maddesinde bir yıl ve üzeri hapis cezası alıp, genel hapishanelere konulması uygun bulunmayan çocukların Islahhânelere kabul edilebileceğine dair bir hüküm getirilerek, modern bir ıslahevi görevini icra ederek ve bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmuştur. (Koç, 2007: 45).

Mithat Paşa tarafından Niş'te söz konusu okul açılmış, öğrenci sayısı yüzü geçmiş, fakat okula hala bir isim bulunamamıştır. Bu yeni eğitim-öğretim kurumunun geçmişte bir örneğinin bulunmaması isminin belirlenmesini geciktirmiştir. Nihayet bu niyetle Kuran'dan 'tefe'ül edilmesi' uygun bulunmuş, sonuçta Bakara Suresi'nin 220. ayeti (Sana yetimleri sorarlar, de ki: 'Onların işlerini düzeltmek hayırlıdır') çıkmış ve buradaki ıslah kelimesi okula isim olarak verilmiştir (Yazıcı, 2009: 7).

"Islahhâneler ve sanayi mektepleri birkaç işlevi yerine getirmek üzere hayata geçirilmişlerdi: İlk ve en önemli işlevleri, ülkenin gittikçe kötüleşen sosyo-ekonomik durumunun ve özellikle Osmanlı topraklarına yapılan göçlerin mağdur ettiği 5-13 yaşları arasındaki fakir ve kimsesiz çocukların sokaklardan alınarak, devletin kontrolünde ve sağlıklı bir ortamda büyütülmelerinin sağlanmasıydı. Kuruluş ve yaygınlaşmalarını belirleyen ikinci işlevi, sosyal kaygılarla beraber ilerleyen kalkınma çabalarıydı. Zira çocukların eğitim görecekları süre boyunca hem temel düzeyde okuma-yazma öğrenmeleri sağlanıyor, hem de deri işleme, terzilik, kunduracılık gibi popüler mesleklerde kalfalık düzeyinde eğitim veriliyordu. Üçüncüsü, Islahhâneler küçük suçluları da barındırdığından, çocukların cezalarını emsalleriyle birlikte kurumun kazandıracağı nitelikleri alarak çekmeleri sağlanıyordu. Dördüncüsü, Müslüman ve gayri Müslimlerin bir arada eğitim görecekları karma eğitim sistemine geçişte önemli bir görev üstleniyorlardı" (Koç, 2007: 37).

Islahhânelere çocuklar arasında din farkı gözetilmeden on üç yaşından büyük olmayan yetim ve öksüz çocuklarla anne veya babasından biri hayatta olduğu halde fakir olan çocuklar öğrenci olarak alınabiliyordu (Öztürk, 1999: 190). Dârüleytamlarda olduğu gibi burada kalan çocuklara meslek kazandıracak dersler verildiği gibi her çocuk kendi inancına göre eğitim almaktaydı. Islahhânelerde, resmi dil olarak Türkçe okutulurken azınlık çocuklarına da kendi dillerinde eğitim verecek öğretmen imkânı da sağlanmıştır. Islahhânelerin bulunduğu bölgelerde konuşulan dillere göre Bulgarca, Rumca ve Arapça eğitim verilmesi için öğretmenler görevlendirildiği gibi bazı Islahhânelerde Fransızca öğretmenleri de bulunmaktaydı (Aytekin, 2006: 12).

Islahhânelerde çocukların bir yandan genel eğitimi sürdürülürken, diğer yandan terzi, kundura, dabaklık (deri işlemeciliği), müretteplik (dizgicilik) atölyelerinde meslek öğrenmeleri amaçlanmıştır. İş Eğitimi Modeline dayanan bu uygulamanın, günümüzde hala çocuk ıslahevleri ve bazı yetiştirme yurtlarında uygulandığı görülmektedir. Ayrıca çocuk Islahhâneleri düşüncesinde kimsesiz, uyumsuz ve suçlu çocukların hepsinin ayırım yapılmadan korunması, bakımının sağlanması, eğitime muhtaç olduğunun kabul

edilmesi ve aynı kurumlarda bir arada bulunması, modern bir uygulama olarak dikkat çekmektedir (Uluğtekin, 2004: 45).

Çocuklara öğretilen mesleklerin bulundukları vilayetlerin hammadde kaynaklarına ve diğer üretim özelliklerine göre belirlenmesi hem pragmatik hem de sistemli bir eğitim programı izlendiğini göstermektedir. Örneğin Adana'daki Islahhâne'de daha çok dokumacılık ve yan ürünleri üzerinde yoğunlaşılırken, Kastamonu Islahhânesi ahşap ürünlerinde, Diyarbakır Islahhânesi İran şalı ve yöresel giyim imali ve dikiminde, İzmir ve İstanbul Islahhâneleri ise matbaa, madensel üretim ve makine imali alanlarına ağırlık vermekteydi (Koç, 2007: 44).

Zamanla eğitim seviyesindeki yükselme ve yakalanan kalite ile bu okulların modern birer meslek okulu olması hedeflenerek bunun için okullara Avrupa düzeyinde eğitim vermek üzere öğretmenler yetiştirilmesi amacıyla bazı öğrenciler Avrupa'ya gönderilmiştir. Bu öğrencilerden bazıları Paris'te "makine takımları tamirciliği", "mekanisyen", "ince marangozluk, gümüş pirinç, bakır gibi madenlerden avize ve şamdan dökümcülüğü" eğitimi, bazıları da Belçika'da "marangozluk, aba ve çuha fabrikalarına, çeşitli aletler yapmak üzere demircilik ve bu fabrikaları işletmek için makinecilik" eğitimi almışlardır (Aytekin, 2006: 13).

3.3.1.6. Topkapı Fukaraperver Cemiyeti

Topkapı Fukaraperver Cemiyeti, 1908 yılında kurulan Osmanlı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyyesi'nin Topkapı şubesi olarak 24 Şubat 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Şehremini'deki Topkapı Kulübü binasında çalışmalarına başlamıştır. Kurucuları Galib Hakkı Bey, Nazif Bey, Hakkı Efendi ve Cemil, Bodos ve Onnik Efendilerdir. Çeşitli meslek gruplarından oluşan gönüllüler tarafından kurulmuştur. 1913 yılında Osmanlı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyyesi'nin kendisini fesh etmesiyle cemiyetin Topkapı Şubesi müstakil bir cemiyete dönüşerek ve Topkapı Fukaraperver Müessese-i Hayriyyesi ismiyle faaliyetlerine devam etmiştir (Özbek, 1998: 4).

"Cemiyetin amacı, nizamnamesinde şu şekilde belirtilmektedir:

-Anne-baba yahut yalnız babası vefat etmiş yetim, kimsesiz ve yardıma muhtaç çocukların himayesi, okul malzeme ve elbiselerinin temini,

- Aile reisleri vefat eden ailelerin, perişan halde bulunanların ihtiyaçlarının karşılanması ve evlatlarının himaye edilmesi,

- Fukara ve acezenin evlerine ücretsiz doktor göndermek ve tedavileri için gereken ilaç ve tedavi desteği vermek,

- Aceze ve fukaraya ekmek ve katık vermek, bir iş görmeye gücü yettiği halde iş bulamayıp zor duruma düşenlere iş bulmak,

- Evinde bakılamayıp sokaklarda acı çeken hastaları hastaneye sevk etmek, haftanın belirli günlerinde müracaat edenleri ücretsiz muayene etmek,

- Maddi ve manevi açıdan yangın, zelzele gibi felaketlere maruz kalıp kimsesi olmayanlara destek olmak ve onlara yardım etmektir" (Aytekin, 2006: 45-46).

Cemiyetin faaliyetleri Topkapı ile sınırlı kalmayıp, özellikle Balkan ve Birinci Dünya Savaşları sırasında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile işbirliği Topkapı'da Ahmedpaşa Cami'nde aşhane açmıştır. Ayrıca Tekkeci, Ahmedpaşa, Fatmasultan, Ereğli gibi mescit ve camilere yerleştirilen Balkan muhacirlerine yardım faaliyetlerinde bulunmuştur (Özbek, 1998: 9).

Cemiyetin çalışma ilkelerinden biri ve en önemlisi, *"kimseden bir şey isteme ve kimseyi rahatsız etme"* prensibini düstur edinmiştir. Cemiyetin bir özelliği de yardım yapmak isteyen kişilerin bizzat ihtiyaç sahiplerine yardım etmesine müsaade etmesidir

(Aytekin, 2006: 46). Cemiyet, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

Cemiyet faaliyetleri daha çok fakir çocuklar, hasta, yaşlı ve kimsesizlere yönelik yapmıştır. Vatan evladını eğiterek onların toplumsal hayatın içinde uyumlu topluma faydalı birer kişi olabilmesi hususunda çalışmak, cemiyetin önemli hedeflerindendir (Özbek, 2006: 69-71).

3.4. Cumhuriyet Dönemi Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Yapılan Çalışmaların Hukuki Süreci

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte korunmaya muhtaç çocuklara yönelik son dönem Osmanlı’daki uygulamaların devam ettirilmekle birlikte bazı yeniliklerin olduğunu görmekteyiz. Büyük savaşların, toprak kayıplarının ve göçlerin etkisiyle himayeye muhtaç çok sayıda çocuğun bulunması ve halkın artık bu çocuklara bakmakta yetersiz kalması, bu süreçte hızlı adımların atılmasında önemli bir etkidir. Bu alanda atılan ilk adım, 1920’de TBMM’nin kurulmasıyla sosyal hizmetlerden sorumlu ‘Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ kurulmuştur. Bir yıl sonra 1921 yılında Atatürk tarafından Ankara’da ileride Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ismini alacak olan Himaye-yi Etfal Cemiyeti yeniden yapılandırılmış ve ulusal düzeyde hizmet vermeye başlamıştır.

30 Haziran 1921 tarihli Karar Defteri’nin ilk sayfasında Cemiyetin amacı:

“I. Dünya Savaşı ve onu izleyen bir sürü çetin ve acılarla dolu savaşların, ülkemizde doğurduğu yıkımlardan olmak üzere, şehit çocukları ile bakım ve korunması millete kalan diğer sıkıntılara ve felaketlere uğramış çocukların, milletçe korunması ve yedirilip içirilmesi ve öteki felaket görmüş çocuklar ve bütün memleket çocuklarının hayatlarının korunması, maneviyatlarının güçlendirilmesi, her birinin hayatla savaşmaya yatkın ve ülkeye faydası olabilecek düzeyde eğitilmesinin sağlanması, araştırılması ve hazırlanması ve geleceğimizin temeli olan, bu günkü ülke çocuklarının bütün şefkatli bir gözle gözetilmesi ve bunun gerçekleştirilmesi...” şeklinde belirtilmiştir (Sarıkaya, 2007:322)

Cemiyet her ne kadar merkezi hükümet tarafından desteklense de doğrudan bu işin içine girmeyi düşünmemiştir. Himaye-yi Etfal Cemiyeti’nin çalışmaları Osmanlı’nın son döneminde daha çok devlet eliyle yürütülürken, Cumhuriyet’in ilk yıllarında ise etkin olarak sivil toplum hareketi olarak sorununun çözümünde rol almaya başlamıştır (Salim, 2011: 48). Bütün Cumhuriyet dönemi boyunca çocuklara yönelik en yaygın hizmet kurumu olmasına rağmen, daha çok halkı örgütleyen, çocuk ve nüfus sağlığı konusunda bilinçlendiren dernek şeklinde olup, bu haliyle dönemin çocuk ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır (Karatay, 2007: 162).

Türkiye’de çocuğun koruyucu aile yanında bakılması ile ilgili ilk kanuni düzenleme, 1926 tarihli Medeni Kanunun 273. (Şenocak, 2006: 194) maddesinde şu şekilde yer almıştır *"Çocuğun, bedeni veya fikri tekâmülü tehlikede bulunur veya çocuk manen metruk bir halde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile nezdine veya bir müesseseye yerleştirebilir. Çocuk, şirretliği hasebiyle ana ve babanın emirlerine karşı gelmekte temerrüt ederse; müessir başka bir ıslah çaresi bulunmadığı takdirde, aynı tedbirler, ana babanın talebi üzerine hakim tarafından ittihaz edilir. Bu tedbirlerin iltizam ettiği masarîf - ana baba ile çocuk tediye eden aciz iseler - Devletçe tesviye olunur. Nafakaya müteallik hükümler bakidir"*(MK Madde 273).

1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı kanunun Umumi Hıfzıssıhha Kanununun aşağıdaki maddelerinde koruyucu aile hizmetinden bahsedilmektedir. Aşağıda kanun maddelerinde de görüldüğü üzere, çocukların koruyucu ailelere verilmesi ile ilgili belediyeler yetkilendirilmiştir

Madde 159 – Nezdine yedi yaşından aşağı çocukları para mukabilinde bakmak üzere alan eşhasın evvela mahalli belediyesinden müsaadei mahsusa alması mecburidir. Belediye heyeti sıhhiyesince bu gibi eşhasın ikametgahı ve sair şartları muvafık görüldüğü tasdik edilmeden bu müsaade ita edilmez. Bu gibi eşhasın ikametgahları da 158 inci maddede bahsedilen teftişe tabidir.

Madde 160 – Kabul ettikleri çocukların sıhhat ve hayatlarını muhafaza için lazım gelen vasıtalar noksan olur veya çocukların sıhhat ve hayatını duşarı tehlike eden mahzurlar mevcut bulunursa 158 ve 159 uncu maddelerde zikredilen müesseseler ve şahıslar, sıhhat memurlarının tahriri ihtarlariyle bu noksanlar ve mahzurları izaleye mecburdurlar. Bu ihtarları on beş gün zarfında icra ettirmeyenlerin çocukları nezdlerinde bulundurmalarına müsaade edilmez ve müesseseleri kapatılır.

Madde 161 – Metruk çocukları altı yaşını ikmal edinceye kadar mahalli belediyeleri, belediye olmayan yerlerde köy heyeti ihtiyariyeleri himayeye mecburdurlar. Hususi müesseseleri olmayan yerlerde belediyeler bu çocukları icap ederse bir ücret mukabilinde bakılmak ve büyütülmek üzere aileler nezdine verirler. Altı yaşından sonra bu çocukların himayesi ve tahsil ettirilmesi Maarif Vekâletince deruhte olunur.

1934 yılında dilde sadeleşme hareketiyle Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin adı, 'Çocuk Esirgeme Kurumu' olarak değiştirilmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu, 1937 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla kamuya yararlı dernek olarak kabul edilmiştir. (Yalçın, 2011: 1). Türkiye Cumhuriyetinin ilk KMÇ Kanunu 1949 yılında çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında çocuklardan köy ihtiyar heyetleri, mahalli belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı sorumlu tutulmuştur. Karatay'a göre, "1949 yılında çıkan bu ilk kanunun en önemli yanı, KMÇ'nin korunması ve bakımı görevini Bakanlıklar kanalıyla devlete yeniden vermesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda söz konusu bu kanun, Cumhuriyet döneminde KMÇ alanını düzenleyen ilk özel kanundur" (Karatay, 2007: 227). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın açma yetkisinde olan çocuk yuvalarını açmaması, Belediye İl Özel İdareleri'ne verilen koruma birliklerinin oluşturulamaması, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı açılan bir dizi yurtlarla ilgili sorunlar yaşaması, çocukların tespiti, bakımı, koruma altına alınması ve meslek elemanlarının eksikliği gibi hususlarda sıkıntılar yaşanmıştır (Karatay, 2007). Söz konusu kanundaki eksiklikleri gidermek amacıyla 1957 yılında 6972 sayılı kanun çıkarılmıştır. 1961 yılında ilk defa koruyucu aile uygulaması fiilen başlayarak Ankara'da çocuklar koruyucu aile yanına yerleştirilmeye başlanmıştır (Karatay, 2007: 299).

1959 tarihinde 7355 sayılı kanunla Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulması kabul edilmiştir. Enstitünün kurulmasıyla ilk defa sosyal hizmetler alanında profesyonel meslek elemanı yetiştirilmeye başlanmıştır. 1963 yılında 225 sayılı kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Özdemir, 2002: 12-13).

Kurumda kalan çocuklara bakım hizmeti sunacak personelin yetiştirilmesi amacıyla 1968 yılında lise düzeyinde eğitim vermeye başlayan Çocuk Esirgeme Kurumu Hemşire Koleji İlk mezunlarını verirken, 1970 yılında ÇEK Zeytinburnu Eğitim Merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde 10 aylık süreyle "Okul Öncesi Çocuk Eğitimi Uzmanı" kursu başlatılmıştır. Tüm bu çalışmalar kurumlarda

kalan çocuklara özel nitelikli eleman yetiştirilmesi açısından önemli gelişmeler olarak dikkat çekmektedir.

27 Mayıs 1983'te yapılan değişiklikle 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kapsamında ÇEK, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanarak kamu tüzel kişiliği kazanarak ismi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak yeniden düzenlenmiştir.

2 Mart 1988 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'na ek 3413 sayılı kanun çıkarılarak, kanun kapsamında 18 yaşını doldurarak Yetiştirme Yurtlarından çıkan gençlerin kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmesine olanak sağlanmıştır. 1989 yılında 20096 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 4. maddesine yapılan ek ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından ayrılarak Başbakanlığa bağlanmış ayrıca kuruma yeni kadrolar tahsis edilmiştir. Ayrıca Ailenin Bütünlüğünü Koruma Dairesi kurulmuştur. Bu tarihten itibaren kurum, Devlet Bakanlığına bağlı olarak sosyal hizmetler alanında faaliyetlerine devam etmiştir (Özdemir, 2002: 17-18).

2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu yeni alternatif hizmet modelleri olarak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma hizmetlerini ortaya ayrıca koruyucu ve destekleyici çalışmalara öncelik vermiştir (Arslan, 2011: 2). Bu kanun kapsamında ilk defa suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocuklarda sosyal hizmet kurumlarında kalmaya başlamıştır ki bu da beraberinde yeni sorunları da getirmiştir (Yalçın, 2011: 4). Önceleri yalnızca bakıma ihtiyacı olan çocuklara hizmet verilirken, bu yasal düzenlemeyle birlikte suç mağduru ve suça sürüklenen çocuklar da kurum bakımında hizmet almaya başlamıştır. Bu durum kurum bakımında kalan çocukların farklı nitelikleriyle birlikte bir arada bulunması demektir. Oysa suç mağduru ve suça sürüklenen çocukların diğer çocuklardan ayrı bir birimde rehabilite edilmesi ve rehabilite sonrasında diğer çocuklara örnek teşkil etmemesi için yeni birimlerin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

2828 sayılı kanun kapsamındaki yatılı sosyal hizmet kuruluşları daha çok anne/babası vefat etmiş çocuklara hizmet verirken, 5395 sayılı ÇKK ile anne-babası boşanmış çocuklara da hizmet verilmeye başlanmıştır (Yalçın, 2011: 83-95).

8 Haziran 2011 tarihinden itibaren ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla bakanlığın bünyesine dâhil olması yasalaşmıştır (Yalçın, 2011: 1). Bakanlığın kurulmasıyla birlikte Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları ise Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır (Doğan ve Ege, 2013: 430). 2018 yılında yapılan değişiklikle bakanlığın ismi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

3.4.1. Diyanet İşleri Başkanlığının Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Faaliyetleri

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Korunmaya Muhtaç Çocuklarla ilgili çalışmalarının veya bu konuya yönelik dikkatlerin çekilerek çeşitli bildirilerde, genelgede ve protokollerle gündeme getirilmesi çok eski bir geçmişe dayanmamaktadır. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte en önemlilerinden birisi bir devlet kurumu olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din hizmetlerinin Cami ve Kuran Kursları ile sınırlandırılmış olması gelmektedir.

Toplunun her kesimine din hizmeti sunmaya yönelik çalışmaların ve bu alanda atılan adımların özellikle son yıllarda çeşitlenerek genişlediği görülmektedir.

Cezaevleri, Sosyal Hizmet Kurumları, Yurt-Kur, Hastaneler gibi birbirinden farklı kurumlara yönelik Diyanet İşleri Başkanlığının sunduğu din hizmetlerini bu hizmetlerde yeni bir dönem olarak nitelemek mümkündür. Genel çerçevede bakacak olursak, KMÇ'yi kapsayan çalışmaların tarihsel süreci şu şekilde şekillenmiştir:

"SHÇEK kuruluşlarında din hizmetleriyle ilgili ilk uygulama, DİB'nin 5 Aralık 1989 tarih ve Din Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın 12/1/232/1393 sayılı yazısı ve yine DİB Din Hizmetleri Daire Başkanlığı'nın 27.07.1989 tarih ve 12.1/166/857 sayı ile yayınlanan 74 nolu genelgesinin, il müftülüklerine ve SHÇEK'e bağlı kurum ve kuruluşlara bildirmesiyle başlamıştır. İl Müftülükleri ve SHÇEK İl Müdürlüklerinin işbirliği çerçevesinde başlayan din hizmetleri, il ve ilçe vaizlerinin görevlendirilmesiyle yapılmaya çalışılmıştır" (Özdemir, 2013: 469). Ancak verilecek olan din hizmetinin kimler tarafından, hangi program çerçevesinde uygulanacağı hususunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Tüm bunlar yetkililerin kişisel tecrübe, deneyim ve bilgisine bırakılmıştır (Özdemir, 2007: 521).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, kendi bünyesinde yer alan çocuk yuvaları ve huzurevlerinde dini ve milli bütünlüğü korumak amacıyla toplantılar, seminerler ve konferanslar düzenlenmesini istedi. Bunun üzerine, DİB başkanı Prof. Dr. Mustafa Said Yazıcıoğlu imzasıyla valilikler aracılığıyla müftülüklere gönderilen 74 nolu Genelgede şöyle denilmektedir:

'Bilindiği gibi başkanlığımız ibadethanelerin içinde ve dışında toplumu din konusunda aydınlatmayı, dini konularda konferans, seminer ve benzeri toplantılar düzenlemeyi, dini ve milli bütünlüğü korumak için bütün vatandaşlarımıza yaygın din hizmeti götürmeyi amaç edinmiştir. Bu itibarla, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı il müdürlükleri bünyesinde yer alan çocuk yuvaları ve huzurevlerinde müftülüklerimizin ilgililerle işbirliği yaparak, belli bir program dahilinde dini sohbetler ve konferanslar düzenlenmesi uygun mütalaa edilmektedir' (Aydemir, 1990).⁶

SHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar, TBMM Başkanlığı'na verdiği soru önergesinde, SHÇEK'e bağlı yuvalarda dini seminerler düzenlenip düzenlenmediğini sordu. Sağlar, Başbakan Yıldırım Akbulut'un yanıtlaması istemiyle hazırladığı önergesinde "Çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve huzurevlerinde verilen seminerler devlet tarafından kontrol edilmekte midir? Bu yurtlarda dini seminerler ve konferanslardan başka hangi konularda seminerler verilmektedir?" (Aydemir, 1990).

Bu genelgenin arkasından SHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar'ın mecliste konuşuyla ilgili soru önergesiyle Meclis gündemine taşınmasının ardından, basında laiklik tartışmaları başlamıştır. Bu muhalefet üzerine, SHÇEK yuvalarındaki din eğitimi bir süre sonra durdurulmuştur (Bölç, 1995: 116). Bu ilk uygulamada da görüldüğü gibi din eğitimi konusunda atılan adımlar Türkiye'de her dönem laiklik tartışmalarının yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu alanda yapmak istediği çalışmalar siyasi nedenlerden gerçekleşmemiştir.

"27.02. 1992 tarihinden 03.09.1996 tarihine kadar ara verilen uygulama SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün diğer bir yazısı ile dini sohbet ve konferansların devam ettirilmesine karar vermesiyle tekrar başlamıştır" (Özdemir, 2012: 205). SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün İl Müdürlüklerine gönderdiği yazıda, çocuk ve gençlere yönelik çeşitli eğitim-öğretim faaliyetlerinin önemi üzerinde durulurken, millî-dinî bayramlara yer verilmesinin, çocukların eğitim-öğretimleriyle psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerine yararlı olacağı ifade edilmiştir. Ancak 1996 yılında yeniden başlayan dini sohbetlerin

⁶ Ek- 2

verilmesi Genel Müdürlüğün İl Müdürlüklerine gönderdiği bir yazı ile bu uygulamadan tekrar vazgeçilmesi tavsiye edilmiştir (Mollaoğlu, 2013: 47).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2007 Genelgesi'nin 37. Maddesi:

(ğ) *İslahevleri ve çocuk esirgeme yurtları ile yakın ilgi kurulacaktır. Bu çerçevede;*

1. *Bu kurumların önce idarecileriyle görüşülerek nasıl işbirliği yapılabileceği araştırılacak, mutabık kalınan hususlar bir protokol ile uygulamaya konulacaktır.*

2. *Yurtlarda ve ıslahevlerinde kalanların seviyesine göre, imkânlar ölçüsünde dinî konferanslar verilecek, piyes ve skeçler sahnelenecektir.*

3. *Dinî ve millî gün ve gecelerde bu kurumlar ziyaret edilerek, öğrenciler çeşitli hediyelerle sevindirilecektir.*

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) arasında 26.02.2007 tarihinde işbirliği protokolü imzalanmıştır. Bu protokolle ilk defa iki kurum arasında ciddi bir işbirliğine girilmeye başlanmıştır. "Protokolün amacı, bugün Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen hizmetleri ve koruyucu, önleyici sosyal hizmetler konusunda halkın bilinçlendirilmesi hususunda Diyanet İşleri Başkanlığının etkinliğinden ve bilgi birikiminden yararlanmak, ayrıca Diyanet personeli kurum tarafından verilen hizmetler konusunda bilgilendirmektedir. DİB tarafından sosyal hizmet kurumlarında görev alan personel için hazırlanan Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi kitabında:

Protokolün 6. maddesinin b bendinde protokolün amaçları olarak: 'Toplumsal bilinçlendirilmesinde; çocukların ihmal ve istismar edilmelerinin önlenmesi için, ailelerin bakabileceği kadar çocuk sahibi olmaları, çocukların küçük yaşta evlendirilmemeleri, çocukların sokakta çalıştırılmaması, suça yönettirmemesi ile töre cinayetleri, koruyucu aile, ailelerin çocukları ile sağlıklı ilişki kurması ve sokakta bekleyen tehlikeler vb. konularda toplumda bilinç ve duyarlılığın artırılması' hususları sıralanmaktadır" (Martı, 2015: 12-13). Protokol kapsamında çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri gb tüm sosyal hizmet kurumlarını kapsayacak şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından din hizmeti sunulmaya başlanmıştır. Geç de olsa yerinde bir karar olarak başlayan bu uygulama, alt yapısı tam oluşturulmadığı için bir takım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir

2009 Yılı İl Müftüleri Sonuç Bildirgesi'nin 4. Maddesinde;

"Teşkilatımız toplumun himayeye muhtaç kesimleri, sokakta yaşayan çocuklar, çocuk işçiler, öksüzler ve yetimler, yaşlılar, engelliler ve engelli aileleri gibi çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya olan kesimlerin manevi sorunlarının çözülmesi konusunda da gerekli desteği verme gayreti içerisinde olacaktır".

Toplumsal her kesimine ve özellikle dezavantajlı kesimlerine de din hizmetlerinin sunulmasına yönelik çalışmaların tüm il müftülülerince dile getirilmesi toplumsal duyarlılık adına önemli bir adım olmuştur (Taş, 2019: 483).

12-16 Ekim 2009 Tarihleri arasında yapılan Din ve Toplum başlıklı IV. Din Şurası'nın Sonuç Bildirgesinde,

"Madde 3: Modern toplumlarda yalnızlık, çaresizlik ve güvensizlik duygusunun yaygınlaşması, şiddet, intihar ve gündelik hayattaki diğer gerilimlerin daha çok görülmeye başlaması karşısında Diyanet İşleri Başkanlığı, dini, milli ve kültürel birikimimizden beslenen bir duyarlılıkla, kendi sorumluluklarının gereği olarak önlemler almalı, toplumun akıl ve ruh sağlığının, manevi ve ahlaki değerlerinin korunması için gerekli adımları atmalı, bu konuda çalışan diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gitmelidir.

Madde: 14- Diyanet İşleri Başkanlığı toplumsal değişim ve gelişmeye paralel olarak sunduğu din hizmetinde cami içi ve cami dışını birlikte düşünmek, sosyal açılımı artırmak ve toplumun her kesimini kuşatan bir anlayışla din hizmetlerini yeniden ele almak zorundadır. Bu nedenle başta aile olmak üzere, sosyal hizmet üniteleri, hastaneler, ceza ve tutukevleri gibi değişik hizmet alanlarında kayda değer sonuçlar alabilmek için yeni yapılanma ve düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Başkanlığın, sosyal alanda hizmet üreten diğer kurum ve kuruluşlarla protokoller yapması ve işbirliğine gitmesi son derece önemli olup bu yöndeki çabalar artırılmalıdır. Bu bağlamda, Başkanlığın mevcut hizmet içi eğitim müfredatı ve faaliyetlerinin cami dışı hizmet alanlarıyla ilgili programlarla donatılması yararlı olacaktır.

Madde 20: DİB, huzurevleri, yetiştirme yurtları, hastaneler, cezaevleri gibi manevi rehberliğin ayrı bir önem taşıdığı alanlarda ve toplumun himayeye muhtaç kesimleri ve engellilere yönelik olarak yürüttüğü din hizmetlerinde, ilgililerin talepleri doğrultusunda ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bu alanın gerektirdiği özellik ve duyarlılıklara uygun bir şekilde hizmet sunmalıdır. Burada din hizmeti sunacak görevlilerin hizmetin gerektirdiği donanımına sahip olması için tedbirler alınmalı, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak gerekli protokol, mevzuat ve müfredatlar ihtiyaç ve beklentileri karşılayacak şekilde güncellenmelidir.

Madde 21: SHÇEK ile imzalanan işbirliği protokolü, hizmetteki yeni ihtiyaçlar, tarafların görev, sorumluluk ve etkinlikleri doğrultusunda tekrar gözden geçirilerek geliştirilmelidir. İlgili protokol gereği SHÇEK'e bağlı kuruluşlarda gerçekleştirilecek din hizmetlerinin belli bir müfredat programıyla, hedef kitlenin eğitim seviyesi ve ilgisine uygun zengin etkinliklerle yürütülmesi sağlanmalıdır. Ayrıca İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince düzenlenen koordinasyon toplantılarına il müftülüklerinden bir temsilcinin de katılması hususunda gerekli girişimlerde bulunulmalıdır".

2009 yılında IV. Din Şurasında alınan kararlardan protokolün geliştirilmesi kararı 2 yıl sonra gerçekleşebilmiştir. 22-26 Şubat 2010 tarihleri arasında da görev yapan personele yönelik ilk hizmet içi eğitim yapılmıştır. Ancak müfredatla ilgili çalışma ancak 2015 yılında çıkarılan Değerler Eğitimi Kitabı ile hazırlanabilmiştir (Taş, 2019: 484).

DİB ile ilki 2007 yılında yapılan işbirliği protokolü kapsamında süreç içerisinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün yapılanmasında yapılan değişiklikle Genel Müdürlükten bakanlığa dönüşerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak değişmesi, yeni ihtiyaçların doğması ve yapılan işbirliğinden verim alınması gibi etkenlerle 2011 yılında yeni bir protokol imzalanmıştır.⁷ Bu protokolün yürürlüğe girmesiyle 2007 yılında ve 2008 yılında yapılan protokoller yürürlükten kaldırılmıştır. Toplam 10 maddeden oluşan protokolün 5. Maddesinde iş birliği yapılacak alanlar alt başlık altında belirlenmiştir. Genel çerçevede baktığımızda ortak faaliyetlerin yapılacağı alanlar şu şekilde belirlenmiştir (Taş, 2019: 484).

- Aileye yönelik çalışmalar,
- Engellilere yönelik çalışmalar
- Ortak sempozyum, panel, TV programı gibi çalışmalar,
- Bakanlığa bağlı kuruluşlarda öncelikle millî ve dinî günler olmak üzere çeşitli zamanlarda ahlâkî, dinî ve millî duyguları geliştirmeye yönelik ortak faaliyetler yapmak.

Özellikle son başlık, AÇSH Bakanlığına bağlı Çocuk Evleri Sitesi, Çocuk Evleri, Yetiştirme Yurtları ve Rehabilitasyon Merkezlerinde yapılan ve yapılacak olan

⁷ DİB ve ASP Bakanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolünün tam metni EKLER bölümünde verilecektir.

faaliyetlere dayanak oluşturmaktadır (Taş, 2019: 484).

DİB, imzalanan protokol gereği sosyal hizmet kurumlarında yürütülen dini rehberlik ve manevi destek çalışmalarında görev alan personele yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenleyerek bu yeni alandaki çalışmaların kalitesini arttırmak amacıyla 22-26 Şubat 2010, 24-28 Ekim 2011 ve 11-16 Kasım 2013 tarihlerinde yapılan üç hizmet içi eğitim seminerinde toplam 309 personele yönelik eğitim vermiştir (Martı, 2015: 14). 3-8 Kasım 2014 tarihleri arasında 116 personele yönelik ‘Sosyal Hizmet Kurumlarında Görev Yapan Personele Yönelik 4. Hizmet İçi Eğitim Semineri’ yapılmıştır ((DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015). 4-10 Aralık 2018 tarihleri arasında 5. Hizmet İçi Eğitim Semineri yapılmıştır.

2002 tarihli mülga olan yönergede vaizlerin görev alanlarıyla ilgili Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik herhangi bir husus yer almazken, 2007 yılında imzalanan protokolle birlikte 2014 tarihli ve halen yürürlükte olan yönetmeliğin 32. Maddesinin ç bendinde vaizlerin görev alanları arasında:

"Ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk eğitim evleri, huzurevleri, sevgi evleri, sağlık kuruluşları, öğrenci yurdu, fabrika ve benzeri yerlerde vaaz ve irşat hizmetinde bulunmak".

Uzman vaizlerin görev alanlarının tanımlandığı 33. Maddenin b bendinde:

"Hutbe ve vaaz hazırlama, ceza ve infaz kurumlarında yürütülen din hizmetleri, aile ve dini rehberlik hizmetleri, sosyal hizmet kurumları ve hastanelerde yürütülen din hizmetleri medya aracılığıyla yürütülen irşat hizmetleri, toplumun özel ilgiye muhtaç kesimlerine yönelik irşat hizmetleri, kadınlara yönelik irşat hizmetleri, çocuklara yönelik irşat hizmetleri, gençlere yönelik irşat hizmetleri, olağanüstü durumlarda irşat hizmet hizmetleri gibi Başkanlık hizmet alanlarından birini uzmanlık alanı olarak seçmek, alanıyla ilgili çalışmalar yapmak ve yapılacak seminer, toplantı, hizmet içi eğitim gibi çalışmalara katılmak"

Baş vaizlerin göre alanlarının tanımlandığı 34. Maddenin b bendinde:

"Hutbe ve vaaz hazırlama, ceza ve infaz kurumlarında yürütülen din hizmetleri, aile ve dini rehberlik hizmetleri, sosyal hizmet kurumları ve hastanelerde yürütülen din hizmetleri medya aracılığıyla yürütülen irşat hizmetleri, toplumun özel ilgiye muhtaç kesimlerine yönelik irşat hizmetleri, kadınlara yönelik irşat hizmetleri, çocuklara yönelik irşat hizmetleri, gençlere yönelik irşat hizmetleri, olağanüstü durumlarda irşat hizmet hizmetleri gibi Başkanlık hizmet alanlarından birini uzmanlık alanı olarak seçmek, alanıyla ilgili çalışmalar yapmak ve yapılacak seminer, toplantı, hizmet içi eğitim gibi çalışmalara katılmak".

Vaizler, görev alanlarından biri olarak sosyal hizmet kurumlarına giderken, uzman ve baş vaizlerin görev tanımlarından biri olarak yukarıda bahsi geçen alanlardan birini uzmanlık alanı olarak seçmeleri uygulamaya geçememiştir. Bugün uzman vaizler ve baş vaizler normal vaizlerden farklı bir görev yapmamaktadır. Baş vaiz ve uzman vaizlerin uzmanlaşma alanlarından biri olan sosyal hizmet kurumlarına yönelik din hizmeti bugün Kuran Kursu Öğreticisi, İmamhatip, Müezzin-kayyım, Vaiz gibi unvanlardaki personeller tarafından yürütülmektedir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının çalışma yönergesini dikkate alarak baş vaiz ve uzman vaizleri uzmanlık alanı olarak seçecekleri bir hizmet alanına yönlendirmesi gerekmektedir (Taş, 2019: 485).

08-10 Aralık 2014 tarihlerinde “Günümüzde Yeni Dinî Anlayışlar; Dinî Bilgi, Eğitim ve Din Hizmetleri” başlığıyla Ankara’da gerçekleştirilen V. Din Şûrasının sonuç

bildirgesinde, toplumun farklı kesimlerine yönelik din hizmeti sunumu ile ilgili maddeler şu şekildedir (Taş, 2019: 485).

"Madde 20: Yaygın Din Eğitimi hizmetleri, Kur'an Kursu sisteminin yanında toplumun farklı düzeydeki ihtiyaç ve taleplerini de dikkate alarak çeşitlendirilmelidir. Genç kuşakları anlayan, onlarla sağlıklı iletişime girebilen bir kültürel atmosfer içerisinde gençlere dini eğitim imkânları sunulmalıdır. Bu bağlamda paydaş kurumlarla ve sivil yapılarla Diyanet İşleri Başkanlığı, ortak projeler üreterek din hizmetleri ve eğitiminin yanında başta uyuşturucu olmak üzere kötü alışkanlıklara yönelik önleyici çalışmaların içerisinde olunmalıdır.

Madde 22: Dinî hizmetler, toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde yeniden yapılandırılmalı; sadece ibadet ve cenaze hizmetlerini değil, aynı zamanda çocuğuyla, genciyle, kadınıyla, yaşlısıyla, zenginiyle, fakiriyle, hastasıyla, engellisiyle, mahkûmuyla, sokağa terk edilenleriyle hayatın tamamını kuşatacak şekilde sosyal ve kültürel içerikli din hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönünde düzenlenmelidir. Bu hizmetlerin sosyal dokumuzu kuvvetlendirmede ve dinin toplumsal birliğimizi sağlamadaki fonksiyonunu artıracak göz ardı edilmemelidir. "

3.4.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İşbirliği Protokolü

Süreç içerisinde değişen durumlarla birlikte, iki kurum arasında işbirliğini geliştirme ve güncelleme ihtiyacı duyulmuştur. Yedi yıl aradan sonra 2018 yılında yapılan yeni protokole hizmet alanları ve yapılacak olan işbirliği çalışmaları daha da genişletilmiştir (Taş, 2019: 486). Protokolde öne çıkan maddeler şunlardır:

Madde 6- (1) Ailenin kurulması, güçlendirilmesi, aile içi iletişimin artırılması, aile bireylerinin sorun çözme kapasitelerinin geliştirilmesi, koruyucu ailelik gibi konularda toplumda bilinç ve duyarlılık sağlamak amacıyla ortak çalışmalar yapmak.

(4) Çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı, çocuğa yönelik şiddetle mücadele, çocuklara yönelik sanal ve gerçek tehlikeler, erken yaşta evlilik gibi konularda toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması amacıyla içeriğinin ortaklaşa belirlendiği çalışmalar yapmak.

(7) Kurum bakımı altındaki çocukların aile sıcaklığına eşdeğer ortamda bakımlarını sağlayabilmek için ortak çalışmalar yapmak,

(8) Bakanlığa bağlı kuruluşlarda ahlaki, dinî ve millî duyguları geliştirmeye yönelik değerler eğitimi ve dini rehberlik faaliyetleri ile dini ve milli günlerde ortak faaliyetler yapmak.

(11) Kurum bakımı altında olan engelli bireylerin, yaşlı, kadın ve çocuk ile şehit yakını ve gazilerin belirlenecek kriterler çerçevesinde umre organizasyonlarına katılımını sağlamak.

Bu protokolün 4. Maddesinin 8. bendinde Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik din görevlileri tarafından verilen din eğitimi daha net bir şekilde ifade edilmiştir. İlk defa bu işbirliğinde Korunmaya Muhtaç Çocukların Umre organizasyonuna katılabilmesinden bahsedilmektedir. 7. Madde kapsamında koruyucu aile olmayı teşvik konusunda Türkiye geneli kapsayacak bir çalışma henüz yapılmamıştır (Taş, 2019: 486).

4-10 Aralık 2018 tarihleri arasında DİB tarafından Antalya'da yapılan Sosyal Hizmet Kurumlarında Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmeti Sunan Personele Yönelik Hizmet İçi Eğitim Semineri düzenlenmiştir.

3.5. Sosyal Hizmet Kurumlarında Görevlendirilen Personelin Görev Tanımı Ve Uygulama İlkeleri⁸

3.5.1. Görev Tanımı

Sosyal Hizmet Kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, kurum bakımı alanlara ve talebe bağlı olarak bakım hizmeti sunan personele

- a. Din, değer ve ahlâk eğitimi,
- b. Dini danışmanlık ve rehberlik,
- c. Manevi destek hizmeti sunar.

Bu hizmeti belirli periyotlarla kurumları ziyaret ederek gerçekleştiren personel, sohbet ve söyleşi tarzı oturumların yanı sıra millî ve dinî günlerde kurum yönetimiyle ortak faaliyetler icra eder.

3.5.2. Misyon

Toplumumuzun sosyal hizmet kapsamına giren kırılgan kesimlerine din ve ahlâk temelli bir manevî destek hizmeti sunmak, bu kesimlerin dinî danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri ile hayata tutunmalarını ve güçlenmelerini sağlamak.

3.5.3. Vizyon

Kurum bakımı altındaki çocuk, genç, kadın ve yaşlıların dinî bilgi ve manevî destek programlarıyla güçlenerek sorunlarının üstesinden gelme ve toplumla bütünleşme becerisi kazandığı, sağlıklı ve huzurlu bir toplumsal yapı inşa etmek.

3.5.4. Temel İlkeler

3.5.4.1. Sağlam Dini Bilgileri Doğru Metotlarla Hassas Kesimlere Ulaştırmak

Sosyal hizmet kurumlarında hizmet alan dezavantajlı kesimlerin ve bilhassa ağır travmalar yaşamış kimselerin bu travmalarla başa çıkma, hayatı anlamlandırma ve sağlıklı biçimde devam ettirme hususunda desteğe ihtiyaç duyacakları aşîkârdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu kesimlere birçok açıdan sosyal hizmet desteği sunmaktadır. Sunulan desteğin ekonomiye, eğitime, barınma ve beslenmeye yönelik boyutları olduğu gibi; dinî, manevî ve kültürel boyutları da olmalıdır. Zira din ve maneviyat, hayatı anlamlandırma ve olumsuzluklarla başa çıkmada en güçlü destek mekanizmaları arasında yer alır. Hurafe ve batıl inanışlardan arınmış doğru dinî bilgilerin, ahlaki değerlerin, sağlıklı bir Allah tasavvuru ve kader anlayışının uygun metotlarla anlatılması kırılgan kesimleri güçlendirecektir.

⁸ Sosyal hizmet kurumlarında görevlendirilen personelin görev tanımı ve uygulama ilkeleri konusunda tek bilgi, kurumlarda görev alacak personele yönelik hazırlanan Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi kitabının 15-18 sayfalarında yer almaktadır. Bu bölüm ilgili kitaptan aynen alınmıştır.

3.5.4.2. Dünyada ve Ülkemizde Manevi Sosyal Hizmet Alanındaki Gelişmeleri Göz Önünde Bulundurarak Hareket Etmek

Sosyal hizmet, dinî danışmanlık ve manevi destek kavramları son derece hızlı genişleyen ve derinleşen bir anlam alanına sahiptir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan değişimler ve gelişmeler, hayatın her alanına olduğu gibi sosyal hizmet dokusuna da yansımakta, insanoğlunu daha önce karşılaşmadığı problemlerle yüz yüze getirmektedir. Yeni problemlere çözüm yolları bulma arayışı, sosyal bilimler alanında yeni yaklaşımların, kuram ve metotların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gelenekten gelen tecrübe ve birikimi sosyal bilimlerin yeni metot ve yaklaşımlarıyla harmanlayarak manevi destek hizmetlerini geliştirmek, bugünün ihtiyaçlarına cevap verme konusunda elzemdir.

3.5.4.3. Hizmet Götürülen Kurum ve Bireylerin Bilgisel, Kültürel, Toplumsal Farklılıklarını ve Hassasiyetlerini Göz Önünde Bulundurmak

Manevi destek hizmetleri çoğu defa birey odaklı çalışmayı gerektiren hassas bir alandır. Muhatabın özelliklerine, önceliklerine, farklılıklarına saygı duyularak geliştirilecek yaklaşım tarzları, hizmetin etkin bir şekilde sunulmasını ve verimli olmasını sağlayacaktır. Farklı yapıdaki sosyal hizmet kurumlarında ihtiyaca yönelik hizmet modelleri geliştirmek, muhatap kitleyle hızlı ve sağlıklı bir iletişim kurmayı kolaylaştıracaktır.

3.5.4.4. Manevi Destek Hizmeti Sunarken Sürekliliği ve İzlenebilirliği Sağlamak

Hizmet verilen muhatap kitlenin nahif bir nitelik taşıdığı, özgüven ve bağlanma sorunları yaşayabileceği, bu sebeple de üst düzey bir hassasiyeti hak ettiği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Manevi destek hizmetinin etkinliği ve çözüme katkısı, sürekliliği ile doğru orantılıdır. Süreklilikten kasıt, her bir kuruma/kuruluşa aynı din görevlisinin en az haftalık periyotlarla gitmesi, değişiklik durumunda muhatap kitleye önceden haber verilmesi ve hizmetin aksamasına fırsat vermeksizin yeni bir personelin görevlendirilmesidir. İl müftülüklerinde oluşturulan sosyal hizmet koordinasyonları bu hizmetlerin koordinasyonunu yürütmektedir.

3.5.4.5. Tarafsızlık ve Gizlilik İlkesiyle Hareket Etmek

Dinî danışmanlık ve manevi destek hizmetleri, önyargılardan arınmış bir şekilde sunulmalıdır. Kişilerin kimlik bilgileri, bulundukları kurum/kuruluş adresleri ve özel yaşam öyküleri güvenlik nedeniyle üçüncü şahıslarla paylaşılmamalıdır.

3.5.4.6. Ayrım Gözetmeksizin Kuşatıcı ve Kucaklayıcı Bir Yaklaşım Sergilemek

Sosyal hizmet kurumlarının dil, ırk, cinsiyet, meslek, meşrep ve mezhep farkı gözetmeksizin toplumun her kesiminden insana hitap ettiği düşünüldüğünde, sunulacak manevi destek hizmetinin kuşatıcı ve kucaklayıcı bir vasıf taşımasının önemi

belirginleşecektir. Hoşgörü, saygı, sevgi ve samimiyet gibi değerlerimizin birleştirici ve destekleyici mesajı kırılğan kesimlere ulaştırılmalıdır.

3.5.4.7. Sosyal Hizmet Kurumlarındaki Yöneticiler ve Çalışanlarla İşbirliği İçinde Hareket Etmek

Her kurum ve kuruluşun bir programı ve kendine has işleyişi olması doğaldır. Manevi destek hizmeti sunan din görevlisinin kurum yöneticileri ve çalışanları ile işbirliği içerisinde hareket etmesi hem hizmeti alanlara daha hızlı ve etkin bir şekilde ulaşmasını hem de daha rahat ve huzurlu bir ortamda çalışmasını sağlayacaktır.

3.5.5. Uygulama İlkeleri

- a. Sosyal hizmet kurumlarında görev alacak din görevlilerine göreve başlamadan önce Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ile koordineli bir şekilde hizmet içi eğitim verilmesi,
- b. Sosyal hizmet kurumları personelinin Bakanlık ve Başkanlık arasında imzalanan işbirliği protokolü ve din görevlisinin hizmet alanı hakkında bilgilendirilmesi,
- c. Müftülük tarafından görevlendirilen personelin ilgili kurumu düzenli ziyaretinin sağlanması,
- d. Müftülüklerin, çalışma bölgelerinde bulunan sosyal hizmet kurumlarının tamamında manevi destek ve dinî danışmanlık hizmeti verilmesini sağlaması,
- e. Sosyal Hizmet İl Koordinasyonlarının belirlediği aylık programların Başkanlıkça sunulan müfredat örneği çerçevesinde hazırlanması, konuya uygun materyallerin temin edilmesi,
- f. Hizmet verilen kurumun niteliğine göre kadın din görevlilerinin yanı sıra erkek görevlilerimizin de çalışmalara katılımının teşvik edilmesi ve sağlanması,
- g. Sosyal hizmet kurumlarında görev yapan müftülük personelinin düzenli aralıklarla tecrübe paylaşımında bulunmasının sağlanması,
- h. AÇSH il müdürlüğü ile oluşturulan sosyal hizmet komisyonunda, kurumlarda aktif görev yapan müftülük personelinin görevlendirilmesi,
- ı. Sosyal hizmet kurumlarında görev yapan personelin hizmet kalitesinin artırılması için gerekli maddi ve manevi desteğin müftülüklerimiz tarafından karşılanması.

3.6. Koruma Altına Alınma Süreci

Aile ve sosyal kurumların herhangi birinde yaşanan değişim diğerlerini de etkiler. Yalçın'a göre aile, "ilişkilerin belli sosyal ve hukuksal kurallarla bağlandığı, toplumun kültürünün nesillere aktarıldığı biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal zenginliği olan toplumsal yapıdır" (Yalçın, 2011: 9). Sosyal hizmet kurumlarının ortaya çıkışının tarihsel sürecine baktığımızda birçoğunun savaşların yıkıcı etkisiyle kurulduğu görülürken, günümüzde ise daha çok değişen toplum ve aile yapısı, sanayileşme ve modernleşmenin etkilerinin olduğunu görmekteyiz. Bugün kurum bakımında kalan çocukların birçoğunun anne veya babası veya her ikisi de mevcutken çeşitli nedenlerden dolayı devlet bakımına alınmaktadır. Türkiye'de

korunmaya muhtaç çocuklara yönelik çalışmalar; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

KMÇ'ye verilen hizmetlerin üç aşamada gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu aşamalar;

a- *İlk etapta korunmaya muhtaç çocuklara büyük gruplar halinde bakılması,*

b- *İkinci aşamada büyük gruplar halindeki bakımın zararlarının anlaşılmasıyla koruyucu aile hizmetlerinin ve daha küçük gruplar halindeki bakım hizmetlerinin gelişimi ve uygulanması,*

c- *Son dönemde ise çocuğun kendi ailesinin yanında bakımının sağlanabilmesine yönelik destekleyici çalışmaların yapılması ve çocuğun yanında kalacağı kötü ailenin en iyi kurumdan daha iyi bakılacağına ilişkin bakış açısının gelişmesidir (Çiftçi ve Gökçearslan, 2009: 53)*

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin 4. Maddesinin f bendinde:

"Korunmaya muhtaç çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkiler veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade etmektedir (Yetiştirme Yurtlarını Yönetmeliği, 1995)

Medeni Kanunun 346. Maddesine göre;

"Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır."

2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında acil durumlarda koruma altına alınması gereken çocuklarla ilgili şu hükümler yer almaktadır:

"Adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir" (5395 Sayılı ÇKK Madde 6/1).

"Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir" (5395 Sayılı ÇKK Madde 9/1).

"Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir" (5395 Sayılı ÇKK Madde 9/2).

Çocuk; yaş, cinsiyet ve koruma altına alınma gerekçesine göre ÇODEM, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Evleri veya Çocuk Evleri Sitesinden birine

yerleştirilmektedir. Rehabilitasyonu edilmesi gereken durumlarda ÇODEM’de gerekli bir süre kalan çocuk, daha sonra kurum tarafından uygun görülürse diğer sosyal hizmet merkezlerine gönderilmektedir. Çocuğun ailesi ile görüşmesinde çocuk için herhangi bir zararın olmadığı durumlarda çocuklar, hafta sonu, sömestr tatili ve yaz tatili dönemlerinde ailesinin yanına izne gitme imkânına sahiptir.

3.7. 07-18 Korunmaya Muhtaç Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri

İnsanın sosyalleşmesinde, gelişmesinde ve kimlik kazanmasında en önemli ve etkili olan kurum olan aile, özellikle çocuklar için vazgeçilmez bir unsur olmaktadır. Ancak farklı nedenlerle bu gelişimini aile ortamında tamamlayamayan çocuklarda ve gençlerde bir takım psiko-sosyal sorunlar görülebilmektedir. Yaşanan ağır travmalar, ev ortamından uzaklaşma, aile bireylerine duyulan özlem vb. etkenlerle süreç içerisinde kendini gösteren bu sorunların, Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik din hizmeti verecek olan görevliler tarafından bilinmesi, bu çocukları anlamada ve onların içerisinde bulundukları ruhsal duruma hitap edecek din hizmetlerini sunmakta faydalı olacaktır. Bu sebeple, çalışmamızın bu bölümünde yapılan çeşitli bilimsel araştırmalar ışığında KMÇ’ın psiko-sosyal özelliklerini tanıtmaya çalışacağız.

İnsanoğlu dünyaya ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir donanımla gelmemektedir. Bu nedenle anne-babanın çocuğun gelişiminde, toplumsallaşmasında ve hayatını idame ettireceği nitelikleri kazanmasında büyük katkısı vardır. Hökelekli’ye göre "Bir toplumun kalitesi ve geleceği her yönden iyi yetişmiş ve iyi karakter sahibi insanların varlığına bağlıdır. İnsanlar iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olmazlar. Değerler çocuk ve gençlere evde anne baba okulda ise öğretmenler kanalıyla aktarılmakta ve yaşatılmaktadır. Çocuklarda iyi karakter geliştirmek temelde ailenin sorumluluğu olmakla birlikte, aynı zamanda okulların, gönüllü kuruluşların, dinî kurumların ve gençliğe hizmet veren kişi, grup ve kurumların paylaşılmış sorumluluğundadır" (Hökelekli, 2009: 43). Bu nedenle çocuğun eğitimini üstlenen kişilerin bu ahlaki istidatları ortaya çıkarıp geliştirebilme noktasında belli bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Aile ile başlayan süreç zamanla çevre, okul gibi etkenlerle daha genişlemektedir.

Çocuk; dengeli, duygusal, toplumsal etkileşimin güçlü olduğu bir aile ortamında; gerekli güven, sevgi ve huzur içinde yetişen çocuklar, gelişimleri için gerekli olan deneyimleri elde edebilirler. Çocuğun içinde bulunduğu ailenin yapısı, genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun hayata dair ilk sosyal deneyimlerini, duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir (Yavuzer, 1998: 136-137).

Aslan’a göre "Psikolojik açıdan uyumlu çocuk iç çatışmalardan arınık olan, gerçeğe göğüs geren, engellemeleri tolare edebilen, kendi içinde yetersizlik ve korkularının farkında olan ve onları kabul eden, onlardan doyum sağlayabilen, kızgınlığını ve öfkesini yapıcı ve istenen şekilde gösterebilen kişidir" (Aslan, 1997:8). Sağlıklı bir bireyde bulunması gereken bu nitelikler kurum bakımında kalan istismar ve ihmale uğramış çocuklar açısından pek mümkün olamamaktadır.

Psikolojik açıdan uyumlu çocuk iç çatışmalardan arınık olan, gerçeğe göğüs geren, engellemeleri tolare edebilen, kendi içindeki yetersizlik ve korkularının farkında olan ve onları kabul eden, onlardan doyum sağlayabilen, kızgınlığını ve öfkesini yapıcı ve istenen şekilde gösterebilen kişidir

İhmal ve istismarı Pişi şu şekilde tanımlamaktadır: "Fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik olarak bir çocuğa yapılmaması gerekenlerin yapıyor olması istismar denir. Çocuğun sağlıklı gelişimi için yapılması gereken barınma, beslenme, giyinme,

eğitim, sağlığının korunması gibi bedensel ihtiyaçlarının karşılanmaması, yeterince ilgi ve sevgi görmemesi, baskıya, korkuya, şiddete dayalı bir eğitim ortamı içerisinde yetiştirilmesine de ihmal denilmektedir" (Pişi, 2013: 8). İhmal ve istismara uğramış olan kurum bakımında büyüyen çocukların gerek kurum ortamında, gerekse hayatlarının ilerleyen yıllarında gösterdikleri çeşitli gelişim gerilikleri, kişilik bozuklukları ve yaşadıkları topluma uyum sorunları yıllardan beri araştırmacıların özellikle dikkatini çekmektedir. Bu husustaki genel kanı olarak da, kurum bakımının çocuk gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğudur (Kök, 2002).

Kurum bakımında kalan çocukların günlük yaşantısı rutin programlarla sürmektedir. Çocuklar yaş gruplarına göre ayrılmakta ve belli bir sınırlılıkla yapılmaktadır. Bir evde görevli annenin tek çocuk sayısının fazla olması çocuğun gerekli sevgi ve ilgiyi görememesine neden olmaktadır. Çünkü kurum bakımındaki çocuk bir evin bireyi değil, bir grubun üyesi olarak ele alınmaktadır. Çocuğun önünde ebeveyn modeli olmadığı için duygularını, isteklerini, düşüncelerini, meraklarını aktaracak sıcak bir ilişki ve beraberlik gereksiniminden yoksun kalmaktadır (Aslan, 1997: 26). Yurt ortamında büyüyen çocuklar da en büyük eksikliklerden biri de şüphesiz sevgi eksikliğidir. Aynı zamanda ailelere duydukları özlem, gelecek kaygıları kişilikleri üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir.

Kurum bakımında akrabaların (büyük anne, büyük baba, amca, hala teyze vb.) oluşturduğu yaşam alanlarının doldurulamayışı, yönetim-personel-çocuk ilişkilerinin sağlıklı ve dengeli bir zemine oturtulamaması ve çocukların kendi aralarındaki ilişkilerinin yüzeysel olması kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Ailesiz Büyüyen Çocukların Yaşadıkları Sorunlar, s. 42). Arık ve Görüş'ün Eyüp, Kasımpaşa ve Küçükalyalı Çocuk Esirgeme Kurumlarıyla Emin Ali Yaşın İlkokulunda eğitim alan çocukları karşılaştırarak yaptıkları araştırmada aile ortamında yetişen 8-9-10-11 yaşlarındaki çocukların bilişsel gelişimi ile kurum ortamında yetişen aynı yaştaki çocuklar karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda ailesinin yanında bulunan çocukların bilişsel gelişimlerinin kurum bakımındakilere oranla, daha yüksek bulunmuştur (Arık-Görüş, 1990: 19) Bu sonuçlar aile ortamından uzak olan çocukların gelişimlerinin pek çok yönden olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Ailenin yoksunluğu, çocuğun sadece bedensel ya da toplumsal gelişimi açısından değil, aynı zamanda zihinsel gelişimi açısından olumsuz bir etki bırakmaktadır.

Kurum bakımında kalan çocuklar, normal bir aile yanında büyüyen çocuklara göre gelecekleri konusunda ciddi kaygılar taşıdıkları tespit edilmiştir. Bu durumun sebepleri, kurumdan ayrıldıkları süreçte hayatlarını idame konusundaki belirsizlik ve kendilerine devlet tarafından sunulan istihdam hakkının gecikmesi durumunda yaşayacakları zor durumla ilgilidir. (Yalçın, 2011: 125; Yaşar ve Dağdelen 2013: 219). Belli bir yaştan sonra kurumdan ayrılmak durumunda olmaları, aile özlemleri ve dağınık aile yapısıyla hayatta tek başına mücadele etmek zorunda olmaları, yeni bir ev ve iş düzeni kurmanın güçlükleri çocukların geleceğe dair yaşadıkları kaygıları arttırmaktadır.

Bakırcı'nın Artvin Erkek ve Sabancı Kız Yetiştirme Yurdunda yaptığı araştırmada bir başka yönüyle yaşanan sorunu ortaya koymaktadır. Araştırma elde edilen bulgulara göre; yurttan kalan öğrencilere aynı zamanda yurttan yeterli miktarda eğitim desteği sağlanamadığı, çocukların etüt uygulamasının gerektiği gibi verimli olmadığı ve bu durumun çocukların eğitim hayatlarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir (Bakırcı, 2015: 98). Ev ortamındaki daha çok bireysel alan, kurum ortamında bulunmadığı için bu çocukların derslerini de olumsuz etkilemektedir. Aile ortamından

farklı olarak çok sayıda çocuğun bir arada bulunması, kendisine ait ders de çalışabileceği bir odanın olmaması bunun nedenleri arasında sayılabilir.

Diğdem Pişi tarafından Ankara Atatürk Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nde kalan 13-18 yaş çocuklarla ilgili psiko-sosyal özellikleriyle ilgili araştırmasında, çocuklar her ne kadar yurt ortamında yeterli eğitim koşullarında bulunmasa da gelecekte bir meslek sahibi olmak istedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca yurttan çıktıkları zaman hayatlarını yeniden düzenlemeyi düşündükleri, bir meslek sahibi olarak çalışmak istedikleri, eğer mümkün olsaydı kuruluşa gelmemek için çaba sarf edecekleri, kuruluştan bir an önce ayrılmayı istedikleri ve tekrar aileleri ile bir arada olmayı istedikleri tespit edilmiştir (Pişi, 2013: 82). Yurt ortamında büyüyen çocuklar da en büyük eksikliklerden biri de şüphesiz sevgi eksikliğidir. Aynı zamanda ailelere duydukları özlem, gelecek kaygıları kişilikleri üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir

Kurum bakımında kalan çocuklar, kuruma alınmalarıyla birlikte uyum süreci yaşamakta ve kurumdan kaçma girişimlerinde bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında kurum bakımını reddetme, kurumdaki kurallı ortamdan uzaklaşmak isteği, geçmişte alışmış oldukları ortama ya da ailelerine geri dönme isteği gibi sebepler bulunmaktadır. Ayrıca bu konuda çocuklar birbirlerini etkileyerek başka çocukların da kurumdan izinsiz ayrılımlarına neden olabilmektedir (Pişi, 2013: 160) Farklı hayat tecrübelerine sahip olan çocuklar kurumda bir arada bulunmaktadır. İster suça karışmış ister suça itilmiş hangi sebeple olursa olsun koruma altına alınan çocuk rehabilite edildikten sonra diğer çocuklarla birlikte kalmaya devam etmektedir. Bu da bir takım sakıncaları beraberinde getirmektedir. Kurumda bir ebeveyn rol modeli olmadığı için, çocuklar birbirilerini rol model olarak alabilmektedir. Bu nedenle özellikle istismara uğrayan ya da suça sürüklenen çocukların koruma altında alınan diğer çocuklardan farklı bir kurumda koruma altına alınmasında fayda olacaktır.

Her bir çocuğun geçmiş yaşantılarından kaynaklanan travmalara göre farklı tepkiler göstermekte ve bulundukları ortama alışma konusunda sorunlar yaşayabilmektedir. Geçmiş yaşantıların da etkisiyle intihar girişimleri, kesi atma gibi kendilerine zarar verebilecek davranışlar sergileyebildikleri gibi öfkelerini kırıgınlıklarını diğer çocuklara saldırmak şeklinde de çıkarabilmektedirler. Bu da diğer çocuklar üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilmektedir (Pişi, 2013: 74)

Kurum bakımında kalan çocuklarda sık görülen davranışlardan biri de zararlı madde kullanmalarıdır. Aşık ve Eker'in İzzet Baysal Vakfı Huzurevi ve Kız Yetiştirme Yurdu ile Düzce Erkek Yetiştirme Yurdu'nda yaptıkları araştırmada, kurum bakımında kalan gençlerin sigara kullanma oranlarının yüksek olduğu ve özellikle erkeklerde, eğitime devam etmeyenlerde, annesi ve babasının her ikisi de ölü olan ya da durumu bilinmeyenlerde yaşadıkları sorunlarla baş etmede madde kullanımına başvurma oranlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Aşık ve Eker, 2014: 29)

Literatür tarandığında KMÇ'nin psiko-sosyal sorunları arasında şunlar gösterilebilir:

3.7.1. Anlamsızlık Duygusu ya da İncinme

Korunmaya muhtaç çocuklar, sosyal hizmet kurumlarında toplu bakım hizmeti almaktadırlar. Bu nedenle tek kişi tarafından sürekli bir bakım hizmeti yoktur. Çocuğun özdeşim kuracağı ve model alacağı kişi sayısının fazla olması ve çalışma düzeni gereği bakıcı personellerle derinlemesine ilişki kuracağı yetişkinin olmaması sebebiyle çocukların bellik algılaması düşüktür. Her ne kadar bakıcı ve çocuk arasında yakın bir

ilişki kurulmuş olsa bile bu anne-babanın birebir kurduğu duygusal ilişkiye benzemeyeceği için çocuk bu yönden eksik kalmaktadır. Yüzeysel bir ilişkinin varlığı, çocukları olumsuz yönden etkileyip değersizlik duygusunun oluşmasına ve hayata dair hedeflerinin belirsizleşmesine neden olmaktadır (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 37).

Yapılan araştırmalar günümüzde kurum bakımında kalan çocukların çoğunun parçalanmış ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir. (Demir, 2004: 69; Yalçın, 2011: 161; Demirbilek, 2000: 144; Yaşar ve Dağdelen, 2013: 215). Ailelerin parçalanmış olması çocuklarının suç mağduru olmalarındaki etkenlerden biridir. Boşanma ya da terk gibi nedenlerle olan parçalanmalarda, anne babanın birbirlerine düşmanca duygular taşıması, ölüm nedeniyle parçalanmalara göre çocuğu daha fazla etkilemektedir. Bu nedenle boşanmış aile çocukları daha fazla risk altındadır (Pişi, 2013: 60). Çocuğun bir ebeveyni olmasına rağmen kurum bakımında kalıyor olması çocuğu daha fazla yaralamakta ve kendisinin değersiz olduğu hissine neden olabilmektedir.

3.7.2. Yalnızlık Duygusu

Kurum bakımındaki çocuklar ailesinden, alıştığı ve kendisine tanıdık bir çevreden ayrılmak durumunda kaldığında derin bir boşluk yaşamakta, sosyal hayata ilgisiz kalıp içine kapanmaktadır. İçinde bulunduğu yalnızlık ve yabancılaşmadan ancak sevgi, şefkat ve ait olma duygusuyla kurtulabilir. Sosyal bir varlık olan insan doğal olarak değişik gruplara ait olmayı ve toplumsal hayatta kabul edilmeyi ister (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 37-38). Şimşek vd. tarafından yapılan araştırmada çocuğun bakım altına alınma yaşının küçük olması, daha önce başka bir kurumda yaşaması, çocuğun birden fazla kurum değiştirmesi, çocuğun tekrarlayan bir fiziksel hastalığının olması, onun duygusal ve davranışsal sorunlarını artıran önemli zorlayıcılar olarak saptanmıştır. Ayrıca çocuğun okul ve sosyal çevreden dışlanması onun duygusal ve davranışsal sorunlarını arttıran önemli bir faktör olarak görülmüştür (Şimşek vd. 2008:243-244). Adem Şahin'in Konya'daki kız ve erkek yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle yaptığı araştırmada gençlerin %68'lik bir oranda her zaman veya bazen kendilerini yalnız hissettikleri tespit edilmiştir (Şahin, 1993: 60). Yapılan araştırmalar, çocukların aile yoksunluğu yaşamaları, sosyal çevreyle sağlıklı bir iletişim kuramaması nedenlerle yoğun bir yalnızlık duygusu yaşadığını göstermektedir.

Çaman ve Özcebe de Ankara'da 4 yetiştirme yurdunda kalan ergenlere yönelik yaptıkları araştırmada, okula devam eden çocuklarla devam etmeyenler arasında anlamlı bir farkın olduğu, okula devam etmeyen çocukların ruhsal durumlarındaki sorunların diğerlerine oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Çaman ve Özcebe, 2011: 100). Çocukların ziyaret edilmelerindeki düzensizlik ve yetersizlik, onların sosyalleşebilmeleri sürecinde ailelerinin yeterince katkısının olmadığı söylenebilir (Demirbilek, 2000: 145). Bu durum çocuktaki sosyalleşme ile yaşadığı sorunlarla baş edebilmesi arasındaki bağlantıyı göstermesi açısından önem taşımaktadır. Yapılacak olan çalışmalarda çocukların yaşadığı bu yalnızlık duygusundan kurtulmalarını sağlayacak grup çalışmaları, sosyal sorumluluk projeleri vb. etkinlikler kendisini toplumun bir parçası olarak görmesi açısından faydalı olacaktır.

KMÇ ile çalışanların gözlemlediği önemli tespitlerden biri de çocukların hüznün veren müzikleri dinlemeyi ve Türk filmi izlemeyi sevmeleridir. Geçmiş yaşantılarından kaynaklanan acıyı daha çok bilinçaltına atmaları sebebiyle sürekli gizli bir hüznün yaşadıkları söylenebilir. Bu hüznü anlamlı uğraşlarla yaşama azmine dönüştürebilenler,

akademik ve sosyal yönden daha başarılı olmaktadırlar (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 40).

3.7.3. Duygusal Yoksunluk ve Yansımaları

Kurum bakımında kalan çocukların içsel boyutta yaşadıkları önemli duygulardan bir tanesi de dışarda giderilemeyecek olan sevgi açığıdır. Bu durum uzmanlar tarafından ‘duygusal yoksunluk’ olarak tanımlanmaktadır. Küçük yaşta ailesinden ayrılmak durumunda kalan bebeklerde bu, bir dizi davranış bozukluğu ile dışa yansır. Özellikle 0-6 yaş yuva çocuklarında da yoğun gözlemlenen yataкта sallanma, parmak emme, altını ıslatma, nedensiz ağlama gibi davranışlar, duygusal yoksunluk sebebiyle ortaya çıkan davranışlardır (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 41-42). Aynı zamanda aile, komşuluk ve akrabalık ilişkilerindeki yetersizlikler, sosyal çevrenin yurt çocuğuna karşı önyargısı, çoğu zaman okuldan dışlanmaları çocukların özellikle sevgi ihtiyaçları konusunda yoksunluğa neden olmaktadır (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 42). Üstün ve Akman’ın Keçiören Atatürk Çocuk Yuvasında 8-11 yaş aralığındaki çocuklara yönelik yaptıkları benlik araştırmasında Korunmaya Muhtaç Çocukların kendi benlik algılarının ideal benliklerinden düşük olduğu tespit edilmiştir (Üstün ve Akman, 2002: 231).

Yapılan bir araştırmada, kurum bakımında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar, depresyon, anksiyete, hiperaktifite gibi duygusal ve davranışsal sorunlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Şimşek vd. 2008: 236). Yine kurum bakımında kalan çocukların mutlu bir aileye sahip olmak istedikleri, ailenin önemini bildikleri ve bu özlemi çektikleri tespit edilmiştir (Yalçın, 2011: 107).

3.7.4. Mülkiyet Duygusunun Gelişmemesi

Dünya genelindeki KMÇ’lerde görülen bir diğer husus, aileden mahrumiyet, toplu yaşam ve resmi kurumda kalmanın etkisiyle bu çocuklarda mülkiyet duygusunun yeterince gelişmemesidir. Bu nedenle çocuklar bulundukları mekânla ve eşyalarla sağlıklı bir ilişki kurabilme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Kurumdaki intizama ve kurallara uymama, arkadaşlarının eşyalarını izinsiz alma, kurumdaki eşyalara zarar verme gibi davranışları mülkiyet duygusunun yetersizliğinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, 43). Koruma altındaki çocuk, her şeyi ortak kullandığı için aslında bulunduğu ortamı evi gibi sahiplenememektedir. Yine her hangi bir eşyaya zarar verdiği zaman devlet tarafından bunun yenisinin alınacağını bilmesi de mülkiyet duygusunun gelişmesinin önündeki engellerdendir.

3.7.5. Depresyon

Aile, çocuğun kabul edilme, sevilme, değer görme ihtiyaçlarının da karşılandığı bir kurumdur. Ailesinde onaylanmamış, saygı duyulmamış çocuğun benlik saygısı da düşük olmaktadır. Ailesinden ayrı olan veya aile içerisinde onaylanmayan çocukta güven eksikliği kaçınılmaz olmaktadır. Bu tür çocuklarda, hayata daha zayıf bağlanma, yaşam boyu karşılaşılan problemlerle baş edebilme becerisindeki düşüklük, onların depresyona sürüklenme ihtimalini de arttırmaktadır (Yalçın, 2011: 167).

Kök tarafından Erzurum Yetiştirme Yurdunda yapılan araştırmada, yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerde depresyon belirti düzeyleri de oldukça yüksek çıkmıştır. Bu çocuklar, aile ortamında veya ailesinin yanındaki çocukların yararlandıkları olanaklara sahip olmadıkları için kendilerini değersiz görmektedirler. Bu durumdan ötürü, çevreyle olan ilişkilerini azalttıkları, algılama ve yorumlamada güçlük çektikleri, genelde bir karamsarlık, ümitsizlik, motivasyon eksikliği ve somatik belirtilere sahip oldukları söylenebilir. Yine bu çocukların öfke ve düşmanlık belirti düzeyleri de yüksek çıkmıştır. Büyük bir kısmının çabuk öfkelenme, sinirlilik, kızma, bağırma, karşı koyma gibi duygu ve düşüncede oldukları gözlenmiştir (Kök, 2000: 83).

3.7.6. Hospitalizm (Yuva Hastalığı)

Spitz, "Kurumlarda uzun süre bakım ve koruma altında bulunan çocuklarda en çok rastlanan davranışlar; donuk bakışlar, çevreyle ilgiyi kesme, parmak emme, yerinde sallanma ve içe dönük olmaktır. Anne yoksunluğuna dayandırılan bu davranışların tümüne hospitalizm (yuva hastalığı) adını vermiştir" (Aktaran Saraç, 2011: 26). Normalde bir bebekle bir anne ilgilenirken kurum bakımında kalan çocuklarda 10-14 arası çocuğa ancak bir görevli hizmet verebilmektedir. Bu durum çocuğun ihtiyacı olan ilginin diğer çocuklarla paylaşılması anlamına gelmektedir ki bu da gelişimlerini olumsuz etkilemektedir.

Aslan "Anne yoksunluğu çeken yuva ve yetiştirme yurdu çocuklarının, iyi beslenme ve bakılma koşullarına rağmen boylarının kısa kaldığı, kilolarının artmadığı, yürümelerinin, konuşmalarının, tuvalet eğitimlerinin geri kaldığı araştırmacılarca saptanmıştır. Ayrıca bu çocukların az ağladıkları, uyaranlara geç tepki verdikleri, çevreye karşı ilgisiz oldukları, kafa sallama, kafayı duvara vurma gibi davranış sorunları gösterdikleri gözlenmiştir" (Aslan, 1997: 25).

Aslan'ın *Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları* adlı araştırmasında, yuvada kalan 7-12 yaş KMÇ'da "kendi başına olmayı tercih etme, yalnızlığı sevmek", "birkaç dakikadan fazla hiçbir şeyle ilgilenmeme", "tepkisiz, ağır ya da kayıtsız bir çocuk olma", "hareketli, kıpır kıpır çocuk olma" en sık görülen davranışlar olarak tespit edilmiştir. Yetiştirme yurdunda ve yuvada kalan 13-18 yaş KMÇ'da çok sık görülen davranışlar, 'kavgacılık', 'itaatsizlik', 'okuldan ya da işten kaçma' ve 'yasalara karşı gelme' olduğu sonucu ortaya çıkmıştır" (Aslan, 1997: 89)

3.8. 07-18 Yaş Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler

Adana Çocuk Evleri Sitesinde 0-18 yaş aralığındaki çocuklar kalmaktadır. 0-6 yaş arasına yönelik her hangi bir din eğitimi faaliyeti yapılmadığı için, çalışmamızın bu bölümünde 07-18 yaş arasındaki çocukların ve gençlerin biyo-psiko-sosyal gelişimlerini tanımaya çalışacağız. Her yaş döneminin kendine göre özellikleri olup, bunları bilmek verilecek olan hizmetin verimliliğini arttırmaya katkı sağlayacaktır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu eğitimi, "Kişinin tabii ve sosyal bir çevreye uyumu için tabiat ve cemiyetin bu kişiye karşı, kişinin de bu tabiat ve cemiyet üzerine yaptığı olumlu olumsuz tesirlerin sonucunda meydana gelen davranışların tamamı olarak tanımlanmaktadır" (Aktaran, Özdemir, 2002: 41). Uzun bir süreci kapsayan eğitimde, bireyin toplumsallaşması, davranışlarını değiştirmesi, bilgilenmesi ve geçmiş tecrübelerin yeni nesillere aktarılması gibi bir takım özellikler de vardır.

Psikologlar, insanları gelişim özelliklerine göre belirli dönemlere ayırarak incelemişlerdir. Genel olarak çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi dönemler ve bu dönemlerin içinde de belli evreler vardır. Bu ayrımın temelinde bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal vb. gelişim özellikleri bulunmaktadır. Bunlar genel özellikler olmakla birlikte, bir de her bireyin kalıtsal miras ve çevresel koşullar bakımından başkalarına benzemeyen bireysel farklılıkları vardır (Koç, 2008: 146).

Selçuk'a göre "Çocuğun kapasitesinin öğretileni alabilmesi için belli bir gelişim düzeyinde olması gerekir. Öğretilecek konu ne olursa olsun çocuk fikren, beden ve ruhen ona hazır hale gelmelidir" (Selçuk, 2005: 39). Bu nedenle verilecek olan eğitimin niteliğini arttırmak için çocuğun yaş grubuna göre gelişim özelliklerini bilmek gerekmektedir.

K. E. Hyde, *Religious Learning in Adolescence* adlı eserinde, "Çocukluk çağında dini konulara ilginin yüksek olmasına rağmen, bu ilginin sağlıklı bir yönlendirme olmazsa, zamanla azaldığını gittikçe daha az öğrenme isteği duyulduğunu ve nihayet inkâr edici bir tutuma dahi dönebildiğini örneklerle ortaya koymuştur. Çocuklarda bu alanda ilginin başladığı çağdan itibaren dini konular üzerinde akıllarının erdiği kadarı ile konuşabilmeye onları teşvik etmek, olgun bir Allah anlayışına hazırlık için gereklidir" (Aktaran, Selçuk, 2005: 25 vd). Bu nedenle küçük yaşlarda verilen din eğitimi, çocuğun ömür boyu yaşantısında dine olan yaklaşımı etkileyebilmektedir.

Çalışmamızın kapsamına giren Adana Çocuk Evleri Sitesi'nde 0-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik her hangi bir din eğitimi verilmemektedir. Bu bağlamda biz din hizmeti alan grup olan 07-18 yaş grubunun özellikleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Kurum hizmeti alan çocukları da somut işlem (07-12) ve soyut işlem (12-18) olmak üzere iki grup halinde incelemeye çalışacağız.

3.8.1. Çocukluk Dönemindeki (07-12) Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler

Çocukluk döneminde, çocuklarda somut düşünce hâkimdir. Ancak yaşın ilerlemesiyle birlikte zihin gücü de gelişim içerisinde olmaktadır. Koç somut düşüncüyü, "çocuğun gözüyle görebildiği, duyu organlarıyla temas edebildiği eşya ve olaylar üzerindeki çok boyutlu bir mantıksal düşünce biçimidir" şeklinde tanımlamaktadır (Koç, 2008: 147). Selçuk'a göre; "dönemin başlarında çocuklarda, sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlamıştır. Olayların nesnelerin yüzeysel anlamları algılanır, görünmeyen anlamlar kaçırılabilir. Örneğin atasözleri, sözcüklerin kendi anlamlarıyla yorumlanmaya çalışılır. Anlama, kavrama yeteneği, soyut düşünce kabiliyeti sınırlıdır" (Selçuk, 2005: 95).

Çocuklar, bu dönemde en çok anne-baba ve yakın çevresinden etkilenirler. İlk dini bilgilerini, etkileşimde bulunduğu kişilerin konuşmalarından ya da bu kişilere sordukları sorularla şekillendirmeye çalışmaktadırlar (Özdemir, 2002: 47). Özellikle ebeveynlerin bu dönemdeki çocuklar üzerindeki etkilerinden biri de rol model oluşturmalarıdır. Kız çocukları annelerle, erkek çocukları babayla özdeşim kurmaya çalışarak onlar gibi davranmak isterler (Yavuzer, 2001: 115).

Çocuk öğrenmeye açık olup, özellikle yedi yaşından itibaren sistemli bir eğitim-öğretime uygun bir hale gelmektedir (Yavuz, 2012:4). Artık ilgileri evden okula ve sokağa kaymaya başlar. Enerjilerini atabilecekleri faaliyetlere katılmaya isteklidirler (Koç, 2008: 147).

Çocuklar bu dönemde, nesneler ve nesnelerin sınıflandırılması konusunda hayli yol kat ederler. Okul çağındaki bir çocuğun düşüncesinin başlıca özelliği gruplama yeteneğine sahip oluşudur. Sayı ve mekân kavramları da hızla gelişir. Çocuklar

gruplandırmaları kavradıkça bazı mantık kurallarını değerlendirebilirler (Selçuk, 2005: 51). Okul öncesi dönemde daha baskın olan ben-merkezlilik bu dönemden itibaren etkisini kaybetmeye başlar. Bu da çocuğun sosyal bir bakış açısı kazanmasını sağlar. Arkadaşlarıyla oyunlarında ortak kuralları ve amaçları paylaşarak eşgüdüm içinde olmasını sağlar. Artık bilgiye düşkünlük, sorumluluk alma, bir şeyler yapabilme isteği, yaptığı işlerde başarılı olmaya çalışma, çevresindekilerin beğenisini kazanma çocuk için bir ihtiyaç haline gelmektedir (Koç, 2008: 149). Zihin gelişimiyle birlikte aslında çocuğun toplumsallaşması da hız kazanmaktadır. Bu da çocuğun yaşayacağı iç huzur anlamında önem taşımaktadır.

Kolay etkilenebilir olması, bilgileri çok fazla sorgulamaması 10-12 yaşından itibaren değişmeye başlar. Bu yaştan itibaren çocuk zihinsel öğrenme evresindedir. Üst benliğin oluşmaya başladığı bu evrede, iyiyle kötüyü-doğruyla yanlış ayırt edebilecek düzeye gelir. Artık her söylenene kolayca inanmayıp kendince hükümler vermeyi öğrenir. Özellikle on yaş, çocuğun düzenli, huzurlu, bilgileri çözümleyebildiği ve gelişiminin dengelendiği altın çağ olarak kabul edilmektedir (Koç, 2008: 148).

Selçuk 'a göre "gelişim özelliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir" (Selçuk, 2005: 96).

- Zaman, sayı gibi soyut kavramları oluşturmak için zihin gücünü ve belleğini güçlendirecek etkinliklere yer vermek (olayları kronolojik sıraya göre anlatmak, olayları anlatırken zaman kavramına uyması konusunda çocuğu uyarmak vb.)
- Öğretimde 'yaparak-yaşayarak öğretim' ilkesine ağırlık vermek,
- Konuların işlenişinde 'toplu öğretim-konu bütünlüğü' esasına göre hareket etmek,
- Çocuğa sevgi ve anlayışla yaklaşmak,
- İyi-kötü, doğru-yanlış gibi kavramları geliştirmek için olumlu örneklerle karşılaştırmak. Çocuk için iyi davranış örnekleri oluşturmak,
- Arkadaşları ile iyi ilişkiler kurması ve grup oyunlarına katılması konusunda çocuğu yönlendirmek,
- Yeteneklerini geliştirecek fırsatlar tanımak,
- Çocuğun korku ve endişelerini yok etmek konusunda ona yardımcı olmak,

Çocukta dini duygu ve inancın gelişmeye başladığı dönem 7-9 yaş arasındır. Eğer ailesi tarafından dini yönden beslenir ya da özendirilirse bu inanç çocukta belirgin hale gelir. (Yavuz, 2012: 176). Hz. Peygamber'in "Yedi yaşına gelince çocuklarınıza namazı emrediniz" (Tirmizi, Salat, 26) hadisi çocuğun artık bu yaştan itibaren çocuğun dini duygularının gelişmeye başladığını ve namaz ibadetini yerine getirebilecek zihinsel ve bedensel düzeye ulaştığını göstermektedir. Özellikle çocuğun bu konuda ailesi tarafından desteklenmesi, teşvik edilmesi onun ibadet bilincini kazanmasını daha da hızlandıracaktır.

Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi* ile ilgili yaptığı araştırmasında şunları söylemektedir: "Çocuğun dine yabancılığı şöyle dursun, aksine onun ruhuna seslendiğini ve psişik yapısına uygun düştüğünü, yani dine karşı onun hazır ve yetenekli olduğunu, hatta çocuğun ruhuna dini inancın yerleştirildiğini, Tanrı'ya inanmak için dini ilgisini, eğilimini, arayışını ve özlemini (iştia) daha küçük yaşlarda bunu dışarıya yansıttığını gördük. Nitekim dindar çevrelerin çocuklarında dinsel inanç uyanmışken diğer çevrelerde dine karşı yer yer görülen ilgisizlik, ihmalkârlık ve az beslenme gibi nedenlerden dolayı bilhassa yedi yaşındaki çocuklar arasında henüz dini hazırlık ve uyanma belirtilerinin zayıf olduğu görülmektedir" (Yavuz, 2012: 33-48).

Çocuğa ahlaki kuralları öğretip onlara uyma, kişilere saygılı olma, işbirliği içinde çalışma, yardımlaşma gibi kavramları hayatına aktarabilmesi için bu dönemdeki çocuklar buna çok müsaittir. Ancak bunu yaparken emir ve yasaklarla ya da ceza ve uyarılarla yapılmak istenirse bu çocuk üzerinde etkili olmamaktadır (Selçuk, 2005: 106; Aydın, 1998: 107). Çocuğun din ile ilgili sorular sorması onun dine saygı duyduğunun en önemli belirtisidir. Bu sorular da yine onun en güvendiği ve saygı duyduğu kimselere yöneltilir (Kılavuz, 1998: 382). Bu dönem ilk dini inançların şekillendiği bir süreç olduğu için, çocuk hem imânî konularda hem de ahlaki konularda desteklenmelidir. Çocuğun dini ritüellere dâhil edilmesi, hem de toplumsallaşması açısından da fayda sağlayacaktır. Hayır faaliyetleri, zekat, kurban, cuma ve bayram namazları gibi çocuğun aktif katılım sağlayacağı dini duygularını geliştirecek olan alanlara imkan verilmelidir.

Çocuklar günlük hayatlarında her ne kadar adalet, özgürlük gibi soyut kavramları kullansalar da içeriklerini henüz tam olarak kavrayamazlar. Çocuklar sorgulamadan kurallara uygun davranışlar gösterebilirler, ancak kural koyan kişiler ortamda bulunmadığında kuralları çiğneyebilirler (Koç, 2008: 147-151). Yine bir başka husus, çocukların davranışların arkasında yatan nedenler konusunda henüz tam bir bilince sahip olamadıklarının unutulmamasıdır. Bu konuda Selçuk şunları ifade etmektedir: "Ahlak gelişimi konulu bir araştırmanın sonucu, 7-9 yaş grubu çocukların ancak %14'ünün bir olayın neden ve sonuçlarını tam olarak açıklayabildikleri, %86'sının ise henüz böyle bir olgunluğa erişemedikleri şeklindedir. Yedi yaş çocuklarının gözünde altı bardağın kaza sonucu kırılması, bir bardağın kasıtlı kırılmasından daha önemlidir ve daha büyük cezayı gerektirir. Çocuklar kabahat yapan bir kişinin eylemindeki kasıt veya kötü niyet unsurunu fark edememektedirler" (Selçuk, 2005: 105).

Çocuklara verilecek olan din eğitimi konusunda ailelerin nasıl bir yöntem izlemesi hususunu Koç şu şekilde ifade etmektedir: "Okul çağında, özellikle 9-10 yaşlarından itibaren din eğitiminde duygusal boyut da ihmal edilmeden ama daha çok bilişsel boyuta ağırlık verilmesi, dini içerikli bilgilerin çocukların akıllarıyla kavrayabilecekleri ve tatmin olabilecekleri şekilde sunulması gerekmektedir. Bu dönemlerde verilecek olan din eğitiminde temel hedef, çocuğun varlığı ve hayatı anlamlandırma, kimlik ve dünya görüşü oluşturma çabalarında ona dinin imkânlarını ve desteğini sunmak, dini duygu ve düşüncelerinin sağlıklı gelişmesi ve ibadet alışkanlığı kazanması hususunda ona rehberlik etmek olmalıdır" (Koç, 2008: 158-159).

3.8.2. Gençlik Dönemindeki (13-18) Biyo-Psiko-Sosyal Gelişmeler

Ergenlik dönemi, gencin bedensel, psikolojik, zihinsel ve sosyal yönlerden bir gelişmenin ve olgunlaşmanın yaşandığı bir dönemdir (Yavuzer, 1998: 277). Bu dönemde hormonlarında ve bedeninde meydana gelen hızlı değişimlerin tesiriyle ergen bazen çok yorgun ve halsiz olurken, bazen de enerji ve hareketli olabilmektedir. Bedendeki hızlı değişimin etkisiyle geçici bir süre sakarlık ve beceriksizlik gibi durumlarla karşılaşabilir (Şen, 2015: 71).

Bu dönemde mantıklı ve soyut düşünme artık gelişmeye başlar. Ancak dönemin başlarında somut düşüncenin bazı özellikleri hala devam etmektedir. Zaman ve yer kavramları geliştiği gibi kendi başına çalışma, araştırma ve öğrenme becerileri de gelişmektedir. Önceki dönemden farklı olarak yetişkinlerden ziyade yaşıtlarının fikrini önemsemeye başlar ve bir grubun üyesi olmaya ihtiyaç duyar. Artık ilgi alanları çeşitlenmiş ve genişlemiştir (Selçuk, 2005:118).

"Ergen, çocukluk dönemindeki alışkanlık ve fikirlerinin artık kendisi için yetersiz olduğunu görür. Bu alışkanlıkların yerine yenilerini kazanma sürecinde duygusal gerginlikler ortaya çıkar. Hırçın, huzursuz, mutsuz olabilir, öfke patlamaları yaşayabilir ya da aşırı derecede neşeli ve heyecanlı olup dışa dönük davranabilir Ergen, yaşadığı değişimler sonucu çevresindekilerin daima davranışları ve görünümüyle ilgilendiklerini, her zaman ilgi odağı olduğunu zanneder. Böylece benlik bilinci artar ve kendisine hayranlık ile kendini eleştirme arasında gidip gelir. Başkalarından önemli olduğu düşüncesiyle kendisini özel ve biricik hissetmeye başlar. Duygularının eşsiz olduğuna, kimsenin kendisi kadar acı çekmeyeceğine, bu kadar derin sevmeyeceğine, böyle mükemmel duygular yaşamayacağına inanır" (Şen, 2015: 72-73).

Genç, hayatına ait hususları sorgulamaya başlayarak, kendine has bir hayat anlayışı ve ilerde olmak istediği mesleği seçme gibi bir takım zihinsel süreçlere girmeye başlar (Kula, 2006: 49). "Erik Erikson'a göre, ergenlik döneminin en önemli sorunu kimlik arayışıdır. Dengeli bir kimliğin sağlanması, bireyin 'kendisinde süreklilik ve bütünlük görme yeteneğine' ve 'tutarlı düzenleme yapabilmesine ya da tutarlı yaşantı biçimleri geliştirebilmesine' bağlıdır" (Yavuzer, 1998: 304).

Genç için sevdiği ve fikirlerini önemseydiği kişilerin davranışlarını benimseyerek onlar gibi olmaya çalışır. Kendi kimliğini oluşturmaya kadar bu özdeşleşme eylemi devam eder. Bu durum aynı zamanda artık anne-babasına olan bağımlılığın kurtularak sosyalleşmesini sağlar (Kula, 2006: 50). Diğer taraftan gencin karşı cinse olan ilgisi artmaya başlar. Aşk olmak hatta bu aşk için intihar girişimlerinde bulunmak kadar duygusal taşkınlıklar yaşayabilir (Şahin, 1993: 17). Bazen bu duygusal taşkınlıkları sebebiyle; okulda başarısız olma, okuldan kaçma, kötü arkadaşlar edinme, kuralları çiğneme, evden kaçma, madde kullanımı gibi kötü davranışlara yönelebilir (Aslan, 1997: 10).

Başkalarının yanında gururunun kırılması, arkadaşlarıyla arasının bozulması, çocuk muamelesi görmesi, gülünç duruma düşürülmesi, haksızlığa uğraması, sürekli eleştirilmesi gibi durumlarda öfkelenirken, arkadaş ortamından dışlanması, bedensel gelişimini tamamlayamama veya ani biyolojik değişimler, hastalık, sevdiklerini kaybetme, derslerinde başarılı olamama gibi korku ve endişeleri de derin hisseder (Şahin, 1993: 17). Ayrıca akranlarının duygu ve düşüncelerini önemseydiği için onların kendisi hakkındaki düşüncelerinin olumlu ya da olumsuz olması gencin ruh dünyasını derinden etkiler.

"Bahsedilen gelişim özelliklerinin doğurduğu temel ihtiyaçları karşılamak için aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir" (Selçuk, 2005: 118-9).

- Mantıklı ve soyut düşünme konularında çocuğun gelişmesine yardımcı olmak,
- Kendisi ve çevresindeki kişiler ve olaylar hakkında doğru değerlendirmeler yapabilmesi için onu yönlendirmek, bazı örneklerle karşı karşıya getirmek,
- Kendi kendine çalışma, öğrenme ve araştırma yapma, yazılı sözlü anlatım yeteneğinin gelişmesine yardımcı olacak fırsatlar tanımak,
- İlgi alanlarını zenginleştirmek,
- Okula yeterince uyum sağlamış bu çocuğun kendini güven içinde hissedeceği, sevilip sayılacağı bir sınıf atmosferi oluşturmak,
- Çocukları birbiri ile arkadaşlık etmeleri, arkadaş gruplarının birer üyesi olabilmeleri konusunda teşvik etmek,
- Rekabet ve işbirliği duygularını dengeli bir şekilde geliştirmek, çocuğa sorumluluklar vermek,
- Çocuğa çeşitli alanlarda tarihe geçmiş büyük insanları tanıyacak fırsatlar vermek.

Zihin gücünün gelişmesiyle birlikte ergen, çocukluk döneminde kendisine telkin edilen ve kolay kabul ettiği dini meseleler üzerinde yeniden düşünmeye başlar (Erdoğan, 2014: 154). Daha öncesinde Allah'ı insana ait modeller şeklinde tasavvur ederken, bu dönemde artık tek, eşi ve benzeri olmayan, değişmeyen, bütün kâinatın yaratıcısı, her yerde hazır, hayat sahibi ve ezeli bir Allah düşüncesine ulaşır (Peker, 2000: 170). Bir taraftan da dini inançları sayesinde kendi ahlaki kurallarını oluşturarak, kişiliğinin gelişmesine katkı sağlar.

Bu dönemin belirgin özelliklerinden biri de dini şüphe. Kendisine telkin edilen ve çoğu zaman sorgulamadan kabul ettiği dini konularda bazen sıkı bir bağlılık gösterirken bazen konularda da şüphe duymaya başlar. Artık soyut düşüncenin gelişmesi ve muhakeme gücünün artması, çevresiyle etkileşimi, farklı inançlarla etkileşim bu çelişkinin nedenleri arasında sayılabilir (Peker, 2000: 171). Çayır'ın *Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları* üzerine Diyarbakır ili Çınar ilçesindeki lise öğrencileri ile yaptığı araştırmada "Ergenlerin yaşadıkları dini şüphe ve çatışmaların daha çok, bilim ile din arasında uyumsuzluk; dinin özgürlüğü kısıtladığı, dünyada yaşanan haksızlık, şiddet, kötülük ve felaketlere Allah'ın niçin müsaade ettiği; suçluluk günahkârlık duygusu; kaza-kader, hayır-şer, ahiret inancıyla ilgili konularında yoğunlaştığı görülmüştür." (Çayır, 2014: 79).

Kula, "Ergende dini şüphe ve bunalımların doğmasında rol oynayan faktörleri şu şekilde sıralamaktadır:" (Kula, 2006: 43).

- 1- Bağımsızlık duygusunun uyanmasıyla her türlü otoriteyi reddeden isyankâr eğilim; yetişkinlere olan güvenin sarsılması,
- 2- Hayatın anlamsızlığı duygusunun güçlü etkisi,
- 3- Dini eğitim yetersizliği sebebiyle, uygunsuz ve başarısız bir dini sosyalleşme durumunun ortaya çıkması,
- 4- Günlük hayat olayları ve ilmi teoriler ile dini bilgi ve duygular arasında bir anlamsızlık ve çelişki görülmesi,
- 5- Dindarların ve din görevlilerinin bazı yanlış tutum ve davranışları,
- 6- Din konusunda rehbersizliğin olması

Bahadır'ın beş ayrı lisede ergenler üzerinde yaptığı araştırmaya göre, dini şüphelerin başladığı yaş aralığı 12-15 arasındadır. 19-20. yaşlarından sonra ise, dini şüpheler azalmaya başlayarak ergenler, belirgin bir durulma sürecine girmektedir. Bu şüpheler, gencin din ile ilgili daha derin araştırmalar yapmasına ve böylece dini tutumlarının belirginleşmesine katkısı olmaktadır (Bahadır, 1994: 157).

Ergenlik süreci 21 yaşın sonuna kadar devam etmektedir. Ancak ergenliğin ilk yıllarındaki coşkulu dönem yerini olgunluğa, dengeli olma haline ve yetişkinlerle yaşanan sorunların düzelmesine bırakır. Kişi artık problemlerine daha gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşmakta, daha mantıklı bir tutumla çözümlemeye çalışmaktadır. Bu da çevresiyle daha uyumlu, hoşgörülü ve rasyonel bir anlayışla ilişki kurmasını sağlamaktadır. (Peker, 2000: 173). Artık, toplumda saygınlık kazanmaya ve belli bir konuma sahip olmaya ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabilirse, topluma uyumu o kadar kolay olacaktır (Erdoğan, 2014: 158).

3.9. Korunmaya Muhtaç Çocukların Din Algısı

Din, insanın temel ihtiyaçlarına cevap verdiği gibi, aynı zamanda psiko-sosyal yönden de insana güç kazandırmaktadır. Aynı zamanda kişinin korkularına da bir cevap vererek hayatı daha anlamlı kılmaktadır (Bahadır, 2002: 117-118). Ahlak ise, insanların bir arada huzur içinde yaşamalarını sağlayan önemli toplumsal değerlerden biridir ve

kişinin ahlaki nitelikleri ancak toplumsal ortamda gözlemlenebilmektedir. Ahlakın kaynağı din olup, bu dinin akli kabul etmediği anlamına gelmemektedir. Zaten akli olmayanın da dininden bahsetmek mümkün değildir (Çoban, 2014: 65). Kişinin sahip olduğu ahlaki değerler, onun toplumsallaşmasını sağladığı gibi topluma olan aidiyet bağlarının da güçlenmesine katkı sağlar. Nitekim ahlaki değerleri olan toplumlar, uzun yıllar varlığını devam ettirse de ahlaksızlık üzerine birleşen bireylerin toplumsallaştığı görülmemiştir (Çoban, 2017: 211).

Normal çocuk ve gençlerden farklı olarak aile sıcaklığından yoksun aynı zamanda yaşadıkları travmalar karşısında çaresiz kalan KMÇ'ın doğru bir din algısına sahip olmaları onları psikolojik olarak güçlendireceği gibi toplumsallaşmalarına da katkı sağlayacaktır. Okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin haftalık ders saatinin az olması, bazı okullarda branş öğretmeni yerine başka öğretmenlerin girmesi, doğru din algısının yerleşmesinde yetersiz kalmaktadır.

Mustafa Bakırcı'nın Artvin Sabancı Erkek ve Kız Yetiştirme Yurdu'nda yaptığı araştırmada, yurttaki idareci, psikolog, öğretmen ve sosyal hizmet uzmanlarıyla yaptığı görüşmelerde, yurttaki kalan çocuklara yönelik öğrenme, sevgi, saygı, çalışkanlık, sorumluluk, dürüstlük, duyarlılık, yardımlaşma, hoşgörü, vatanseverlik gibi 'değerler eğitimi' ile ilgili özel olarak ders ve uygulamaların olmadığı ifade edilmiştir (Bakırcı, 2014: 97). Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı personeller tarafından yürütülen din hizmeti büyük önem taşımaktadır.

Coşkun tarafından Bursa ve Şanlıurfa'daki yetiştirme yurtlarında kalan öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada yurttaki kalan ergenlerin yaşadıkları sorunlar ile başa çıkma için dini başa çıkma yöntemlerini kullandıkları sonucu çıkmıştır (Coşkunsever, 2016: 120). "Din eğitimi, gençlerin dengeli, problemsiz ve topluma uyumlu yetişmelerinde bir katalizör rolü üstlenebilir. Batıda, KMÇ kilise tarafından himaye edilmekte, din adamları tarafından gençlere problemlerinin çözümünde ve çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesinde yardımcı olunmaktadır" (Özdemir, 2002: 52).

Özdemir'in 9 il ve 15 Yetiştirme Yurdunda 697 genç, 114 veli ve 63 öğretmenle yaptığı geniş kapsamlı anket ve görüşmelere dayanan araştırmasında; genç, öğretmen ve velilerin, gençlerin dinin muhtevasına ilişkin bilgileri öğrenmeye 'çok' ihtiyaçları olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2002: 73). Benzer bir sonuç da Şahin tarafından yapılan araştırmada %80.6 oranında yetiştirme yurdu gençlerinin dine ilgi duydukları sonucu ortaya çıkmıştır (Şahin, 1993: 64-65). Yetiştirme yurdunda kalan gençlerin talepleri şu şekilde olmuştur: "Bizler dinimizi öğrenmek istiyoruz. Ama çok sık olmasını istemiyoruz. Fazla olduğunda (ders saati veya süresi) sıkılıyorum", "Din eğitimi insanlara zorla değil de yavaş yavaş öğretmek gerek", "Dinle ilgili şeyler anlatılmalı. Biz genelde ya okuldan ya da ablalara sorarak öğreniyoruz. İbadete yakın olabilmemiz için yardım etmeliler" gibi ifadeler kullanmaktadırlar. Onların ifadelerinden, dini bilgilere ihtiyaç duydukça öğrenmek istedikleri ve öğretilmesini istedikleri anlaşılmaktadır (Özdemir, 2013; Şahin, 1993).

Atatürk Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu ve Gazi Erkek Yetiştirme Yurdunda yaşları 13-18 arasında değişen 81 ergen üzerinde yapılan araştırmada 'sosyal yaşama ilişkin beklentiler' ile ilgili olarak en çok 'pek çok dini aktiviteye katılacağım, cami vb. ibadet evlerine gideceğim' cümlesine katılmışlardır (Bayoğlu ve Purutçuoğlu, 2010: 36).

Kişinin inancı zor zamanlarında ona bir dayanak olabilir. Özellikle gücünün ve kuvvetinin yetmediği durumlarla karşı karşıya kaldığında *Allah'ın bilgisine, gücüne, kuvvet ve kudretine teslim olarak tevekkülle* sonucu yaratıcıya bırakabilir (Özdemir, 2002: 45). Gençlerin özellikle Allah inancıyla ilgili doğru bilgilendirilmesi

gerekmektedir. Gerek gözlemlerimiz gerekse kurum yetkilileri ve din görevlileriyle yaptığımız sohbetlerde kurum bakımında kalan çocukların yaşadıkları travmalar ve ailelerine duydukları hasret karşısındaki çaresizlikleri Allah inancını sorguladıkları ifade edilmiştir.

Yetiştirme Yurdu gençleri, "En çok sıkıntılı zamanlarda dua ettiklerini söylemişlerdir. Gençlerin sıkıntı kelimesiyle anlatmak istedikleri, sınavlardan önce, hasta olduklarında, başlarına kötü bir olay geldiğinde, akşamları kötü rüya gördüklerinde veya yatmadan önce uykularının gelmemesi, uyuyamamaları gibi durumlardır. Özdemir'in yaptığı görüşmeler ve anket sonuçları, gençlerin namaz (kılnışı, farzları, vacipleri vs.) hakkındaki bilgilere ihtiyaçları olduğunu ve bu bilgileri öğrenmek istediklerini göstermektedir" (Özdemir, 2002).

3.10. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Din Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik verilen din hizmetlerinin geçmişi Türkiye'de çok eski değildir. Bu konuda 1980'li yıllarda bir takım girişimler olmuştur. Ancak dönemin siyasi etkenlerinden dolayı hizmetler inkıta uğramıştır. Korunmaya Muhtaç Çocuklar, dezavantajlı gruplardan biri olduğundan dahası hayata tutunabilmeleri ve hayatlarına bir değer katabilmeleri için verilen din hizmetinin önemi tartışılmaz.

İnsanın acı ve ıstıraplarını azaltan din aynı zamanda ona teselli veren bir umut kaynağıdır. Zira din fedakârlık, sabır, mücadele ve umut duygularını güçlü tutarak kişinin yaşam gücünü besleyen destekleyici bir güç olarak umutsuzluğa karşı onu koruyabilmektedir (Hökelekli, 2006: 223). Bu bağlamda din, kişide verimliliği ve çalışkanlığı sağlayarak, dünya ve ahiret yaşamını dengeleyerek her ikisini de ihmal etmeden bir yaşama bilinci kazandırmaktır (Bulut, 2011: 54).

İnsanın maddi ve manevi anlamda sağlıklı olabilmesi dahası huzur ve mutluluğa erişebilmesi için bedeni ve ruhi ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bundan dolayı sosyal hizmete muhtaç bireylerin dini kaynaklı problemlerinin çözülmesi gerekir. Ancak bu problemler sadece dini bilgi sahibi olmakla çözülecek kadar basit değildir. Buna göre, bu alanda çözüm üretebilmek için, rehberlik yapacak kişinin sosyal hizmet ve ilahiyat alanında, uzmanlık bilgi ve becerisine sahip olması lazım (Paşlı, 2010: 1).

Adana Çocuk Evleri Sitesinde kalan çocuklara yönelik din hizmeti sunan personelin çoğunun pedagojik formasyon eğitimi bulunmamaktadır. Özellikle bir de kurum bakımında kalan çocukların yaşadıkları özel durumlar da göz önüne alındığı zaman kurumda görevlendirilen personelin özel niteliklere sahip olması kaçınılmaz olmaktadır. Kurum bakımında kalan çocukların psiko-sosyal özellikleri hakkında bilgi edinebilmeleri için bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların personel tarafından temin edilerek bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

"Çocuğun bazen insanı bunaltacak dereceye varan sorularına cevap vermeye çalışırken öncelikle gelişim özelliklerinin dikkate alınması, anlayabileceği şekilde cevaplar verilmesi, ayrıntılı bilgi aktarılmaması gerekir. Ebeveyninin ya da çocuğun sorularına cevap veren diğer yakın çevresinin birlikte hareket etmeleri, aynı doğrultuda cevap vermeleri çocuğun kafasının karışmaması için çok önemlidir. Çocuğun soru sormasını, sorduğu sorulara kendisinin de cevaplar bulmaya çalışmasını ve bunu ifade etmesini desteklemek ilgisini canlı tutmak açısından önemlidir" (Dönmez, 2015: 107). Bu nedenle din görevlisi, haftada bir en fazla iki gün bir/birer saat muhatap olduğu

çocuğun kafasının karışmaması ve yanlış yönlendirilmemesi için, vaktinin diğer zamanlarını birlikte geçirdiği bakıcı anneleri haftalık işlenen konularla ilgili bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kurumda kalan her bir çocuğun kendine özel bir hikâyesi olduğu için, eğitim esnasında din görevlilerinin sosyal servisle ilişkilerinin iyi olması ve sürekli irtibat halinde olması faydalı olacaktır. Çocuklar hakkında bilmeleri gereken özel durumlar varsa eğitim esnasında bunlara dikkat etmeleri ders esnasında oluşabilecek olumsuz durumları engelleyecektir. Mesela babası tarafından istismara uğrayan bir çocuğa bu konuda yaşadığı mağduriyeti bilmeden anne-baba hakkından bahsetmek, çocuğun tepkisine yol açabileceği gibi derse karşı ilgisizliğine de neden olabilir. Buna benzer olumsuzluklar yaşamamak adına hangi çocukta nelere dikkat edilmesi gerektiği ya da çocuğun hangi konularda desteklenmesi gerektiği hususlarında kurum desteği önem taşımaktadır.

Kurum bakımında sadece suç mağduru değil, aynı zamanda suça itilmiş olan çocuklar da bulunmaktadır. Geçmiş ne olursa olsun, her bir çocuk masum ve tertemizdir. Bu nedenle çocuğun kimliği, cinsiyeti ya da geçmişteki olumsuz tecrübeleri ya da ahlaki olmayan tavırları bizi ön yargıya sevk etmemelidir.

Ailelerinden uzakta hayata tek başına tutunmaya çalışan çocukların içinde bulundukları sorunlarla baş edebilmelerinde Allah inancı önemli bir destek olacaktır. Bu nedenle çocuklara verilecek olan eğitimde ibadetten ziyade Allah inancının yerleştirilmeye çalışılması önem taşımaktadır. Kendisini gören, gözeten ve dua ettiği zaman işiten güçlü bir varlığa sığınmak korkularıyla baş edebilmede ve kendilerini güvende hissetmelerinde büyük katkı sağlayacaktır. Allah inancını anlatırken bir kısmının henüz dinen mükellef olmayacak yaşta olduklarını da düşünürsek verilen bilgiler sevgiye dayalı olup korkutma aracı olmamalıdır.

Yurtlarda kalan gençlere Allah'ın sıfatları anlatılırken en çok ihtiyaç duydukları sevgi, şefkat, merhamet gibi manevi ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak merhamete ve affetmeye dayalı bir din öğretimi yapılmalıdır. Nitekim 'Senin bağış bol olan Rabbin merhamet sahibidir' (Kehf, 58), '(Resulüm!) Kullarıma, benim çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver (Hicr, 49) Ayetleri buna işaret etmektedir. Binaenaleyh yurtlarda kalan gençlere, Allah'ın sıfatlarıyla ilgili bilgiler anlatılırken bu hususlar göz önünde bulundurulmalı ve ayetlere dikkat çekilmelidir (Özdemir, 2002: 84).

Nasıl ki ilkokul çağlarında kazanılan sayı bilgisi ve sayıları kullanabilme yeteneği daha sonraları meydana gelecek olan matematik başarısının altyapısı olarak görülüyorsa aynı şekilde çocuklara verilecek din eğitimi dersinde elde edilecek uygun alışkanlıklar okul başarısının yanında dengeli bir kişilik geliştirmeye de esas olacaktır. (Selçuk, 2005:138). Dua ve ibadet, kişiyi mütevazî olmaya, huşu içerisinde ilahi olanı duyumsamaya, kendisinin ve sınırlarının farkında olmaya ve şahsının derin yönlerini keşfetmeye, benlik bilincini güçlendirmeye vesile olur (Hökelekli, 2006: 139). Bu nedenle çocuklara ibadetleri öğretirken yaşadıkları içsel tecrübeleri anlatmalarını sağlamak, diğer çocuklar üzerinde de olumlu etki bırakacaktır.

Taklit edilmesi gereken davranış, çocuğun sevdiği bir kişi tarafından yapılıyorsa, etkili olma ihtimali vardır (Tosun, 2001: 173). Bundan dolayı din görevlilerinin öncelikle kurumdaki çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurması ve kendini kabullendirmesi gerekir. Çocuğun sevgisini kazanmak, istenilen davranışların gerçekleşmesi için önemli bir adım olacaktır.

İnanç konuları gençlerin yaratıcılık ve hayal güçlerinden yararlanmak yoluyla öğretilmeye ve tecrübe ettirilmeye çalışılmalıdır. Çünkü en sağlam ve kalıcı öğrenme

kişinin kendi çabaları ile elde ettiği öğrenme şeklidir (Köylü, 2004:153). Bu bağlamda çocuklarla birlikte namaz vakitlerine iştirak edilmelidir. Zira namazı birlikte kılma çocuğun sosyalleşmesine ve sosyal uyumuna (Hökelekli, 2006: 142) katkı sağlayacaktır.

Yapılacak olan din eğitimi, öğrencilerin günlük hayattaki tecrübelerine dayanmalı, aynı zamanda onların hayatta yeni tecrübeler ve duygular kazanmalarına yardımcı olmalıdır (Selçuk, 2005:157). Peygamberlerin veya İslam büyüklerinin hayatlarından kesitler sunularak çocukların yaşadıkları acıların başkaları tarafından da yaşanmış olduğunu göstererek yalnız olmadıklarını hissettirmek faydalı olacaktır.

Çocuklara din eğitimi verirken dini hikâye ve kıssalardan yararlanılmalıdır. Çünkü soyut konuların anlaşılmasında hikâye ve masallar önemli araçlardır. Fakat sahîh kaynaklarda geçen şekilleri, konu ile alakalı ve yaş gruplarına uygun olarak anlatılmalıdır (Önder, 2013: 1295). Bu konuda kaynak olarak Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlarından ya da başkanlıkça uygun görülen materyallerden istifade edilmelidir.

“Çocuklarda etraflarını düşünen ve araştıran duyup anlayan bir gözle bakabilme yeteneği geliştirebilmek için, sunacağımız bilgilerin bir bütünlük içinde olmasına ve onların tecrübeleriyle birleşmesine dikkat edilmelidir. Dini bilgiler, diğer bilgilerle bir bütünlük kazanmazsa ve çocukların tecrübeleriyle birleşmezse, öğretim öğrenciye kırık dökük bir takım bilgiler vermek durumuna düşecektir” (Selçuk, 2005:113).

Her canlı için kaçınılmaz bir son olan ölüme karşı en büyük manevi destek şüphesiz ahiret inancıdır. Ahiret inancı aynı zaman da kişi bela ve musibetle, zulüm ve haksızlıkla karşılaştığında en büyük manevi desteği olmaktadır. Ölümün bir yok oluş olmadığını, bilakis başka bir âleme intikal etmek olduğunu, müminlerin öldükten sonra ahirette tekrar kavuşacaklarını ve bu dünyadakinden çok daha iyi şartlarda birlikte olacaklarını bilmek çocuklara yaşama sevinci ve gelecek ümidi verecektir. Ayrıca kötülük ve zulümlerin karşılıksız kalmayacağını, ahirette bunların hesabı sorulacağını bilmesi temyiz çağını geçmiş, iyi-kötü, doğru-yanlış, sevap-günah, suç-ceza gibi kavramların anlamlarını kavramaya başlayan bir çocuğun irade terbiyesine ve davranışlarını kontrol etmesine müspet anlamda yardımcı olacaktır (Koç, 2008: 165).

Tövbe etmek genç bireyi günah işlemenin sebep olacağı içine kapanma, kaygı ve endişe, toplumdan uzaklaşma gibi kişiliğine menfi anlamda etki eden dahası ruh sağlığını bozucu davranışlardan kurtararak onu hayatın içine doğru olumlu motive etmektedir (Hökelekli, 2006: 166). Ergenliğin ve yurttan kalmanın verdiği sıkıntılarla gençler bir takım yanlışlara yönelebilirler. Hangi durumda olurlarsa olsun, yanlıştan dönme imkânına sahip oldukları ve bunu samimi bir tövbe ile yapabilecekleri şuuru verilebilirse, bu gencin hayatında yeni başlangıçlar yapabilmesine katkı sağlayacaktır.

Buna göre gençlerle gerçekleştirilen din öğretimi faaliyetlerinin onların gerçekliklerinden, manevi ihtiyaçlarından ve günlük hayatta karşı karşıya kaldıkları problemlerden hareketle, onların dikkatlerini yönelttikleri araçlar vasıtasıyla yeniden planlanması gerekmektedir (Kara, 2015:208).

4. YÖNTEM

4.1. Sınırlılıklar, Evren ve Örneklem

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı arasında 2007 yılında imzalanan protokolle Bakanlığa bağlı Çocuk Evleri Sitesi, Huzurevleri, Kadın Konukevleri, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Evleri, ÇODEM’lerde din eğitimi sunulmaya başlanmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan sosyal hizmet kurumlarının, sayısının çokluğu ve her birinin farklı yaş ve özelliklerdeki gruplardan oluşması araştırmanın hacmini genişleteceği için, araştırma Çocuk Evleri Sitesi ile sınırlandırılmıştır. Spor, el işi vb. eğitimlerden farklı olarak, kurumda verilen din eğitiminden alınacak dönüt uzun bir zamana yayılmaktadır. Çocuklardaki dini ve ahlaki gelişim ve değişimleri, sirkülasyonun çok olduğu Çocuk Evleri Sitesinde tespit edebilmek zor olduğu için, hizmetin niteliği konusunda din görevlileri üzerinden araştırmak daha uygun görülmüştür. Tespitlerimize göre Çocuk Evleri Sitesinde, din görevlileri tarafından düzenli haftalık olarak din eğitimi faaliyetleri 2009 yılında başlamıştır.

Araştırmada tam yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Teknik, din görevlileriyle birebir görüşmeyi gerektirdiğinden, farklı illerde Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan personellerle görüşme, maliyet ve zaman açısından tezin sınırlılıklarını aştığı için Adana Örneği ile sınırlandırılmıştır. Adana İl Müftülüğünden resmi izin alınarak, 2009-2018 yılları arasında Adana Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan 13 personel tespit edilmiş ve görüşlerini daha rahat ifade edebilmeleri ve cevaplar konusunda birbirlerinden etkilenmemeleri için farklı zamanlarda görevlilerle 2018 yılında ayrı ayrı mülakatlar yapılmıştır.

Din görevlilerine toplam 19 soru sorulmuştur. Soruların bir kısmı din görevlileri hakkında olup kalan kısmı ise verilen din eğitimi konusunda bilgi almaya yönelik olmuştur. Ayrıca sorularda din görevlilerinin sahada karşılaştıkları sorunlar hakkında bilgi almanın yanında görüş ve önerileri de alınmaya çalışılmıştır.

Mülakat soruları şu şekildedir:

- 1- İsminiz nedir?
- 2- Eğitim durumunuz nedir?
- 3- Kaç yıllık görevlisiniz?
- 4- Görev unvanınız nedir?
- 5- Çocuk Evlerinde verilecek din eğitimi ile ilgili DİB tarafından hizmet içi eğitim aldınız mı?
- 6- Çocuk evleri sitesinde ne kadar süre görev yaptınız/yapıyorsunuz?
- 7- Haftada kaç gün, kaç saat derse giriyorsunuz?
- 8- Kaç çocuk evinde hizmet sundunuz/sunuyorsunuz? Bir eve ortalama kaç saat zaman ayırıyordunuz/ayırıyorsunuz?
- 9- DİB tarafından size verilen ders programınız var mıydı?
- 10- Sevgi evlerinde verilecek din eğitimi konusunda kendinizi yeterli görüyor musunuz?
- 11- Kendinizi yeterli görmüyorsanız hangi alanlarda eksiklik hissediyorsunuz?
- 12- Çocuklar en çok hangi konularda sorular soruyorlar?
- 13- Burada eğitim verirken sizi etkileyen olumlu şeyler var mı? Nelerdir?
- 14- Çocuk evleri sitesinde verilen din eğitimi hangi kriterlere göre olmalıdır?
- 15- Derste hangi materyalleri kullanıyorsunuz?
- 16- Derslerde etkinlikler yapıyor musunuz?

17- Çocuk Evleri Sitesi kurumundan kaynaklanan karşılaştığınız sorunlar var mı?

18- Eğitimin sunumu konusunda karşılaştığınız sorunlar var mı?

19- Çocuk Evleri Sitesinde yürütülen din hizmetinin daha nitelikli ve verimli olabilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığına önerileriniz nelerdir?

4.2. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırmada din görevlileriyle yapılan görüşmelerde tam yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Her bir din görevlisine 19 adet soru sorulmuştur. Görüşmeler ayrı ayrı yapılmış olup, verilen cevaplar word dosyalarına aktarıldı. 1-4. Sorular din görevlisini tanımaya yönelik, 5-8. Sorular kurumdaki hizmetlerine yönelik, 9-19. Sorular ise hizmetin niteliğine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İlgili soru kısmında zaman zaman din görevlilerinin sorulara verdikleri cevaplara yer verilmiş ve bu cevaplar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca her bir soruya verilen cevapları daha anlaşılır kılabilmek için tablolar oluşturulmuştur.

5. BULGULAR

5.1. Adana Çocuk Evleri Sitesinde Görev Yapan Din Görevlilerinin Yürütülen Din Hizmetleriyle İlgili Değerlendirmeleri

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında 2007 yılında imzalanan süreçle başlayan AÇSH'ye bağlı kurumlarda yürütülen din hizmetleri günümüze kadar devam etmektedir. Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden Çocuk Evleri Sitesi Adana'da 2009 yılında faaliyete başlamıştır. Saha araştırmasının yanı sıra bu kurumlarda din eğitimi sunmuş/sunmakta olan din görevlileriyle tam yapılandırılmış mülakat yaparak yürütülen din hizmetinin niteliği hakkında değerlendirmeler yapmaya çalışacağız. 19 maddeden oluşan sorularla günümüze kadar gelen süreçte Adana İl Müftülüğü'nün arşivlerinden de istifade edilerek, ses kayıtları alınarak 13 din görevlisi ile mülakat yapıldı.

Adana İl Müftülüğünden görüşmeler için izin alındığı gibi aynı zamanda mülakata katılan din görevlileri ile mülakat öncesi yaptığımız tez konusunda ve ses kaydı alınacağı konusunda bilgilendirilme yapılmıştır. Hiçbir şekilde isimlerinin kullanılmayacağı sözü verilerek mülakatta düşüncelerini rahat ifade edebilmeleri konusunda güvence verilmiştir. Daha sonraki süreçte tüm görüşmeler tek tek her bir din görevlisi için yazıya aktarılmıştır. İlk dört soru görüştüğümüz din görevlisini tanımaya yönelik olup, 5-19. sorular Çocuk Evleri Sitesinde verilen din eğitimi ile ilgili olmuştur. Bu bölümde zaman zaman din görevlileriyle yaptığımız mülakatlardan kesitler vereceğimiz için 8 kadın din görevlisine K1, K2, K3 gibi, 5 erkek din görevlisine de E1, E2, E3 gibi rumuzlar verdik.

5.1.1. Cinsiyet bilgileri

Tablo 5.1. Mülakat Yapılan Din Görevlileri

Kadın	Erkek	Toplam
8	5	13

8'i kadın, 5'i erkek olmak üzere toplam 13 din görevlisiyle mülakat yapılmıştır. Bunlardan mülakat tarihi itibarıyla sadece 3 tanesi (birisini kadın, ikisi erkek olmak üzere) halen Çocuk Evleri Sitesinde aktif olarak görev yapmaktadır.

Erkek din görevlilerinin sayısının daha az olması, Kuruluştaki erkek çocukların sadece 0-12 yaş Çocuk Yuvasında bulunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 0-6 yaş arasına her hangi bir din hizmeti sunulmadığı için, Kuruluşa daha çok kadın din görevlileri görevlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerden Kız Yurdu'na kadın din görevlilerinin hizmet verdiği, büyük yaş kız gruplarına erkek din görevlilerinin hizmet sunmadığı anlaşılmaktadır.

5.1.2. Eğitim Durumu

Tablo 5.2. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek
Lise+ Hafız	-	1
İlahiyat Ön lisans	4	2
İlahiyat Ön lisans+ Hafız	1	1
İlahiyat Fakültesi	2	-
Diğer Fakülte	1	-
Lisans+ Yüksek Lisans	-	1
Toplam	8	5

Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan/yapmış olan din görevlilerinden 1 tanesi orta öğretim mezunu iken, 8 tanesi ön lisans mezunu olup, 4 tanesi ise lisans ve üstü eğitim mezundur. Biri kadın biri erkek olmak üzere toplam iki din görevlisi hafızdır.

Cinsiyetlere göre eğitim durumuna bakıldığında kadın din görevlilerinin ön lisans ile lisans arasında bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Erkek din görevlilerinde ise ortaöğretim ile yüksek lisans gibi farklı eğitim durumlarının olduğu dikkat çekmektedir. Genel tabloya bakıldığında ise din görevlilerinin ağırlıklı eğitim durumunun ön lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Sadece 3 din görevlisi İlahiyat ve üstü eğitim almış olup eğitim durumlarından din görevlilerinin büyük çoğunluğunun pedagojik formasyon eğitimi almadıkları anlaşılmaktadır.

5.1.3. Hizmet Yılı

Din görevlilerinin mesleki tecrübelerini tespit edebilmek adına Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı birimlerde kaç yıldan beri görev yaptıkları sorulmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda şu sonuçlar çıkmıştır.

Tablo 5.3. Diyanetteki Hizmet Yılı

Hizmet Yılı	Kadın	Erkek
6 yıl	2	-
8 yıl	1	-
11 yıl	1	1
12 yıl	3	1
22 yıl	-	1
25 yıl	-	1
30 yıl	1	-
31 yıl	-	1
Toplam	8	5

Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan/yapmış olan din görevlilerinin Diyanetteki hizmet sürelerinin altı ila otuz bir yıl arasında değiştiği görülmektedir. Kadın görevlilerde hizmet yılı 6 ila 30 yıl arasında değişirken, erkek görevlilerde 11 yıl ila 31 yıl arasında değişmektedir. Din görevlisinin mesleki anlamda tecrübesinin, verilen/verilecek olan eğitimin niteliği açısından değerli olduğunu düşündürmektedir. Mesleki tecrübelerinin olmasının, olumlu bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

5.1.4. Görev Unvanı

Çalışmamızın bu bölümünde, din hizmeti sunan din görevlilerinin DİB’de hangi unvan ile görev yaptıklarını tespit etmeye yönelik olarak ‘Görev Unvanınız Nedir?’ sorusunu sorduk.

Tablo 5.4. Görev Unvanı

Unvan	Kadın	Erkek
Vaiz	1	-
Din Hizmetleri Uzmanı	-	1
Kuran Kursu Öğreticisi	7	-
İmam-hatip	-	4
Toplam	8	5

Görev yapan/yapmış olan personelin Vaiz, Din Hizmetleri Uzmanı, Kuran Kursu Öğreticisi ve İmam-Hatip unvanları arasında olduğu ortaya çıkmıştır. 1 tanesi vaiz, 1 tanesi din hizmetleri uzmanı, 7 tanesi Kuran Kursu Öğreticisi iken 4 tanesi İmam-hatip olarak görev yapmaktadır. Kadın din görevlilerinin unvanı ya vaiz ya da Kuran Kursu Öğreticisi iken, erkek din görevlilerinin unvanı Din Hizmetleri Uzmanı ile İmam-hatip unvanları arasında değişkenlik göstermektedir. Tabloya genel olarak baktığımız zaman Kuran Kursu Öğreticileri ile İmam-hatip olan din görevlilerinin çoğunluğu oluşturduğu gözlemlenmektedir. Vaiz dışındaki görevliler, asli görevlerini aksatmamak kaydıyla hizmet sunmaktadırlar. Vaizler de ise, eğitim için gidilen her bir gün, o günün asli görevi olarak kabul edilmektedir.

5.1.5. Hizmet İçi Eğitim

Kurumda görev yapan personelin, Çocuk Evleri Sitesinin özel yapısından dolayı bu konuda özel bir eğitimden geçip geçmediklerini önemseydiğimiz için, Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan/yapmış olan personellerin kuruma görevlendirilmeden önce Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından özel bir hizmet içi eğitim alıp almadıklarını sorduk.

Tablo 5.5. Hizmet İçi Eğitim Durumu

Eğitim Alıp Almama Durumu	Kadın	Erkek
Evet	-	1
Hayır	8	4
Toplam	8	5

Yapılan görüşmelerde Adana İl Müftülüğü tarafından Çocuk Evleri Sitesinde görevlendirilen personellerden sadece bir tanesinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hizmet içi eğitim aldığı tespit edilmiştir. Kurumun hassasiyetini düşündüğümüz zaman, buraya görevlendirilen personelin mesleki bilgilerinin yanı sıra, kurum bakımında kalan çocukların psiko-sosyal eğitimleri ve mesleki formasyon açısından özel bir eğitime tutulmaları şüphesiz eğitimin niteliği açısından önem taşımaktadır. Bazı din görevlileri, Adana İl Müftülüğü tarafından bir veya iki günlük eğitim aldıklarını belirtirken, bir

kısmı ise hiçbir eğitime tabi tutulmadan Çocuk Evleri Sitesinde din hizmeti sunmak için görevlendirilmiştir. Özel bir niteliğe sahip olan bu çocuklara verilecek olan din eğitiminde pedagojik formasyon eğitimi almış görevlilerin tercih edilmesinin yanı sıra DİB tarafından gerekli özel bir eğitimin verilmesi ihtiyacıdır.

5.1.6. Çocuk Evleri Sitesindeki Hizmet Süreleri

Çalışmamızın bu bölümünde Çocuk Evleri Sitesinde görevlendirilen personeli, kurumda hizmet süresini tespit ederek ne sıklıkla personel değiştirildiğini öğrenebilmek amacıyla Çocuk Evleri Sitesinde kaç yıl görev yaptınız/yapıyorsunuz? Sorusuna şu cevaplar verilmiştir.

Tablo 5.6. Çocuk Evleri Sitesinde Hizmet Süreleri

Görevlendirilme Süresi	Kadın	Erkek
6 ay	1	1
1 yıl	2	-
1,5 yıl	2	1
2 yıl	2	-
2,5 yıl	-	1
3,5 yıl	-	1
4 yıl	1	-
5 yıl	-	1

Adana'da 2009'dan günümüze kadar Çocuk Evleri Sitesi kurumunda görev yapan/yapmış olan personellere baktığımız zaman, en az 6 ay, en fazla 5 yıl görevlendirildiklerini tespit ettik. Kadın personelin görevlendirilme süresi 6 ay ile 4 yıl arasında değişkenlik gösterirken, erkek personelin 6 ay ile 5 yıl arasında değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. 2 personel 6 ay gibi kısa bir süre için görevlendirilirken, ağırlıklı olan sürenin 1 ile 2 yıl arasında olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Bir erkek din görevlisi 6 ay kaymakamlık oluruyla tam zamanlı görevlendirildiğini ifade ederken, kadın bir din görevlisi ise asli görevinin dışında 6 ay boyunca her gün din hizmeti vermek üzere görevlendirildiğini ifade etmiştir.

Kurumun özel yapısını göz önüne aldığımız zaman bu kadar kısa süren görevlendirmelerin, başka bir kurumdan buraya gelen din görevlilerinin bu kurumu tanımaları, yönetimle ilişkiler kurabilmeleri ve en önemlisi kurumun bakımında kalan çocukları tanıyabilmeleri açısından yeterli olmadığı görünmektedir. Nitekim yaptığımız görüşmelerde bazı din görevlileri, görevlendirildikleri ilk zamanlarda çocukların gönlünü alabilmek için dersten ziyade oyunlar oynadıklarını ifade etmişlerdir.

(E2): "Görevlendirildiğim ilk üç ay çocuklarla oyun oynadım. Hatta çocuklardan biri bana 'hocam siz beden eğitimi öğretmeni misiniz' dedi. Yakar top, masa tenisi, satranç, futbol oynuyorduk. Satrançı bildiğim halde bilmiyormuş gibi çocukların bana öğretmesini istedim".

5.1.7. Din Hizmetinin Ders Saati

Bir devlet memuru başka bir resmi kurumda yasal mevzuat gereği en az 1, en fazla 8 ders saati hizmet sunabilmektedir. Bu nedenle görevlendirilen din görevlilerinin kurumdaki ders saatlerini 1 ile 8 saat arasında değerlendirmek zorunda kaldık. Ayrıca aynı sorumuzun içerisinde bu süreyi kaç güne yayarak din hizmeti verdiklerini tespit etmeye çalışarak, personelin haftada kaç gün kurum içerisinde olduğunu öğrenmek istedik.

Tablo 5.7. Ders saati dağılımı

	Kadın	Erkek
2 ders saati	1	-
3 ders saati	-	-
4 ders saati	1	-
6 ders saati	4	-
7 ders saati	-	-
8 ders saati	2	5
Toplam	8	5

Kurumda din hizmeti sunan personelin ders saati sayısının 2 ile 8 ders saati arasında değiştiği görülmektedir. 1, 3, 5 ve 7 saat derse giren personel bulunmamaktadır. Yapılan görüşmelerden ağırlıklı olan ders süresinin 8 saat olduğu tespit edilmiştir. Hizmet sunumu açısından baktığımız zaman bunun olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Ders saatinin fazlalığı ev başına düşen ders saati sayısını arttıracak için sunulan hizmetin yararlılığını da arttıracakı düşünülmektedir.

5.1.8. Kurumda Ders Günü Sayısı

Tablo 5.8. Kurumda sunulan din hizmeti gün sayısı

	Kadın	Erkek
2 gün	7	1
3 gün	1	3
4 gün	-	1
Toplam	8	5

Din görevlilerinin her birinin en az 2, en fazla 4 gününü Çocuk Evleri Sitesinde din hizmeti vermek için ayırdığı görülmektedir. Kadın din görevlilerinin ağırlıklı olarak 2 gün, erkek din görevlilerinin ise 3 gün ders verdiği anlaşılmaktadır. Gün sayısının artmasının, çocukların din görevlisiyle göz aşinalığı kurması, kafasına takılan soruları sorabilmek için kurumda din görevlisine daha rahat ulaşabilmesi açısından bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.9. Ev Başına Düşen Haftalık Ders Saati

Tablo 5.9. Ev başına düşen haftalık ders saati

	Kadın	Erkek
1 saat	1	1
2 saat	5	2
3 saat	-	2
4 saat	1	-
6 saat	1	-
Toplam	8	5

Yapılan görüşmelerde, ev başına düşen haftalık ders saati ortalama 2 saat olduğu, ancak bunun sabit olmadığı, zaman zaman personelin girdiği ev sayısının değişmesiyle birlikte bunun daha az ya da daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Din görevlileri, ders saatinin hepsinde çocukların hazır bulunmadığı, kurumda sabun, kuaförlük vb. kursların olduğu ve ders saatleri çakıştığı için çocukların bir kısmının bu kurslara yönlendirildiğini ifade etmişlerdir. Bunları göz önüne aldığımızda bazı çocuklara hiç ulaşamadığı ya da ulaşılan çocuk sayısının tüm evi kapsamadığı sonucu çıkmaktadır.

(K8): "Bazen çocukları evde bulamadığımızda diğer evlere kayıyorduk. Bu sebepten bazı evlere iki ayda bir gittiğimiz de oluyordu".

5.1.10. Öğretim Programı

Din görevlilerine DİB tarafından belli bir ders programı verilip verilmediği soruldu. Bütün din görevlileri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından böyle bir programın verilmediği cevabını vermiştir.

Tablo 5.10. Ders programı verilip verilmediği

Ders programı	Kadın	Erkek
Program Verilmedi	8	-
Müftülük tarafından verildi	-	2
Kendim oluşturdum	-	2
Kurumdan verildi		1
Toplam	8	5

Din görevlisinin hizmet verdiği süreçte hiçbir program kullanmadığı, 2 din görevlisinin ders programını müftülüğten aldığı, 2 tanesinin kendi programını kendisinin oluşturduğu, 1 tanesine programı Çocuk Evleri Sitesinin verdiği görülmektedir. DİB tarafından hazırlanan bir ders programı olmadığı gibi Müftülük ile Çocuk Evleri Sitesi arasında ders programı ile ilgili bir koordinasyon ve işbirliğinin olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla buradan din hizmeti sunumunda belli bir konu müfredatının uygulanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

(K1): "Yok, müftülüğten konuların listesi verildi. Ona göre ders yapıyorduk".

(K5): "Yoktu, o günün ihtiyacına göre, çocukların sorularına göre konu şekilleniyordu".

(K7): "Hayır, biz doğaçlama ders yapıyorduk".

(E3): "Yok, kendim oluşturdum".

(E4): "Ders programımız yok, kendimiz hazırlıyoruz".

5.1.11. Din Görevlisinin Kendisini Yeterli Görüp Görmemesi

Tablo 5.11. Kendilerini yeterli görüp görmedikleri

Bu görev için kendinizi yeterli görüyor muydunuz?	Kadın	Erkek
Evet	1	2
Hayır	4	3
Kısmen	3	-
Toplam	8	5

Din görevlilerine Çocuk Evleri Sitesinde yürüttükleri din görevi hizmetinde kendilerini yeterli görüp görmediklerini sorduk. Toplam 7 görevli burada din hizmeti sunma konusunda kendisinin yetersiz olduğunu söylerken, 3 personel kısmen yetersiz, 3 personel de yeterli gördüğünü söylemiştir. Yetersiz gördüğünü söyleyen personellere, kısmen yetersiz diyenleri de eklediğimizde büyük bir kesimin din hizmetini sunma konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Sahada bizzat çalışmış veya halen çalışmakta olan bu görevliler, nasıl bir ortama görevlendirildiklerini bilmeden gitmenin zorluklarını bizzat tecrübe ederek yaşadıkları anlaşılmaktadır.

(K1): "Temel eğitim olarak görüyordum. Çünkü çocuklar temel eğitimi hiç bilmiyorlardı".

(E2): "Hayır, amatör ruhla çalışıyorduk".

(E3): "Yeterli görüyorum. 7-12 yaş için yeterli görüyorum".

(E5): "Evet, ancak çocuklar dersin üzerine düşmediği için çok da verimli olmuyordu, biz elimizden geleni yapıyorduk".

(K2): "Hayır, bununla ilgili bir eğitimin gerekli olduğunu düşünüyorum".

(K6): "Bize bu konuda çok profesyonel bir eğitim verilmedi".

Ucu açık bir soru olduğu için aldığımız cevaplar da birbirinden farklılıklar göstermiştir. Bu bölümde, verilen din hizmeti konusunda kendi yeterli gören din görevlileri her hangi bir cevap vermeyip, yetersiz ya da eksik gören din görevlilerin cevapları alınmıştır.

Tablo 5.12. Eksikliği hissettikleri hususlar

Eksikliği hissedilen hususlar	Kadın	Erkek
Özel bir eğitim almadığımız için	3	2
Kurumlar arası iş birliği olmadığı için	1	-
Çocukların sorduğu dini konularda cevap vermekte yetersiz kalıyordum	1	-
Materyal eksikliği	-	1
Toplam	5	3

En çok kurum bakımında kalan çocuklara yönelik eğitimin eksikliğinin hissedildiği, bunu çocukların sordukları dini sorulara cevap vermekte yetersizlik, kurumlar arası işbirliğinin yetersizliği ve materyal eksikliği takip etmektedir. (E1), bu sorumuza şöyle cevap vermiştir. *'Ben bir imam-hatibim. Kürsüye çıktığım zaman cemaati göz önüne alarak anlatma yeteneğim var. Çocuklara eğitim vermekle ilgili bir eğitim almadığım için gerçekten sıkıntı yaşadım. Çocukların diline, yaşına ilk başlarda inemedim. İlerleyen zamanlarda biraz alıştım ve kendimi ona göre hazırladım'*. Aslında

verilen bu cevap, bir din görevlisinin hedef kitlesi ile Çocuk Evlerinde kalan çocuk kitlesi arasındaki farkı açık bir şekilde ifade etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığında görev alacak olan personeli seçme kriterleri arasında pedagojik-formasyon eğitimi gibi bir kriter bulunmadığı için özellikle böyle özel durumu olan çocuklara yönelik verilen din hizmetinde, din görevlilerinin ciddi anlamda zorlandıkları ortaya çıkmaktadır.

(K2): "O çocukların duygu durumuna göre hitap edebilmek için eğitim almamızın şart olduğunu gördüm. Kendimizce cevaplar verdik ama yetersiz kaldığımı düşünüyorum".

(K4): "Çünkü muhataplarımı tanıımıyordum, çocukların psikolojik durumlarını ilk defa gittiğim için bilmiyorum. O çocukların duyguları nasıl bilmiyordum. Zaman içerisinde bunu anladım, hissettim. Öyle hayat hikayeleri vardı ki, benim ancak filmlerde abartı olarak görebileceğim hayat hikayeleri vardı. Dışardan kurgu gibi ama gerçek hayatlardı. Duygusal olarak böyle bir şeye hazır değildim. O durumdaki bir çocuğa nasıl yaklaşılır, neler söylenir bilmediğim için zorlanmıştım".

(K6): "Bize bu konuda çok profesyonel bir eğitim verilmedi".

(E4): "Farklı alanlarda eğitim almalıyız. Çocuklara davranış yönünden, psikolojileri yönünden, sosyal yönlerden onları nasıl eğitebileceğimize dair eğitimler almamız gerekiyor".

(K8): "Bu iş komple yapılması gereken bir iştir. Oradaki çocuklar avantajlı değil, dezavantajlı çocuklar. Bizim verdiğimiz din eğitimi soyut bir eğitim. Değerler eğitiminin dönütünü çok uzun zamanda alabiliriz. Eğitim müftülük, eğitici, idare, anneler ve çocuğun özel durumu ayağı olmak üzere 5 önemli ayağı var. Bu eğitim ayaklarının bütünleşmesi ve iletişim halinde olması gerekiyor. Bu sağlanamadığı için fevkalade bir sonuç alınamıyor".

(K5): "Dini sorularda çok zorlanıyorduk. Gençlerin soruları çok farklı olabiliyordu. Bazen bunlara yetişemiyebiliyorduk".

Aslında kurumda görev yapan/yapmış din görevlilerinin sosyal hizmet kurumlarına görevlendirilmeden önce özel bir eğitime tabi tutulmasının gerekliliği verilen cevaplardan da anlaşılmaktadır. Bir çocuğunun müftülük tarafından verilen görevlendirme ile görev alması, alt yapı sorununun eksikliğini göstermektedir. 12 yıldır devam eden eğitimler boyunca sadece beş hizmet içi eğitimin yapılmış olması, eğitimlere görev alan tüm din görevlilerinin çağrılmaması ve bazı hizmet içi eğitimlerin tüm sosyal hizmet kurumlarını kapsayacak şekilde (kadın konuk evi, huzurevleri, çocuk evleri vb.) verilip Çocuk Evleri Sitesinde görev alan personelin diğer hizmet kurumlarıyla ilgisi olmadığı halde bu eğitimleri alması düşünüldüğünde bu konuda ciddi bir eksikliğin olduğu tespit edilmektedir.

5.1.12. Çocuklar En Çok Hangi Konularda Sorular Soruyorlar

Bu sorumuza din görevlileri birden fazla cevap verdiği için tabloda cevap sayısı fazla çıkmaktadır. Genel olarak baktığımız zaman, çocukların yaşlarındaki değişkenliğin de etkisiyle çok farklı alanlarda sorular sordukları tespit edilmiştir. En çok itikadi konularda sorular sorulmuştur. Kadın din görevlilerinin 7-12 yaş kız grubunun yanı sıra 13-18 yaş kız evlerinde de derse girdiğini göz önünüze aldığımız zaman, Kadın din görevlilerine ayrıca ateizm-deizm, kötülük problemi, tesettür, ergenlik, reenarnasyon gibi daha çok genç kızların sorabileceği soruların sorulduğu görülmektedir.

Tablo 5.13. Çocukların en çok sorduğu sorular

En çok sorulan sorular	Kadın	Erkek
Allah inancı	5	3
Peygamber	-	1
İman	-	2
İbadetler	1	2
Ahiret hayatı (cennet-cehennem)	4	5
Kader	3	3
Cin-Melekler	2	2
Günah ve tövbe	1	1
İnsanın yaratılışı	-	1
Reenkarnasyon	-	1
Anne-baba hakkı	1	-
Dua	1	-
Tesettür	1	-
Kabir hayatı	1	-
Kur'an-ı Kerim	1	-
Soru sormuyorlardı	1	-
Toplam	22	21

Soruların geneline bakıldığında çocukların özellikle iman konularında problemlerinin olduğu ve özellikle Allah inancı konusunda ciddi problemlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebinin ailelerinden ayrı ve yaşadıkları travmaların etkisiyle olduğu düşünülmektedir. Özellikle verilecek olan din hizmetinde imânî konulara ağırlık verilmesi çocukların inanç problemlerinin giderilmesi gerekmektedir.

(K1): "Anne baba hakları, annemiz beni bıraktığı için hesabı sorulacak mı, bana sonra tekrar annelik yapmak istediğinde yok diyebilir miyim? Kabul etmesem günaha girer miyim? "

(E4): "Ahireti özellikle soruyorlar. Gelecekleri ile ilgili, Allah'ın varlığı ile ilgili, namaz kılmasak ibadet etmesek ne olur, kaderi soruyorlardı".

(K3): "Genelde kader, kendi hayatlarını sorguluyorlar, neden ben bu şekildeyim, Allah'ın kendilerine neden adaletli hükmetmediğini, bazılarına çok güzel şartlar sunmasına rağmen niye kendilerinin ötelendiğini, kendilerinin toplum tarafından ötelendiklerini düşünüyorlardı. Allah'ın kendilerine destek çıkmasını bekledikleri için o desteği arıyorlardı. Dua hakkında soruyorlardı".

(K7): "Allah'ı suçluyorlar, biz neden bu durumdayız, ahiret hayatı, kabir hayatı, cennette ailemizle birlikte olacak mıyız? "

(K8): "Allah'ın varlığını sorgulama, kaderi sorgulama cinler melekler ve cennet cehennem.. Ahiret ve dirilmeyle alakalı çok tatmin edici cevaplar alamadıklarını görüyorum. Çocuğun sorularına cevap verdiğimde ikna oluyor ama bir sonraki derste çocuk hala bunu sorgulamaya devam ediyor, bu kalıcı olamıyor. Bunun nedeni yurt ortamında duygu ve inancı devam ettirecek bir ortam oluşturulamaması. Kurumdaki anneler bu işin bel kemiği. Annelerin formasyon eğitimi almış eğitimli kişiler olması lazım. Annelerin dini eğitim almış olması lazım. Annelere yönelik de diyanetin bir eğitim vermesi lazım".

Özdemir'in yetiştirme yurdunda kalan ergenlerle yaptığı araştırmada özellikle kader ve Allah inancı konusunda gençlerin sıkıntı yaşadığı görülmektedir (Özdemir, 2002: 100-101). Görevlilerin bu konuda sorulan soruya verdiği cevaplardan da bu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Allah inancının sağlam bir şekilde yerleştirilmesi başta kader olmak üzere imânî konulardaki şüpheleri giderecektir. Allah inancı konusunda

sevginin ön plana alınarak verilmesi gerekmektedir. Özellikle yaş grubunu ve çocukların yaşadıklarını düşündüğümüzde bu daha da önem kazanmaktadır. Koruyan, gözeten, her şeyden haberdar olan, yapılan haksızlıkların karşılığının mutlaka alınacağını bilmek çocukların problemleriyle baş etmelerine katkı sağlayacaktır. Yine bu konuda Hz. Peygamber'in yetim oluşu, hayatında yaşadığı sıkıntılar karşısındaki duruşu gençlere örneklik teşkil edeceği gibi bu konuda başta Hz. Peygamber olmak üzere hayatta her zaman sıkıntıların olacağı ama bunların üstesinden gelmede inancın rolü hususunda sağlam bilgilerle donatılmaları gerekmektedir.

5.1.13. Eğitim Verirken Din Görevlisini Etkileyen Olumlu ya da Olumsuz Şeyler

"Burada eğitim verirken sizi etkileyen olumlu şeyler var mı? Nelerdir?" açık uçlu soruya din görevlilerin bir kısmı olumlu, bir kısmı olumsuz ve bir kısmı da hem olumsuz hem de olumlu etkilerden bahsetmiştir. Bu bölümdeki verilen cevapları iki ayrı başlık altında değerlendirmeye çalışacağız.

Din Görevlilerinin etkilendikleri olumlu şeyler

Tablo 5.14. Görev yaparken etkilendikleri olumlu şeyler

Olumlu Etkiler	Kadın	Erkek
Çocuklarım konusunda bir farkındalık oluştu	1	1
Birlikte ibadet etmek	2	-
Daha merhametli olmaya başladım	1	-
Şükür bilincim arttı	1	-
Çocukların sevgisi	1	1
Faydalı olabilmek için kendimi geliştirdim	1	-
Vicdani yönden tatmin	1	2
Toplam	9	4

Genel olarak çocuklara dini anlamda rehberlik etmek din görevlileri üzerinde olumlu bir etki bırakırken, 2 din görevlisi ise kurumda din hizmeti vermeye başladıktan sonra kendi çocukları konusunda bir farkındalıkları oluştuğunu ifade etmişlerdir. "Bir gün çocuklardan biri bana baba dedi. Bu beni çok etkiledi" (E2) sözleri çocuğun içindeki baba özlemini, din görevlisiyle gidermeye çalıştığı izlenimini vermektedir. Bu durum çocuğun din görevlisine hissettiği yakınlık açısından olumlu bir izlenim vermektedir.

Kurumda görev yapan din görevlileri, kurumda hizmet vermekten mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Bunda İslam dininin yetimlere yardımcı olma, onları koyup gözetmenin Allah katındaki değerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim kendisine bu görev verilen din görevlilerinin büyük bir kısmı, bu görevi kabul etmiştir. Ancak nasıl bir ortamda görev yapacakları konusunda bilgi sahibi olmadıkları sorunun ikinci bölümüne verilen cevaplardan anlaşılmaktadır.

(K3): "Bir kızımız vardı. Kendisini bir gün odaya kapatıp jiletlemiş. Ben gittiğimde durumu haber verdiler. Kızımızı ikna edip yanına girdim. 'Dua edelim, dua edersen rahatlırsın dedim'. Kız, 'Dua edersem rahatlar mıyım dedi. Niye bunlar benim başıma geldi' dedi. Sonra abdest alıp dua ettik. Ve ona ne zaman kendini kötü hissedersen abdest alıp namaz kılmasan bile dua etmesini söyledim. Benimle konuşur gibi rabbimle konuş. Derdini gerekçenle anlat dedim. Sen bu sıkıntıları yaşamışsın,

ilerde bu sıkıntıları yaşayacak kişilere rehber olabilirsin, onları senden daha iyi kimse anlayamaz. Allah aslında seni manevi anlamda terbiye ediyor' dedim, peygamberimizin hayatından örnekler verdim. Ondan sonra sevindi, 'gerçekten mi öyle, yapabilir miyim hocam' dedi. Sonraki geldiğim bir gün beni bahçedeki kapıda bekliyordu ve 'hocam bu gün jilet atacaktım ama söyledikleriniz aklıma geldi ve yapmadım. Ve dua ettim, rahatladım' dedi".

(K2): "Biraz daha merhametli olmamız gerektiğini öğrendim. Bize çok şükür kazandırdı. Ama duygu yönünden çok etkilendiğim oldu. Rüyalarımda görüyordum. Son zamanlar çok etkilendiğim için gitmedim".

(K1): "Birazcık da olsa faydamız vardı ama yüzde yüz faydamız olmuyordu. Olumlu tarafı vardı ama çoğu zaman çocuklar istekli değildi. Oyun oynamak onlar için daha eğlenceliydi".

(E1): "Ben orda görev yaparken iki evladım vardı. Üçüncü orda görev yaparken olmuştu. Ben evladım ile eve geldiğimde çok ilgilenmiyordum, çok sevmiyordum. Buradaki çocukların durumunu görünce çocuklarıma olan kıymeti arttı. , ilgi alakam arttı. Kendi çocuklarıma, başka çocuklara olan bakış açım çok çok değişti".

(E8): "Bu iş bende vicdani ve mesleki bir tatmin sağlıyor. Bu bana çok iyi geliyor. Yeterli olup olmadığım o ayrı bir konu. Onlarla empati, sempati kuruyorum. Onlar için nasıl faydalı olabilirim, başka illerde görevli arkadaşlarla görüşmek, bu konuda kitaplar okumakla kendimi geliştirmek için bu görevi bir fırsat olarak görüyorum. Ben annesiz babasız büyüdüm. Benim için orada bulunmak o kadar kıymetli bir şey ki. Bu yüzden onların duygularını çok iyi anlıyorum. O nedenle ben orda çok uzun soluklu çalıştım. Psikolojik olarak yıpranmadan görev yaptım. Çocukların tek dertleri kabul edilmek, hikayeme rağmen, madde kullanmama rağmen".

Buradaki önemli hususlardan biri din görevlilerinin verilen görevlendirme konusunda memnuniyetsizlik duymayıp, bilakis verilen görevi yerine getirebilme konusundaki gayretleridir. Çocuklarla kurulan iletişim, din görevlilerinin kurumda çocuklar tarafından kabul gördüğünü düşündürmektedir. Aynı zamanda kurumda görev almanın din görevlilerine başta kendi aileleri olmak üzere bir farkındalık oluşturma, kendilerini bu alanda geliştirmeye çalışma, merhamet, şükür gibi hususlarda bilinçlenme gibi katkılar sağladığı anlaşılmaktadır.

Din Görevlilerinin etkilendikleri olumsuz şeyler

Tablo 5.15. Görev yaparken etkilendikleri olumsuz şeyler

Olumsuz etkilendikleri	Kadın	Erkek
Derse istekli olmamaları	1	1
Çok faydalı olamamak	1	1
Psikolojik olarak olumsuz etkileniyordum	6	1
Yeni gelen çocukların diğer çocukları olumsuz etkilemesine	1	-
Üzülüyordum		
Ruh hallerinin değişkenliği	1	-
Evlerdeki çocukların çok değişmesi	1	-
Toplam	11	3

Din görevlilerini etkileyen olumsuz şeylere baktığımızda, çocukların içerisinde bulundukları olumsuz durumdan dolayı psikolojik olarak etkilenmeleri, çocukların derse istekli olmamaları, çocuklara faydalı olamama gibi etkenlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Din görevlilerinin kurumda hizmet vermeden önce, Çocuk Evleri

Sitesi'nin yapısı ve burada kalan çocukların özellikleri hakkında ön bilgiye sahip olmamaları, görevliler üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı anlaşılmaktadır. DİB'in bu kurumlarda görev alacak olan personeli, önceden hizmet içi eğitimler yoluyla bilgilendirmesinin duygusal anlamdaki etkilenmelerini azaltacağı düşünülmektedir. Bu hem din görevlisinin yaşayacağı olumsuzluğu gidermeye katkı sağlayacağı gibi hem de verilecek olan din hizmetinin niteliğinin artmasına katkı sağlayacaktır. Çocukların, problemlerinden kaynaklı ruh hallerindeki değişiklik ve daha çok problemleri üzerine yoğunlaşmaları sebebiyle din görevlilerinin sunduğu din hizmetine konsantrasyon konusunda zorluklar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

(E1): "Biz ailede kendi çocuklarımızı yetiştirirken zorlanıyoruz. Farklı ailelerden gelmiş, 10-12 tane farklı bir yapıdan, farklı kültürlerden gelmiş, sorunlar yaşamış çocuklar bunların hepsini bir arada tutup bir şeyler vermek, eğitmek gerçekten çok zor".

(E3): "Her bir çocuğun kendine göre sıkıntıları var. Aileden uzak, şiddet görmüş çocuklar. Onları görünce üzülmüyoruz".

(E5): "Çocukların kiminin annesi, babası ayrı olduğu için, çocukların aklı ailesinde olduğu için bizi yeterince dinlemiyordu".

(K3): "Uzun süre orada bulunmanın insan üzerinde biraz olumsuz etkileri oluyordu. İster istemez çocukların psikolojisi, duygusallığı, yaşadıkları o şeyler insanı etkiliyor. Bir de dini konulara ilgisiz kalmaları giderken insanın birisini ayağının birini geri geri götürebiliyor. Biz onlara manevi anlamda bir şeyler veremediğimiz zaman, kendimizi yardım etmiş gibi hissetmiyoruz. Birileri onları yemeğe götürdüğü zaman yüzlerinde bir mutluluk gördüğünde bir şey yaptığını hisseder. Biz onların davranışlarında bir farklılık gördüğümüzde başardığımızı hissedeceğiz. Bu da süreç isteyen bir şey ama bu süreç içerisinde sizin de duygularınız olumsuz etkilendiği için bayrak değişiminin iyi olacağını düşünüyorum".

(K7): "İlk başta psikolojik olarak çok çok etkilendim. Çünkü ilk defa girdiğimiz bir ortam. Çocukların hepsi ayrı bir dünya, hepsinin ayrı problemleri var. Daha sonra bunun bir sonuca ulaşmayacağını anlayınca daha çok şükür sebebi oldu. Gerçekten her birinin imtihanı diğerinden çok çok farklı. Hayatta nelerle karşılaştığımızı nelerle yüzleşir olduğunuzu daha iyi anlıyorsunuz. Çocukları da bu şekilde yönlendiriyorsunuz. İşin kötüsü oradaki çocukların birçoğunun ailesi var ama sıkıntılı aileler. Bence onlar içinde en büyük sıkıntı bu, varken yok olmaları. Çocuklara bu konuda bir açıklama da yapamıyorsunuz. Benim için de en büyük sıkıntı, çocukların cinsel istismara uğramış olmaları. Çocuklar çok çabuk alıyor. Ama ders saati çok az olduğu için çabuk unutuluyor. Sanırım bunun için günlük tekrar gerekiyor. Veya bu hafta gidiyorsunuz çocuk çok ilgili, bir hafta sonra gittiğinizde çok ilgisiz olabiliyor. Ruh halleri çok çabuk değişiyor. Çocukların ruh hallerine yetişemiyoruz ve 2-3 saatlik zaman az olduğu için yetmiyor. Bir de evlerde çocuklar çok değişiyor. Belli bir düzeye getirdiğiniz çocuk daha sonra başka eve veya başka yere gidebiliyor. Bazen de dışardan yeni gelen sorunlu bir çocuk evdeki tüm çocukları değiştirebiliyor".

5.1.14. Çocuk Evleri Sitesinde Verilen Din Eğitimi Hangi Kriterlere Göre Olmalıdır?

Çocuk Evleri Sitesinde verilen din eğitiminde bulunması gereken kriterler ile ilgili ucu açık bir soru sorulmuştur. Bazı görevliler bu soruya birden fazla cevap veren görevliler olmuştur. Din görevlisinin samimi, hoşgörülü ve sevgiyle yaklaşması, kurumda daimi görevli olması, görevlilerin sadece belli yaş gruplarına din hizmeti

sunması, ve din görevlilerine öncesinde psikoloji eğitiminin verilmesi en çok verilen cevaplar olmuştur.

Tablo 5.16. Eğitim hangi kriterlere göre olmalıdır

Eğitimde kriterler	Kadın	Erkek
Samimiyet, hoşgörü ve sevgi	2	2
Görevli donanımlı olmalı	1	1
Kurumda daimi görevli olmalı	3	-
Belli yaş gruplarına eğitim vermeli (7-12, 13-18 gibi)	2	1
Ahlak eğitimi önceliklenmeli	2	-
Eğitim 3-6 yaş grubundan başlamalı	1	-
Ders için ev dışında bir mekân tahsis edilmeli	1	-
Görevli psikoloji eğitimi almalı	2	1
Çocukların mahremiyetine dikkat edilmeli	1	-
Din görevlisinin maneviyatlı olması	-	2
Din görevlisinin gönüllü olması	1	1
Toplam	10	9

(E2): "Din görevlisinin dış görünüşü, güler yüzlü tatlı dilli hoşgörülü önyargısız bir şekilde kuruma girmesi lazım. Samimi olması lazım ve kuruma abdestsiz girmemesi lazım".

(E1): "Yaş gruplarına göre bir eğitim kriteri olmalı. Ben 5-6 ve 6-8 yaş ve 8-10 yaş grubuna girerken materyal konusunda, yer konusunda, alt yapı konusunda çok sıkıntı yaşadık. Normal sıradan bir eve misafir olmuş gibi gidiyorsun, sanki yatsı namazından çıkmış cemaatten birinin evine gidip sohbet yapıyormuşuz gibi bir ortamdı".

(E5): "Derse giren hocanın maddi yönden değil de severek yapması ve manevi olarak donanımlı birinin olması, söylediğini yaşayan biri oraya derse giderse daha verimli olur. Oradaki çocuklar aileden uzak olduğu için, aileyi düşündüğü için maneviyatı yüksek biri giderse daha faydalı olur".

(E3): "Görevlinin çocuk eğitimi, psikolojini bilen birilerinin olması lazım. Çünkü orda çocukların birçoğunun psikolojisi bozuk, ilaç kullanan çocuklar var".

(K1): "Din eğitimi orda yok gibi. Çok az. Çocukların hiçbir bilgileri yok. Çocuklar çok masum. Orda başka bilgilerle donatılıyor. Dini bilgileri yok denecek kadar az, damla gibi bir şey. Din eğitimi kurumun içinde olmalı. Çocukları sürekli takip edecek biri olmalı. Çok ciddi bir eksiklik var. Cami gibi mescit gibi bir şey olmalı ve onları sürekli takip edecek bir görevli olmalı".

Kurumda hizmet sunan ve sahayı en iyi tanıyan kişiler olarak görevlilerce verilen cevaplar, aynı zamanda hem bir durum tespiti hem de yapılması gerekenler açısından değer taşımaktadır. Verilecek olan din hizmetinde görevlendirmeden ziyade gönüllü din görevlilerinin tercih edilmesi eğitimin niteliğine olumlu etki edeceği şüphesizdir. Bunun yanında çocukların ruh dünyalarını anlayabilmeleri için bu konuda özel bir psikoloji eğitimi almaları da gerekmektedir. Çocuk yuvasında kalan 4-6 yaş grubu çocuklara yönelik din görevlilerince her hangi bir din hizmeti sunulmamaktadır. DİB'in 4-6 yaş çocuklarına yönelik Kuran Kursu hizmetinin bu konuda eğitim almış personellerince kreş bölümünde kalan çocuklara da sunulması, eğitimin temellendirilmesi açısından faydalı olacaktır.

Adana Çocuk Evleri Sitesinde 0-18 yaş grubu çocuklar ve gençler kalmaktadır. 4-6 yaş grubuna herhangi bir din hizmeti sunulmadığı için 7-18 yaş grubu çocuklar bu hizmetten faydalanabilmektedir. Bazı din görevlileri hem 7-12 yaş hem de 13-18 yaş grubuna ders vermektedir. Ancak bu grupların her biri ayrı bilgi ve donanıma sahip olmayı gerektiren yaşlardır. Dolayısıyla din görevlisinin hitap etmek istediği yaş grubu açısından görüşünün alınması ve gerek Başkanlık tarafından gerekse bireysel gayretleriyle kendisini yetiştirerek belli bir yaş grubu üzerine yoğunlaşması gerekmektedir.

5.1.15. Derste Kullanılan Materyaller

Mülakat yaptığımız din görevlileri 2009-2018 yılları arasında görev yapan personeller olduğu için din görevlilerinden 6 tanesi materyal olmadığı cevabını vermiştir. Genele baktığımız zaman nerdeyse yarısının din hizmetini materyalsiz yaptığı anlaşılmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi, ÇODEM gibi kurumlarda kalan 7-18 yaş arasındaki çocuklara yönelik yürütülen din hizmetinde din görevlilerine rehberlik etmek amacıyla 2016 yılında 'Etkinliklerle Değerler Eğitimi' kitabı hazırlanmıştır.

Tablo 5.17. Derste kullanılan materyaller

Materyal	Kadın	Erkek
Değerler Eğitimi Kitabı	-	2
Materyal yok	4	2
Diyanet yayınları	6	2
Başka yayınlar	2	1
Toplam	8	9

Allah Sevgisi, Peygamber Sevgisi, Melekleri Tanıyalım, Kuranı Kerim ve Diğer Kutsal Kitaplar, Kader, Ahiret Hayatı, Temizlik, İbadet, Helal-haram, Mahremiyet Bilinci, Kul Hakkı, Emanet Bilinci, Sabır ve Tahammül, Şükür, Ümit var olma, İnsan ve Tabiat Sevgisi, Herkesin İyiliğini İstemek, Paylaşmak ve Yardımlaşmak, İletişim ve İletişim Engelleriyle Baş Etme, Batıl İnançlar ve Dua olmak üzere toplam 21 ana başlıktan oluşmaktadır. Her bir ana başlığın altında alt başlıklarla konunun genişletilerek anlatıldığı kitap, aynı zamanda DİB'nin 2007 yılından bu yana yürütülen Sosyal Hizmet Kurumlarında kalan çocuklara yönelik hazırladığı *ilk ve tek kaynak* kitaptır. Konuların oyun, drama, deneysel yöntem gibi etkinlerle anlatımının yapıldığı kitap, 7-12 yaş grubundaki çocuklarda uygulanabildiği ancak genç kızların derse ilgisini çekmede yetersiz olduğu 13-18 yaş grubuna derse giren kadın din görevlileri tarafından ifade edilmiştir.

(E2): "Bizim zamanımızda materyal falan yoktu. Bizi görevlendiriyorlardı gittin mi gittin. Yeni yeni kitap hazırlandı. Ben 5 yıl görev yaptım, materyal daha sonra hazırlandı. Görev yaparken çocuklara yönelik materyal konusunda sıkıntımız vardı".

(K4): "Materyal yoktu, sohbet şeklinde eğitim vermeye çalışıyordum".

(E5): "Yaz kurslarındaki kitaplar, elif-ba. Kendilerini veremedikleri için Kur'an'a geçen olmadı. Ama dini konuda üzerine düşen öğrencilerimiz vardı".

(E4): "Değerler eğitimi kitabı, Afiş, kartela hazırlıyoruz. Başkanlığımız mutlaka bu materyalleri geliştirmeli. Özel çalışan firmaların daha başarılı olduklarını görüyoruz. Başkanlığımızdan da materyal konusunda çalışmalar yapmasını bekliyoruz"

(K8): "Ben kız yurdunda görev yapıyordum. Değerler eğitimi kitabı vardı girdiğim yaş grubuna uygun değildi ama daha çok doğaçlama ve çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre dersleri yapıyorduk. Tek materyalim çocukların sorularıydı".

(K6): "O dönemde elimizde bir materyal yoktu. Sohbet ortamında ders yapmaya çalışıyorduk. Yöneticimiz mutfakta bulursanız mutfakta, yatak odasında bulursanız yatak odasında bir şeyler vermeye çalışın demişti. Çerez onları en güzel toplama yöntemiymi".

(K2): "Materyal yoktu. Önce gönüllerini almaya çalıştık. Örtülü olduğumuz için farklı bakış açıları vardı. Sonra kuranı kerimi öğrenen öğrenciler oldu".

Başkanlığın görev yapan personele sistemli bir kaynak temin etmesi, din görevlilerinin bu konuda yaşadığı sıkıntıyı giderecektir. Cevaplardan anlaşıldığı şekliyle belli bir kaynak kullanımından ziyade, başkanlığın başta Etkinliklerle Değerler Eğitimi Kitabının yanı sıra, Yaz Kuran Kurslarında okutulan kitaplar, elif-ba cüzü, Dinimi Öğreniyorum Seti vb. veya kendilerince faydalı olduklarını düşündükleri kitaplardan faydalanmaktadırlar.

DİB'in çocuklara yönelik hikâye kitapları az da olsa varken, özellikle gençlere hitap edecek, onların ilgiyle okuyabileceği, gençlerin diline hitap edecek kitaplara ihtiyaç duyulmaktadır. Son yıllarda bu konuda bir takım çalışmalar yapılsa da hala yeterli değildir. Ayrıca Çocuk Evleri Sitesindeki her ev için DİB yayınlarından oluşan bir kütüphane kurulması, 7-12 yaş grubu her eve Diyanet Çocuk Dergisinin düzenli olarak gelmesi, 13-18 yaş grubu kız yurdu için de Diyanet Aylık Derginin ulaştırılması faydalı olacaktır.

5.1.16. Derste Etkinlik Yapabilme İmkânı

Din görevlilerinden büyük çoğunluğu bir şekilde çocukların derse olan ilgisini çekmek için çeşitli etkinlikler yaptığı anlaşılmaktadır. Cami ziyareti, vakit namazlarına iştirak ve müftülük faaliyetlerine katılım, kurum dışı etkinlikler iken, Değerler Eğitimi Kitabındaki etkinlikler, ses bombası, ilahi, hatim/meal okumaları, oyun arasında bir şeyler öğretme vb. ise kurum içi yapılan etkinlikler olarak tespit edilmiştir

Tablo 5.18. Derste etkinlik imkanı

Derste yapılan etkinlikler	Kadın	Erkek
Film slayt	1	-
İlahi	3	1
Ses bombası	1	-
Cami ziyareti- Cemaatle namaz	-	3
Müftülüğün etkinliklerine katılma	-	1
Vakit namazı/teravih namazı	2	1
Oyun arasında bir şeyler vermeye çalışma	4	3
Değerler eğitimindeki etkinlikler	-	1
Hatim/ meal okumaları	-	1
Etkinlik yapmadık	1	-
Bahçe dersi	2	1
Toplam	12	11

(E2): "Bilgisayar ve cep telefonu falan kullanmıyorduk. O zamanlar çok yoktu bunlar. Çocuklarla 3 ay kadar oyun oynadık. Hatta çocuklardan bir tanesi hocam siz beden eğitimi öğretmeni misiniz diye sordu. Biz oyun oynarken aynı zamanda eğitim vermeye çalışıyorduk. Dilimizle karşımızdaki insana zarar vermeyi, kalbini kırmayı, ağzımızdan çıkacak bir takım olumsuz sözlerin bize yakışmadığını çocuklarla halı sahada futbol oynarken hakemlik yaparken anlatıyordum. Futbola başlamadan önce kuralları söylüyordum. Birbirinize küfrederseniz, söverseniz, birbirinize karşı kırıcı olumsuz davranırsanız maçı bitiririz diyordum. Etkinliklerimiz tamamen amatör ruhla yapıyorduk. Oyunların içinde ahlak eğitimi vermeye çalışıyorduk. Hatim çalışması, meal okuma çalışmaları yaptık".

(E5): "Bir iki defa camiye gittik. Kimi dersi dinliyor, kimi oynuyordu. Gittiğimizde müdür, burada fazla verim beklemeyin dedi, biz de elimizden gelen gayreti göstermeye çalıştık".

(K3): "Cemaatle namaz kılıyorduk. Piknik şeklinde, haftada bir her evde sevdikleri yemeklerden ikram yapıyor arkasından dua ediyorduk. Sinemaya gittiklerinde katılmaya çalışıyorum. Bir gün doktor ablamı götürdüm. Ablamın yaşadığı sıkıntılara rağmen başardığını anlattım. Ablam, onların yapabileceklerini anlattı".

(K1): "Oyunlar arasında, muhabbet arasında bir şeyler vermeye çalıştık".

(E4): "İlk etapta evlerde topluca namaz kılıyorduk. Daha sonra kurumdaki mescitte hem ders verip hem de namaz kılıyorduk. Cami ziyaretleri, İl Müftümüzü ziyaret gibi etkinlikler yapıyoruz. Seyhan müftülüğümüzün 120 hafızın taç giyme merasimine davet ettik. Çocuklar ‘şimdi bunlar Kuranın hepsini mi ezberlemişler, bütün sayfalarını, bütün ayetlerini mi ezberlemişler’ gibi sorular sordular. Çocuklar merasim sonrasında çok memnun kaldılar. Derse girerken ellerimizi bir araya getirip bismillah diye derse başlayıp, bitirirken de yine ellerimizi birleştirip elhamdülillah diyoruz, teyemmümü anlatırken sitenin bahçesinde yapıyoruz, abdesti beraberce alarak öğretiyoruz.” Halen kurumda göreve devam eden (E4)’ün Kuruma gelen yeni doğmuş bebeklere yönelik Kurum Müdürüyle işbirliği halinde bebeklerin kulağına ezan okuyup, isimlerini koymaları Müslüman olan bu çocuklara yapılması gereken ilk dini vecibelerden biri olarak takdire değer bir çalışma olduğu kanaatindeyiz".

(E3): "Deneyisel çalışmalar da yapıyoruz. Oyun arasında bir şeyler veriyoruz. Duaları koro halinde öğretiyoruz".

(E1): "10-12 tane farklı kültürden gelmiş çocukların kaynaşması, bir yola girmeleri zor olduğu gibi, derse kendilerini vermeleri de çok zor oluyordu. 10-15 dakika ders anlattıktan sonra çocuk bitiyordu. Sonra ilahiydi, oyundu, şarkıydı... Oyun arasında bir şeyler vermeye çalışıyorduk".

(K4): "Akşamları gittiğim için hayır, sadece evime davet ettim. Tek etkinliğimiz o oldu".

(K8): "Bahçe dersi yapıyorduk. Yatakhane kitap okuma etkinliği yapıyorduk. 6-9 arası derse giriyordum. Onlar için verimli oldu ama benim o saat biraz sıkıntı oldu. Hanım sahabelerin hayatlarını okutuyordum. Kitapların içeriğini birbirimizle paylaşıyorduk".

En çok namaz ve oyunlar arasında bir şeyler öğretme etkinliklerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Erkek din görevlilerinin çocukları camiye götürerek cemaatle namaz kılmaları, çocuğun ibadetleri içselleştirmesi ve toplumsallaşmaları yönünden önemli bir etkinliktir. Çalışmada 2009-2018 yılları arasında Çocuk Evleri Sitesinde görev yapan personellerle mülakat yapıldığından, geçmiş yıllarda görev yapan görevliler 2017 yılında basılan Değerler eğitimi kitabı hakkında bir bilgiye sahip değillerdir. Özellikle 7-12 yaş grubu için, çeşitli etkinlikler ile çocuklara verilecek eğitim konusunda güzel

hazırlanmış bir kitaptır. Ancak tek kaynak yeterli olmayıp, DİB'in buradaki din hizmetine yönelik yeni çalışmalar hazırlaması gerekmektedir.

5.1.17. Çocuk Evleri Sitesinden Kaynaklanan Sorunlar

Çocuk Evleri Sitesinde, Çocuk Evleri Sitesi Kurumundan kaynaklanan sorunlar olup olmadığını sorduğumuz soruda sadece 2 din görevlisi kurumla sorun yaşamadığını ifade ederken, 2 din görevlisi kurumun ilgili olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 5.19. Çocuk Evleri Sitesiyle ilgili sorunlar

	Kadın	Erkek
Kurumla sorun yaşanıp yaşanmadığı		
Anneler ilgisiz ise öğrenci birkaç kişi oluyordu, anneler ilgiliyse çocukların katılımı sağlanıyordu	1	-
Çocukların ders saatinde başka etkinliklerde olması	2	3
Grup sorumluları- Anneler ilgisiz	4	2
Kurum yönetimi ilgisiz	2	1
Sorun yaşamayan	1	1
Grup sorumlusu-anneler dersimizi sabote ediyordu	1	-
Toplam	11	7

(E2): "Çocuklar geziye pikniğe, geziye gittikleri zaman zaman oluyordu. Bu durumda kurum personeliyle sohbet ediyordum. Kurumdaki herkes benim için bir öğrenciydi. Bunun dışında bir sıkıntıyla karşılaşmadım. Görevlilerle, annelerle, güvenlikle sohbet ediyordum. Karşılıklı birbirimizden öğrendiklerimiz oldu".

(E3): "Öğrenciler bazen başka öğretmenlerle aynı saatte derste olabiliyorlar. Bazen dışarda etkinlikleri olduğunda çocukları gittiğimizde bulamıyoruz. Zihinsel engelli çocuklar var. Ve biz bu konuda özel bir eğitim alamadığımız için bu çocuklara ulaşamıyoruz. Bu durumda olan bir ders yapılabilecek kadar çok çocuk var".

(K7): "Ders saatinde gittiğimiz zaman çocuklar ya gezmeye gitmiş oluyor, ya başka faaliyetler oluyor. Haftalık gittiğimiz zaman, ders saatlerimiz belli olduğu halde çocukları bulamıyoruz. Başka bir gün gelip dersi telafi etmeye çalışıyoruz. Bazı anneler dersi gereksiz görüyor, biz zaten veriyoruz havasındalar".

(K2): "Ben gittiğimde bir öğretmen vardı. Benim dini eğitim anlatmama karşı çıkıyordu. Derse gittiğimde her gün çocukları internet, temizlik gibi farklı şeylere yönlendiriyordu. Daha sonra müdürüye bildirdim. Yönetim sizin evinizi değiştirelim diye teklif etti. Sonradan o öğretmen bana karışmadı ama selamımı bile almıyordu".

(E5): "Çocuklar beden eğitimine götürüyorlardı. İstekli olan bir iki öğrenci vardı, onlar derse geliyorlardı. Yönetimin ilgisi yoktu".

(K8): "Gerçekten çok ilgili anneler vardı. Ama çoğu ilgisizdi. Anne ilgili olmadığı zaman çocukları da yönlendirmiyor. Anne orda çok büyük bir yaptırım gücüne sahip. Aynı evde her an beraber oldukları için bu. İdareyle toplantı yapıyoruz, ders saatlerimizi ve günümüzü belirliyoruz ama takip edilmiyor. İdareye bir sıkıntımızı iletmek istediğimizde, işimiz yoğun, siz bir şeyler yapın ya şeklinde bir yaklaşım içerisindeler. (K7): Ders saatinde gittiğimiz zaman çocuklar ya gezmeye gitmiş oluyor, ya başka faaliyetler oluyor. Haftalık gittiğimiz zaman, ders saatlerimiz belli olduğu halde çocukları bulamıyoruz. Başka bir gün gelip dersi telafi etmeye çalışıyoruz. Bazı anneler dersi gereksiz görüyor, biz zaten veriyoruz havasındalar".

(E1): "Vardı. Yönetimi suçlama anlamında demiyorum. Müdür beyler çok ilgiliydi. Dini konuda yönetim çok yardımcı oluyordu. Anneler vurdumduymazdı.

Bazen iki çocukla ders yapıp çıkıyordum. Diğer çocukların nerde olduğunu sorduğumda sabun kursuna, resim kursu, şu kurs var diyorlardı. Bir düzensizlik vardı. Din görevlisi derse gittiğinde aynı anda bütün çocukları bulamıyorduk. Aynı zaman içerisinde farklı kurslar oluyordu".

Din görevlilerinin kurumla ilgili en çok karşılaşılan sorun, evlerdeki görevli bakıcı (anne) ve grup sorumlusu öğretmenlerin, din görevlilerinin din hizmeti için geleceği saatin önceden belli olmasına rağmen çocukların toparlanması konusundaki ilgisizlikleri ve ders saatinde çocukların kurum içi veya kurum dışı etkinliklere götürülmesi olduğu tespit edilmiştir. Bir kısmının uzak mesafeden geldiğini düşündüğümüz zaman bu konuda din görevlilerinin önceden bilgilendirilmemesi, din görevlilerini zor durumda bırakmaktadır.

Kurum yönetiminin din görevlilerinin hizmetini önemseyip, bu konuda çocukların hazır bulunmaları konusunda önlemleri alması gerekmektedir. İki kurum arasında zaman zaman toplantıların yapılması, karşılıklı beklentilerin ve varsa yaşanan sıkıntıların değerlendirilmesi, verilecek olan din hizmetinin niteliğini arttıracak şüphesizdir. Genel anlamda baktığımız zaman, din görevlilerinin Çocuk Evleri Sitesi ile sorunlar yaşadığı, kurumdan gereken ilgiyi görmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bazı kurum personelinin verilen eğitimi sabote etme ya da gereksizliği gibi düşüncelere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu konuda Çocuk Evleri Sitesi yönetiminin personellerin tavırları konusunda gerekli önemleri alması gerekmektedir.

5.1.18. Eğitimin Sunumunda Karşılaşılan Sorunlar

Eğitimin sunumunda sorun yaşayıp yaşamadıklarına dair sorumuza din görevlileri, farklı alanlarda cevaplar vermiştir.

Tablo 5.20. Eğitimin sunumunda karşılaşılan sorunlar

Hizmetin sunumunda karşılaşılan sorunlar	Kadın	Erkek
Annelerin (bakıcıların) de eğitilmesi gerektiği	1	2
Materyalin olmayışı	1	-
Çocukların ilgisizliği	-	1
Çocuk Evleri Sitesinin evime çok uzak olması	3	-
Yaptığımız işin net olmaması	1	-
Annelerin ders için çocukları toparlamaması	3	1
Evlerdeki zihinsel engelli çocuklar	-	2
Ev ortamının ders için uygun olmaması	2	1
Çocukları evde bulamamak	-	1
Özel bir eğitim almamış olmak	1	1
Toplam	13	9

(K2): "4 otobüs değiştirerek gidiyordum. Mesafe uzaktı".

(E3): "Bakıcıların, görev yapan personelin de din eğitimine ihtiyacı var. Öğrenciler bazen başka öğretmenlerle aynı saatte derste olabiliyorlar. Bazen dışarda spor etkinlikleri olduğunda çocukları gittiğimizde bulamıyoruz. Zihinsel engelli çocuklar var. Ve biz bu konuda özel bir eğitim alamadığımız için bu çocuklara ulaşamıyoruz. Bu durumda olan bir ders yapılabilecek kadar çok çocuk var, onlarla da

eğitim yapılmalı. Anneler ilgisiz olabiliyor. Anneler olmadığı zaman çocukları kontrol edebilmek zor olabiliyor".

(E5): "Çocuklar başıboştu. Kendi kafalarına göre girip çıkıyorlardı".

(K1): "Maddi ihtiyaçlarıyla ilgileniyor ama manevi ihtiyaçlarıyla ilgilenilmiyordu. Annelerde maneviyat pek göremedim. Her şey komutlar şeklinde, rutine bağlanmış. Orası ev hayatı değil".

(K6): "Ortam ders işlemeye uygun bir yer değil. Ev ortamında üç beş kişiyi toplamak hazır oluşluk açısından uygun değil. Bir dersi ev ortamında vermekle derslikte vermek benim motivasyonumu etkiler. Bu benim motivasyonumu etkiliyorsa, çocukların motivasyonunu da olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Verilecek olan şey nedir, net bir şey yok. Yapılmak istenen ana şey nedir, açıklık getirilmeli"

(E4): "Anne eğitimleri önemli, anneler merhamet konusunda mutlaka eğitim almalı, en azından ön dini bilgilerin verilmesi. Ev ortamı çocukların eğitimi için müsait değil. Bu dezavantaj, bunu görüyoruz. Bir de her evde bir tane iki tane zihinsel engelli çocuklar var. Bu çocuklar evdeki eğitimi ciddi manada engelliyor. Buna mutlaka bir çare bulunması lazım"

(K5): "Mesafe çok uzaktı, personel uzak duruyor, ortamı sunup odadan çıkıyorlardı. Biz istiyorduk ki bizimle beraber otursunlar, odada bizimle beraber derse iştirak etmelerini istiyorduk".

(K4): "Mesafe çok uzaktı, akşamları gidiyordum, kış dönemi olduğu için. Çocukların neler yaşadıklarını bilmediğim için anlattıklarına ne tepki vereceklerini kestiremiyordum. Konuştuğum zaman anneden, babadan (tacize uğrayan bir kız) üzülebiliyordu. Hangi konuya girmemem gerektiğini yaşayarak öğrendim".

(K7): "Mesafe çok uzaktı, personel uzak duruyor, ortamı sunup odadan çıkıyorlardı. Biz istiyorduk ki bizimle beraber otursunlar, odada bizimle beraber derse iştirak etmelerini istiyorduk".

(K5): "Evin hocası benim gideceğim saatte çocukları toplamıyordu".

(K7): "Elimizde bir doküman olabilir, bir sınıf ortamında ders olabilir. Diğer kurslara gittiği gibi sınıf ortamı hazırlanabilir. Beş çocukla da olsa kaliteli zaman geçirebiliriz. Belli sabit bir yer olursa daha iyi olur diye düşünmüştüm. Yazın görevlendirildiğimde sınıf ortamında yaptığımız eğitimde 8-9 çocuk kuranı kerime geçmişti. Çünkü ev dışı olduğu için çocuk ders havasıyla geliyor. Evde diğer odaya gidiyor, bir de evde annelerle de muhatap oluyoruz. Çocuklarda saygı sorunu var".

Genel anlamda hizmetin sunumuyla ilgili yaşanan sorunlar konusunda ev annelerinin çocukları toparlama konusunda yardımcı olmamaları, Çocuk Evleri Sitesinin görevlinin evine çok uzak olması, ev ortamının ders yapmaya uygun olmaması, ev annelerinin manevi anlamda eğitilmesi gerektiği öne çıkmaktadır.

Adana Çocuk Evleri Sitesi, şehrin batısında ve biraz şehir dışında kalan bir mekânda bulunmaktadır. Bu nedenle Müftülük görevlileriyle yaptığımız görüşmelerde, özellikle Çocuk Evleri Sitesine görevli bulmakta zorlandıklarını ifade etmektedirler. Bunda en önemli iki etkenin şehrin dışında olması ve eğitimin akşam ya da hafta sonu yapılacak olması. Çocukların gündüz okulda olması, ya akşam ya da hafta sonu derse gitmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu durum akşamını ya da hafta sonunu ailesi ile geçirmek isteyen personel açısından sıkıntı olmaktadır. Özellikle bu durum kadın din görevlileri için daha da sıkıntı olmaktadır.

Din görevlileri, ev ortamında diğer evlerden giren çıkan çocukların çok olması, zaman zaman ev annelerinin ders esnasında çocuklara görev vermesi, derse katılmak istemeyen bazı çocukların ders esnasında TV açması vb. sebeplerle ev ortamının ders yapmak için uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Kurum içerisinde çeşitli kurslar için

sınıflar bulunmaktadır. Daha verimli bir ders için, sayıca belki az ama istekli çocuklarla ders yapmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Ev annelerinin çocukları toparlama konusunda büyük bir etkisi olduğu için, din görevlileri bu konuda onlardan destek beklediklerini ifade etmişlerdir. Dışardan gelen biri olarak çocuklar üzerinde kontrol sağlamak, odalarında ya da bahçede olan çocukları dersin yapılacağı mekana toparlamak hem zor hem de zaman kaybı olacağı muhakkaktır. Din görevlilerinin kuruma gidecekleri gün ve saat önceden belli olduğu için, bu konuda kurum amirlerinin gerekli önlemleri alması gerekmektedir.

Din görevlilerinin dikkat çektiği hususlardan biri her evde en az bir tane bulunan zihinsel engelli çocukların varlığıdır. Görevlendirilen personeller içerisinde zihinsel engellilere din hizmeti konusunda bir eğitim almış personel bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çocuklara her hangi bir din hizmeti sunulmamaktadır. Bu konuda yetişmiş personelin bu durumdaki çocuklara eğitim için görevlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

5.1.19. Hizmetin Verimliliği İçin Önerileri

Çocuk Evleri Sitesinde yürütülen din hizmetinin daha nitelikli ve verimli olabilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığına önerileriniz nelerdir şeklindeki son sorumuzu hem tablo şeklinde verip hem de her bir din görevlisinin verdiği cevabı aynen paylaşılmıştır.

Tablo 5.21. Hizmetin verimliliği için öneriler

Önerileriniz	Kadın	Erkek
Asli görevi Çocuk Evleri Sitesi olan birinin görevlendirilmesi	7	4
Ders için ev dışında bir mekanın tahsis edilmesi	1	1
Din görevlisine özel oda tahsis edilmesi	1	-
Din görevlisinin tecrübeli ve maneviyatlı olması	3	1
Kurumdaki özellikle annelere yönelik dini rehberlik yapılması	1	2
Faaliyetler için bütçe tahsis edilmesi	-	1
4-6 çocuklarına da eğitim verilmesi	1	
Görevlendirmelerde gönüllülük esas olmalı	3	2
Materyaller geliştirilmeli	2	1
Toplam	19	12

(E1): "Bir cami imamının bu çocukların eğitimini yapması mümkün değil. Diyanet İşleri Başkanlığı Çocuk Evleri Sitesine özel bir görevli atamalı. Bu görevli, bu çocukları nasıl yetiştireceği konusunda hazırlanmalı sonra bu çocukları yetiştirmeli. Bir cami imamı olarak, o çocuklara şey veremem. Bu görevli bu çocukların yaşına inerek, eğitimini alarak, kendisini yetiştirerek eğitim vermeli. Evlerin dışında ekstra bir yer olmalı. Haftalık bütün çocukların toplanacağı bir yer olabilir. Evlere gidip ders anlatmak, başka evlerden çocuklar gelip gidiyor. Onu çağırıyor, anneler yemek için vb. çocukları çağırıyor. Ev ortamında sağlıklı bir ders ortamı olmuyor. Başkanlık buraya özel birilerini atarsa çok güzel olur".

(K4): "Böyle bir görevi diyanetin üzerine alması güzel bir şey. Böyle bir eğitimi en iyi bizim kurum yapabilir. Ama Hani nasıl biz Kuran Kursları için ayrı hoca hanımlar var, 4-6 yaş kursları için ayrı hoca hanımlar ve ayrı eğitimler isteniyorsa buralarda da çocuk gelişimi okumuş aynı zamanda ilahiyat mezunu biri tercih edilmeli.

Bu şekilde eğitimi olanları bünyesine alıp, buraya özel olarak görevlendirilmeli. Başka görevi olmamalı".

(K3): "Görevli olan kişinin daha verimli olabilmesi için tamamen kendini oraya vermeli. Öğlene kadar kuran kursunda yoruluyorsun, evde mesuliyetlerin var. Aklın yeri geliyor evde kalıyor. Bir an önce dersi bitip çıkayım diye düşünebiliyor insan. bir de psikolojik olarak yorulmuş gidiyorsun. Enerjinin bittiği saatte çocukların yanına gidiyorduk. Orada sürekli görevli olsam ona göre yoğunlaşırım, okumalar yaparım, yarın ne yapacağımı ayarlarım, daha çok enerjik bir şekilde faydam dokunabilir. Herkes bu görevi yapabilir mi? Görev yapacak kişilerin incelemeyle seçilmesi gerektiğini düşünüyorum. Gönüllülük esas olmalı, severek yapılmalı, o çocuklar sevilmezse kişi istediği kadar eğitim alsın. Kişi manevi olarak da kendisini terbiye etmeli. Hoşgörülü olmalı. Çok fazla disiplinli birinin çocuklara ulaşabileceğini düşünmüyorum".

(E2): "Değerler eğitimi kitabının bir de öğretici kitabı hazırlanmalı. Kurumda sadece çocuklara yönelik değil, aynı zamanda tüm personellere örnek olmalı, güven vermeli ve cömert olmalı. Allah rızası için personel olmalı. Resmiyet olmaması gerekiyor. Yani gönüllü olacak. Belli saatlerle sınırlı kalmadan çalışmalı. Kurumda görev yapan personelin yapacağı faaliyetler için bir bütçe ayrılması gerekiyor. Nereye kadar sponsor bulacağız. Gelen misafirlere baktığımız zaman hediyelerle gelirken, bizim elimizde hiçbir şey yok. Camiden sonra bir dondurma, yemek yemek çocukların hoşuna giden, unutamayacağı şeylerdir".

(K8): "Gönüllü ve tam zamanlı bir din görevlisi görevlendirilmeli. Eğitimi bu yönde tamamlamış hocaların görevlendirilmesi gerekiyor, sürekli hoca değişikliği iyi olmuyor. Çocuklar alışana, hocalar adapte olana kadar görevli değişebiliyor".

(E3): "Eğitime tabi tutulmaları güzel olur. Çalışan personele de rehberlik edebilmemiz için daha çok eğitim almalıyız. Buralarda tam günlük personel çalıştırılmalı. Bir yılda ancak kendimi kabullendirebildim. Çocuklar nasıl olsa bu gidecek gözüyle bakabiliyorlar. Bu öğretmen buranın görevlisi, ben dinimi bu hocadan öğreneceğim diyebilmeli. Bize verilen görevlerde asli görevini aksatmaması ibaresi var. Tam derse konsantre olduğumuz zamanda asli görevime gitmem gerekiyor. Dersi bırakıp görevime gitmek zorunda kalıyorum".

(K7): "Eğitim 4-6 yaştan başlamalı. Çocuklar büyüdükçe din eğitimine karşı mesafeli oluyor. Bazen din dersi istemiyoruz diyebiliyor. Ya da evde ders esnasında televizyon açıksa çocuk kapatmak istemiyor. Daimi bir hoca görevlendirilirse, çocuk her zaman ulaşabilse daha iyi olur diye düşünüyorum. Her gün bir saat de olsa görevli olduğu eve gidebilse daha güzel olur. Mesela yemek saatinde yemek konusunda adabı muâşeretten bahsedebilir. Donanımlı bir insanın gözetimi altında çocuğun yetişmesi gerekiyor. Anneler evde ne kadar aktifse din görevlisinin de evde o kadar aktif olması gerek. Çocuk 3.5 ta okuldan geliyor. Biz 5 ten sonra gitmek zorunda kalıyoruz. Yatış saatine kadar orda kalmak zorunda kalıyoruz. Hem çocuklar hem bizler yorgun oluyoruz. Eğer daimi bir hoca olursa açık öğretimde okuyan kızlarla da ilgilenilir".

(K1): "Orda resim odası var, doktor odası var, müzik odası var. Her şeye bölüm ayırmışlar. Ama dini soruları soracakları bir oda bölüm yok. Bu alanda büyük bir açık var. Çocukların bir tarafları kırık sayılır. İstedikleri zaman soruları sorabilecekleri bir bölüm yok. Çocukların içi soru dolu. Orda dinle ilgili bir bölüm yok. Oraya bir din görevlisi yeterli değil. Orası hem maddi hem de manevi olarak ağır bir yer. Oraya giden kişinin idraki, dinamiği de sağlam olacak oraya giden kişinin. Genç bir kızı oraya gönderirsek başarılı olamayız. Hayat tecrübesi olan, akli başında biri görevlendirilmeli. Din görevlisine normal insanlara baktıkları gibi bakmıyorlar, hocaya değer veriyorlar. Bir de ciddi anlamda teftiş edilmeli hocalar. Oraya özel bir hoca olmalı, özel odası

olmalı, hatta personel de din eğitiminden faydalanmalı. Çocuk bekliyor sorularını biriktiriyor hoca gelecek diye. Hocanın o gün işi çıktıysa ya da kurum ders saatinde başka bir yere götürdüyse çocuk hocaya ulaşamıyor. Çocuk hocayı bulamadığı zaman orda anneye soruyor. Anneler çok farklı cevaplar verebiliyor".

(E4): "Aklıma gelen en önemli husus, buraya mutlaka sürekli bir görevlendirme yapılması gerekiyor. Yani geçici değil, 8-5 çalışacak erkek ve Kadın din görevlisi görevlendirilmeli. Sürelerle gitme fayda sağlasa da çok büyük bir katkı sağlamıyor. Bizim orada sürekli bulunmamız gerekiyor. Annelerin eğitimi önem arz etmektedir. Çocukların her şeyiyle onlar ilgilendiği için, annelerin manevi anlamda bir seminere tutulmasında fayda olacağını düşünüyorum".

(E5): "Görev yapan maaş derdinde olmadan, özverili çalışmalı. Görevli maneviyatlı ve donanımlı olacak. Bana görev verildi ama benden daha layık olan hocalarımız vardı. Ben onların görev almasını isterdim. Sadece kuran kursuna ait değil oraya ait bir hocamız olursa oradaki çocuklar hocamızın hal ve hareketleriyle, ibadetiyle, ahlakıyla çocuklara örnek olur. Görevlimiz yorgun gidiyor çok faydalı olamıyor. İş olsun diye giderse hiç gitmemesi daha iyidir. Oraya ait hocanın olması, işini sevmesi, özverili olması lazım".

(K2): "Eğitimini almış liyakatlı kişilere görev vermeli, kişinin kendi isteğine bırakmalarını tavsiye edebilirim. Bu iş gönül işi olduğu için zorla asla olmaz. Çok özverili çalışılması gerektiğini ve eğitimle devam edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çocuklarla ilgili onların diline göre eğitim alınmalı. Tam mesaili çalışılması gerektiğini düşünüyorum".

(K6): "Müfredat ve müfredeta yönelik görsel, işitsel materyallerin olması lazım. Çocukların ilgisini çekecek, kişisel gelişimlerine yardımcı olabilecek, manevi değerlerini güçlendirecek sunumlar olabilir. Kişi tabi ki bunları kendisi de hazırlayabilir ama daha profesyonel hazırlanmış materyaller daha güzel olur. Bu çocukların okuyabilecekleri kitaplar olabilir. Görevlilerin gençlere hitap edebilecek, onlarla voleybol oynayabilecek, çeşitli sportif faaliyetleri yapabilecek bir görevli olmalı. Bir de nitelikli birliktelik olması halinde onların sorunlarına cevap bulunabilir. İlk zamanlar çocuk hiç yüzüne bakmıyor bile. Belli bir zamandan sonra sizi kabulleniyorlar. Size yaklaşıyorlar, alıştıktan sonra da hocam hocam diye gördükleri yerde sahip çıkıyorlar. O da bizi mutlu ediyor".

(K5): "Sürekli orda çalışan, kuran kursunda hizmet veren öğreticilerimiz gibi her gün gidip gelen sürekli personel olmalı. Haftada gitmekle yaygın bir eğitim olmuyor. İş iyi bilen, bilinçli bir personel görevlendirilmeli. Çocuklara yönelik kitaplar ve materyaller hazırlanmalı, bu çocuklara hitap edecek, onlara maddi ve manevi rehberlik edecek kitaplara ihtiyaç var".

(K8): "Daimi hizmet verecek bir kadın ve bir erkek personel olmalı. Anneler zaman zaman bir takım yanlış bilgiler veriyor. Anne bana siz bunlara yemek yerken konuşulmayacağını, taş olunacağını öğretmediniz mi diye sordu. Dolayısıyla bu annelerin de eğitilmesi gerekiyor".

Din görevlilerinin hizmetin daha nitelikli olabilmesi konusunda en çok fikir birliğinde oldukları husus -ki 11 din görevlisi- kurumda görev yapacak olan din görevlisinin asli görevinin Çocuk Evleri Sitesi olması olmuştur. Hem personelin daha nitelikli olması hem de bölünmüşlükten kurtulup kendini bu alanda yetiştirebilmesi, hem de sık sık personel değişikliğinin önüne geçilebilmesi için bu büyük bir önem taşımaktadır. 2 yıl burada bizzat görev yapmış biri olarak, bu konuda din görevlilerimizle aynı düşünceleri paylaştığımızı ifade etmek isterim.

Çocuğun herkesin içinde soramayacağı sorular konusunda özel bir odasının olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Zaman zaman ev annelerine yönelik manevi destek verilmesi de hem din görevlilerinin olması zamanlarda ev annelerinin çocuklara yanlış dini bilgiler vermesinin önüne geçecek hem de ev annelerinin çocuklara karşı olan tutumlarında faydalı olacaktır. Ayrıca ev annelerinin ders esnasında hazır bulunmaları, çocuklara verilen eğitim hakkında bilgi sahibi olmalarında faydalı olacaktır. Din görevlisi haftada ancak birkaç saatini bir eve ayırabilmektedir. Dolayısıyla haftanın kalan zamanlarında çocuk hakkında bilgi sahibi olamamaktadır. Dolayısıyla din eğitimi gibi soyut bir eğitimin dönütlerini kısa vadede alınamadığı gibi, eğitimin çocuğun hayatında nasıl bir etki gösterdiğini ders esnasında anlayabilmek çok zordur. Ev annelerinin derste hazır bulunması, çocuğun aldığı eğitimin dönütleri konusunda, ev annelerinden yardım alınmasını sağlayacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Savaşların, hastalıkların, kıtlıkların, göç ve afetlerin en çok etkilediği kesim çocuklar, yaşlılar ve kadınlardır. Bu nedenle devletin istikrarlı olması toplumdaki bireylerin huzurlu ve mutlu olabilmesi için önemli bir etkidir. Yine aile yapısında yaşanan sorunlar ailenin en savunmasız bireyi olan çocukları derinden yaralamaktadır. Özellikle gelişim çağındaki çocukların, gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek ve ciddi bir sarsıntı yaşamalarına neden olacak olaylar, onların sadece o anki ruh halini değil, kişiliğini, geleceğini, hatta hayata bakış açısını değiştirecek kadar derin izler bırakabilmektedir.

Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik din hizmeti sunmak noktasında yaptığımız araştırmalar ve sahada bizzat çalışan bir personel olarak bu konuda bir takım değerlendirmeler yapmakta fayda görülmektedir. Maddeler halinde sunmaya çalışacağımız bu bölümün, bundan sonra bu sahada yapılacak olan çalışmalara bir ışık tutması temenni edilmektedir.

1-Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik yürütülen din hizmeti, tam mesaili yetişmiş bir personel tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Din görevlilerinin büyük bir kısmı, kuruluştaki hizmet verme konusunda kendisini yeterli görmemektedir. Asli görevlerinin yanında ikincil bir görev olarak kuruluştaki haftada ortalama 2-3 gün görev yapıyor olmaları, özel bir eğitimden geçmemiş olmaları ve çocukların tamamına ulaşamamaları göz önüne alındığında, verilen hizmetin zaruri ama yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bugün DİB'in cezaevleri, Kredi Yurtlar Kurumu ve hastanelere yönelik **manevi rehber** çalışmalarının Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı huzurevleri, yetiştirme yurtları, çocuk evleri, kadın konuk evleri, çocuk evleri sitesi, ÇODEM vb. kurumlarda da hayata geçirilmesi gerekmektedir. Din görevlisinin Camide/Kuran Kursunda hitap ettiği kitle ile Çocuk Evleri Sitesinde hitap ettiği kitle yaş, gelişim özellikleri ve psikolojik yapıları itibarıyla birbirinden çok farklıdır. Yaptığımız görüşmelerde, hizmetin sürdürülebilirliği ve niteliği için sabit ve donanımlı personele ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

2- İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığı için büyük önem taşımaktadır. Kurumda görev yapan/yapacak olan personelin alt yapısını İlahiyat Fakülteleri hazırlamaktadır. Özellikle son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığının cami ve Kuran Kursları hizmetinin dışında çeşitli kurumlarda sunduğu din hizmeti çeşitliliğini göz önüne aldığımızda, yetiştirilecek olan personelin alanında uzman olmasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle İlahiyat Fakültelerinde Manevi Rehberlik bölümlerinin açılması gerekmektedir. İlahiyat bilgilerinin yanı sıra Sosyal Hizmet derslerinin de okutulacağı bu bölümlerden mezun olanlar Manevi Rehber olarak sosyal hizmet kurumlarında görev alması eğitimin niteliği için önem taşımaktadır.

3- Korunmaya Muhtaç Çocuklar, bir insanın bu hayatta en büyük desteği olan ailesinden ve aile ortamından yoksun bir şekilde büyüdüğü için, verilen din hizmetinin onların çocukların ve gençlerin ruhlarına hitap edecek şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda din hizmeti sunulurken öncelikle yapılması gereken din görevlisinin samimi olmasıdır. Samimi bir yaklaşım, samimi bir anlatım çocukların derse olan ilgisini çekmede büyük fayda sağlayacaktır. Nitekim kurumda çalışmış/çalışan görevliler bu konuya dikkat çekmişlerdir.

4-Adana'da Çocuk Evleri Sitesine yönelik yapılan din hizmetleri faaliyetleri İmamlar ve Kuran Kursu Öğreticileri tarafından yürütülmektedir. İlk kez eğitimlerin başladığı 2008 yılından günümüze kadar olan süreçte bu hizmet daha çok Kuran Kursu Öğreticileri ve İmamlar tarafından yürütülmüştür. Bilindiği gibi kurum bakımında kalan

bu çocuklar ailelerinden uzak olmalarını, yaşadıkları travmaları göz önüne aldığımızda eğitim veren personelin bu çocuklara yaklaşımlarının bilinçli olabilmesi açısından özel bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Pedagojik formasyona sahip olmayan görevlilerin bir de özel durumları olan bu çocuklara eğitim vermesi eğitimin niteliğini düşürebilmektedir. Yaptığımız mülakatlarda sadece bir din görevlisinin sosyal hizmet semineri aldığı tespit edilmiştir.

5-Din görevlilerine yönelik KMÇ'lara yönelik din hizmeti sunumunda kendilerine rehberlik edecek kaynak kitaplar mevcut değildir. Din görevlilerinin en çok sıkıntı yaşadığı hususlardan biri bir ders programlarının ve materyallerinin olmamasıdır. 2007 yılından beri bu alanda yürütülen din hizmetlerini göz önüne aldığımız zaman on iki yıl gibi bir sürede din görevlilerinin el yordamıyla programsız ve kaynaksız hizmet vermeleri Diyanet İşleri Başkanlığı adına üzüntü verici bir durumdur. 7 yaşındaki bir çocukla 18 yaşındaki bir ergene aynı metotla ders anlatılamayacağı açıktır. Başkanlık tarafından 2017 yılında çıkarılan Etkinliklerle Değerler Eğitimi Kitabı yaş gruplarına göre ayırım yapmadığı için yetersiz kalmaktadır.

6-Verilecek olan eğitimde temel hedef çocuğun hayatı anlamlandırabilmesi noktasında dinin gücünü kullanmayı öğretmek olmalıdır. Çocuğu dinlemek, ona değerli olduğunu hissettirmek bir insan olarak değerini öğretmek KMÇ'larda görülebilen anlamsızlık duygusunun ortadan kalkmasına ve geleceğe ümitle bakmasına yardımcı olacaktır.

7-Kurumlarda yürütülecek din eğitimi faaliyetleri genelde çocukların evlerinin içinde olmaktadır. Ev ortamı olması, çocukların ilgilerini çekmek noktasında sıkıntı oluşturmaktadır. Eve diğer evlerden çocukların girip çıkması, evdeki annelerin veya personelin çocuklar dersteyken zaman zaman dersi bölüp bir şeyler söylemesi, çocukların dikkatini çabuk dağıtabilmektedir. Camilere, tarihi mekânlara ziyaretler veya bir camide vaaza katılma ya da cemaatle namaz kılabilme gibi etkinliklerle çocuklar hem sosyal hayatın içinde hem de toplu ibadet lezzetini alabilmeleri konusunda kurumlar arasında daha güçlü bir işbirliği sağlanmalıdır. Kurum bakımında kalan çocuklar devlet korumasında olduğu için, bu tür faaliyetler yapabilmek uzun resmi yazışmalara neden olmaktadır. Zaman zaman din görevlilerinin bireysel gayretleriyle özellikle erkek çocuklarını camilere götürdükleri tespit edilmiştir. İkili iş birliği ile bu konuda yıllık plan içerisinde önceden planlanacak etkinlikler süreci hızlandıracaktır.

8- Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte eğitimde kullanılan materyaller de ciddi anlamda zenginleşmiştir. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Korunmaya Muhtaç Çocukların yaş gruplarına göre çizgi filmler hazırlaması ya da personele bu konuda tavsiye listesi vermesi, dersler de bu filmlerin izletilmesi çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakacaktır. Bu alanda Başkanlığın hazırladığı filmler olsa da bunlar yetersiz kalmaktadır.

9- Yetiştirme yurdunda kalan kız ve erkek çocuklarına, yaşlarına uygun severek okuyabilecekleri dini ve ahlaki değerleri kazandıracak aynı zamanda bilgilendirecek kaynak kitaplara ihtiyaç vardır. Çocuklara yönelik hikâye kitapları mevcutken gençlere hitap edecek kitaplar konusunda eksiklik yaşanmaktadır.

10- Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik din hizmeti sunan görevlilerin dikkat etmeleri gereken hususlardan biri de hedef kitlenin normal bir çocuktan farklı niteliklere sahip olduğunu unutmamasıdır. Derslerde normal bir öğrenci profilinin beklentisi içerisine girmek din görevlisinin de şevkini kıracaktır. Nitekim yaptığımız görüşmelerde, din görevlileri kuruluşa ilk görevlendirildiklerinde bu sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aileden ve aile ortamından uzak yalnızlık duygusu

yaşayan ve gelecekle ilgili kaygılar yaşayan bireyler olduğunu unutmamak gerekmektedir.

11- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik yürütülen din eğitiminde karşılaşılan sorunlardan biri eğitim veren personelin sürekli değişmesidir. Bu da çocukların ve din görevlilerinin birbirlerine alışana kadar ciddi bir zaman kaybına yol açmaktadır. Kurulda görev yapan personellerin hizmetleri 6 ay ile 5 yıl arasında değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

12- Çocuklara yönelik eğitimde din görevlileri kuruma sadece belli vakitlerde gelebilmektedir. Verilen eğitimi çocuğun günlük hayatına uygulayabilmesi noktasında çocukların bakımını yapan annelere yönelik çocuklara değerler eğitimi, yetimlere iyilik vb. konularda verilecek olan eğitim, çocukların aldıkları eğitimin pekişmesine büyük katkılar sağlayacaktır.

13- Din görevlilerimizle yaptığımız görüşmelerde zaman zaman bakım hizmeti sunan personelin ders esnasında müdahil oldukları ve bu durumun verilen eğitimi olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle eğitim esnasında bakım elemanlarının kurum tarafından derse müdahil olmamaları konusunda uyarılması, eğitimin niteliğinin artması açısından gereklilik arz etmektedir.

14- Görev yapan personelin çoğunun pedagojik formasyonu bulunmamaktadır. Bu nedenle Müftülük tarafından bu personele pedagojik formasyon konusunda bir nevi hizmet içi eğitim verilmesi eğitimin niteliğini arttırması açısından faydalı olacaktır. Bu noktada sadece İl Müftülüğü değil aynı zamanda Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü arasında da karşılıklı bir koordinasyonun olması gerekmektedir. AÇŞİM'in kurumsal tecrübelerinin buralarda görevli personele eğitim yoluyla verilmesi hizmetin niteliğini arttırmaya katkı sağlayacaktır.

15- Kurumda verilen eğitim sonrasında, evlerde görev yapan bakım elemanları ile sık sık görüşerek, günlük yapılan dersin içeriği hakkında bilgi verip, sonraki süreçte de bu içeriğin bakım elemanlarının da desteğiyle pekiştirilmesi konusunda iş birliği yapılması gerekmektedir. Mesela temizlik konusu anlatıldıktan sonra, çocuğun evdeyken bu konuyu hayatına ne kadar uyguladığı konusunda bakım elemanlarıyla bilgi alış-veriş yapmak dersin çocuk üzerindeki etkisini değerlendirme açısından da faydalı olacaktır.

16- Çocuklara verilecek olan din eğitiminde Peygamber efendimizin çocukluğu, yetim oluşu, Hz. Yusuf'un kuyuya atılışı, ailesinden uzakta köle olarak satılması, Hz. İbrahim'in Allah'ın varlığını gençken buluşu, Hz. İsmail'in kurban edilme konusundaki teslimiyeti, Hz. Ali'nin çocuk yaşta iman etmesi gibi kendi yaş seviyelerine uygun anlatılması çocuklarda rol model konusunda güzel örnekler teşkil edecektir.

17- Kurum bakımında kalan çocukların bir kısmı öğrenim güçlüğü çeken çocuklardır. Bu çocuklara yönelik verilecek olan din hizmetinde bu konuda özel eğitim almış personellerin görevlendirilmesi ve bu durumdaki çocuklarla yapılacak olan eğitimlerin birebir yapılması bu durumdaki çocukların da hizmet alabilmeleri açısından önemlidir.

18- Din eğitiminden kurum bakımında kalan çocuklardan sadece 7-12 ve 13-18 yaş grupları istifade edebilmektedir. Din eğitiminde önemli bir yaş kriteri olan 0-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik din görevlileri tarafından hiçbir eğitim verilmemektedir. Eğitimde 4-6 yaşın kişilik gelişimi yönünden önemini dikkate aldığımızda, yapılacak olan çalışmanın önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 yaş gruplarına yönelik verdiği din hizmeti Çocuk Evleri Sitesine yakın bir kursta ya da kurum içerisinde açılarak, kurum bakımındaki çocukların bu hizmetten faydalanmasına imkân tanınmalıdır.

19- En son 2018 yılında yapılan DİB ile AÇSHB arasındaki protokolde konuyla ilgili ana çerçeve çizilmiş somut konu başlıkları hakkında bilgi verilmiştir. AÇSHB'na bağlı yuva ve yurtlarda verilecek olan din hizmetlerinin içeriğinde hangi konulara ve ne kadar yer verileceği belirlenmemiştir.

20- Kurum bakımında kalan çocukların en çok sorguladıkları alanlardan birisi Allah inancıdır. Din görevlileri "Neden kendilerinin de diğer çocuklar gibi ailelerinin yanında olmadıkları, bizim günahımız ne, tüm bu yaşadıklarım neden benim başıma geliyor, Allah beni sevmiyor mu" gibi çocukların Allah inancını sorgulayan sorularla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle kurumda belki de en temel verilmesi gereken eğitim, sağlam bir Allah inancı olmalıdır.

21- Aile sıcaklığından ve sevgisinden mahrum olan bu çocukların en çok ihtiyaç duydukları şey yapılan araştırmalarda da görüldüğü üzere sevgidir. Bu nedenle hayatta yaşadığı acılar, sıkıntılar karşısında ona en büyük destek inancı olacaktır. Kendisini yalnız hissettiği zamanlarda bile aslında onu hep koruyan ve gözetten bir Allah olduğu şuurunu vermek onun için önemli olacaktır.

22- Kurumda yürütülen din hizmetlerinin siyasi yapılardan etkilenmeyecek şekilde yasal zeminin sağlam ve kalıcı olması önemlidir. 1989 yılında ilk defa başlatılan din eğitimi faaliyetleri sağlam bir temel ile başlamadığı için kalıcı olamamıştır. Bu nedenle bu faaliyetlerin ilk başladığı yıllarda bürokratik ya da idari engellerle karşılaşmış şu an ise AÇSHB'na bağlı tüm kurumlarda bu hizmet süreklilik arz etmektedir.

23- İlahiyat Fakültelerinde manevi rehberlik, sosyal hizmetlerde din görevliliğine yönelik bölümler veya dersler verilmelidir. DİB'in Kredi Yurtlar Kurumu, hastaneler, çocuk evleri, huzurevleri, gibi kurumlara yönelik faaliyetleri genişleterek devam etmektedir. Ancak alt yapısı olmayan personellerin istihdamı verimi düşürdüğü için İlahiyat Fakültelerinde bu alanda yetiştirilecek personele ihtiyaç duyulmaktadır.

24- Din görevlilerinin kurumda bulunmadığı süreçte çocukların evde yaşlarına uygun kütüphane oluşturulması, ahlak eğitimlerinin sadece din dersi ile sınırlı kalmaması açısından faydalı olacaktır.

25- Günümüzde ailelerin yaşadıkları sorunlardan biri de çocuklarına ahlaki değerleri öğrenebilecekleri çocuk kanallarının bulunmamasıdır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hem korunmaya muhtaç çocukların hem de normal ailesi yanında kalan çocukların istifade edebilecekleri çocuk kanalının açılması artık bir zaruret haline gelmiştir.

26- Erkek çocuklar için dini ritüellerden birisi de sünnet olmasıdır. Bu bağlamda Müftülüklerle AÇSHM'nin ortak hareket ederek din görevlilerinin de katılımıyla sünnet merasimlerinin düzenlenmesi çocuğun dünyasında kalıcı bir iz bırakacaktır.

27- DİB Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından Diyanet Çocuk Dergisinin Çocuk Evleri Sitesindeki her bir eve aylık olarak gönderilmesi, çocukların sağlam kaynaklı bilgi edinmelerinde faydalı olacaktır.

28- Din Görevlilerinin kurumda kalan çocukların okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri ile irtibat halinde olması ve çocukların ahlaki gelişimleri ile ilgili sürecin takip edilmesi açısından faydalı olacaktır.

29- Müftülüklerde bulunan Aile ve Dini Rehberlik Büroları tarafından kurum bakımında kalan çocukların aileleriyle irtibata geçilerek ailelere manevi destek verilmesi, kurum içinde din eğitimi alan bu çocukların hem aldıkları eğitimin daha kalıcı olmasına hem de ailelerin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

30- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın KMÇ'lara yönelik planlamalarında zaman zaman verilen hizmetin niteliği hakkında bilimsel araştırmaların yapılması

gerekmektedir. Çocukların aldıkları hizmet konusunda görüşlerinin ve değerlendirmelerinin alınmasının yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz.

31- AÇSHB'na yönelik kurumlarda çalışan personeller, kurumlarda kalan çeşitli sorunlar, travmalar yaşamış insanlarla muhatap olmaktadır. Sadece kurumlarda kalanlara değil, aynı zamanda zaman zaman bu kurumlarda çalışan personellere de manevi destek verilmesinde fayda olacaktır.

32- Kurum bakımında kalan çocukların, kafalarına takılan ya da herkesin içinde sormak istemediği özel sorularını rahatça sorabileceği bir görüşme odası gerekmektedir.

33- Adana Çocuk Evleri Sitesinde 0-6 yaş, 7-12 kız ve erkek çocukları ile 13-18 yaş kız çocukları aynı kurum içinde kalmaktadır. Özellikle genç kızlarda görülen kurumdan kaçma, kurum eşyalarına zarar verme, sigara vb. kötü alışkanlıkları, bakım elemanlarına karşı olumsuz tutumları göz önüne aldığımızda bu durum kurumda kalan özellikle 7-12 yaş grubu çocuklarına olumsuz model oluşturmaktadır. Zaman zaman kurum personelleriyle yaptığımız görüşmelerde de bu durumun farkında olduklarını ancak genç kızları ayıracak ayrı bir mekân olmadığı için farklı yaş gruplarındaki çocukların bir arada kalmak zorunda olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda AÇSHİM'in gerek kamusal gerekse yerel kaynakları kullanarak bu soruna bir çözüm bulması gerekmektedir.

34- Aile ve Dini Rehberlik Bürosunun görev alanına giren Sosyal Hizmet Kurumlarına yönelik din hizmetleri, kurumsal birlik açısından Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığına bağlanmalıdır. Sosyal hizmet kurumlarında yürütülen din hizmeti, Manevi Rehber statüsünde hizmet sunmaktadır. Cezaevi ve Hastanelerde görev yapan Manevi Rehberler, Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığına bağlı iken, Sosyal Hizmet kurumlarında görev yapan personel Aile ve Dini Rehberlik Büroları personelinin seçilmektedir. Manevi Rehberlerin tek bir kurumsal çatı altında toplanması, eğitimin kalitesi açısından gereklilik arz etmektedir.

35- DİB'in koruyucu aile konusunda daha ciddi çalışmalar yaparak, bu konuda toplumu teşvik etmesi böylece kurum bakımında kalan çocukların daha sağlıklı ve aile sıcaklığında yaşama hazırlanmaları için önemlidir. Dinimizin yetimlere sahip çıkılması yönündeki teşvikleri daha iyi anlatılmalıdır. Bu konuda Müftülükler ve AÇSHİM'nin ortak çalışmasıyla camilerde ve Kuran Kurslarında tanıtıcı ve teşvik edici eğitimlerin yapılması faydalı olacaktır.

36- Kurumda kalan çocuklar, mekânları ortak kullandıkları için birbirlerinin yanında rahatça giyinebilmektedirler. Bu nedenle yapılacak olan derslerde mahremiyet eğitimine özel bir önem verilmelidir. Bedenlerinin özel olduğu şuuru verilmeli böylece kendi özsayıgılarını kazanmaları desteklenmelidir.

37- Kurumda görev alacak personelin, sahasına hâkim ve en azından din eğitimi alanında yüksek lisans yapmış nitelikli personel olması verilen hizmetin kalitesini ve verimliliğini arttıracaktır.

38- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkındaki Yönetmeliğin 14. maddesine göre kurum bakımı altındaki bir çocuk, bakım tedbirleri kapsamında resmi veya özel bakım yurdu, koruyucu aile ya da yatılı okullarda yatılı kalabilmektedir. Dolayısıyla dini eğitim almak isteyen çocuklar Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Yatılı Kur'an Kurslarında kalamamaktadır. Kurumda kalıp hafız olmak isteyen ya da yaz döneminde yatılı bir Kur'an Kursunda kalmak isteyen çocuklar bu yasal engelden dolayı kalamamaktadır. Yapılacak olan protokollerde bu hususun göz önüne alınıp gerekli düzenlemenin yapılarak, bu çocukların bir devlet kurumu olan Kur'an Kurslarının yatılı bölümlerinden istifade edebilmelerinin önünün açılması gerekmektedir.

39- Hizmetiçi eğitimlerde huzurevi, kadın konukevi, çocuk evleri gibi sosyal hizmet kurumlarına giden personellerin hepsi bir arada alınmaktadır. Alanında uzmanlaşmanın sağlanabilmesi için, Çocuk Evleri Sitesinde görevlendirilen personellerin ayrı bir eğitimden geçmesi gerekmektedir.

40- Vaizler, görev alanlarından biri olarak sosyal hizmet kurumlarına giderken, uzman ve baş vaizlerin görev tanımlarından biri olarak yukarıda bahsi geçen alanlardan birini uzmanlık alanı olarak seçmeleri uygulamaya geçememiştir. Bugün uzman vaizler ve baş vaizler normal vaizlerden farklı bir görev yapmamaktadır. 2014 yılında yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliğinin 33 ve 34. maddelerinde uzman ve baş vaizlerin görev alanlarında "sosyal hizmet kurumları ve hastanelerde yürütülen din hizmetleri medya aracılığıyla yürütülen irşat hizmetleri, toplumun özel ilgiye muhtaç kesimlerine yönelik irşat hizmetleri, kadınlara yönelik irşat hizmetleri, çocuklara yönelik irşat hizmetleri, gençlere yönelik irşat hizmetleri, olağanüstü durumlarda irşat hizmet hizmetleri gibi Başkanlık hizmet alanlarından birini uzmanlık alanı olarak seçmek, alanıyla ilgili çalışmalar yapmak ve yapılacak seminer, toplantı, hizmet içi eğitim gibi çalışmalara katılmak" ifadesi geçmektedir. Baş vaiz ve uzman vaizlerin uzmanlaşma alanlarından biri olan sosyal hizmet kurumlarına yönelik din hizmeti bugün Kuran Kursu Öğreticisi, İmam-hatip, Müezzin-kayyım, Vaiz gibi unvanlardaki personeller tarafından yürütülmektedir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının çalışma yönergesini dikkate alarak baş vaiz ve uzman vaizleri uzmanlık alanı olarak seçecekleri bir hizmet alanına yönlendirmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AĞIRMAN, C., 2007. 'Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları', Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII S 2. ss.9-30.
- Ailesiz Büyüyen Çocuklar ve Yaşadıkları Sorunlar, SHÇEK Genel Müdürlüğü, Tarihsiz.
- AKYÜZ, E., 1999. Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler, II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara Üniversitesi ÇOKAUM Yayınları, Ankara, 626s.
- AKYÜZ, V., 2011. İslam'da Yetim Hakları ve Sorumluluklarımız, İHH, İstanbul., 5s.
- ALGÜL, H., 1986. Hz. Peygamber'de Anne Sevgisi, Uludağ Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1 (1) ss. 21-24.
- ARI, A., 2013. 'Yetim', TDV İslam Ansiklopedisi ss 501-503. TDV Yayınları, Ankara, 43c.
- ARIK, İ. ve Alev; Görüş, G., 1990. Farklı Ortamlarda Bilişsel Gelişim, İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Çalışmaları, s. 18, İstanbul. ss. 11-21.
- ARSLAN, Y., 2011. Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- ASLAN, B., 1997. Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları (Adana İlinde Bir Araştırma) Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AŞIK, E. ve Eker, F., 2014. Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Sorunları ve Başetmeleri, KÜ Tıp Fak. Dergisi, 16(1), ss. 20-31.
- ATEŞ, A.O., 2014. İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri, Beyan Yayınları, İstanbul,
- AYDEMİR, A., (1990, 10 Mart). Yuvada Din Eğitimi, Milliyet. www.milliyet.com.tr (Erişim tarihi 27.12.2018)
- AYDIN, M.Z., 1998. Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi, Karakoç Yayınları, Ankara.
- AYHAN, H. ve Maviş, H., 1994. Dârüşşafaka, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, 9c, ss. 7-9.
- AYTEKİN, H., 2006. 1914-1924 Yılları Arasındaki Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- BAKIRCI, M., 2015. Yetiştirme Yurdunda Kalan Çocukların Eğitim Problemleri-Değerler Eğitimi İle İlişkili Bir Değerlendirme, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 14 (1): ss. 75-106.
- BAHADIR, A., 1994. Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- BAHADIR, A., 2002. Ergen Kişiliği Bağlamında Din-Kişilik İlişkisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (14), ss. 255-306.
- BAYRAKLI, B., 2001. Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri (Cilt 1,3), Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- BAYOĞLU, A.S.ve Purutçuoğlu, E., 2010. Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Gelecek Beklentileri ve Sosyal Destek Algıları, Kriz Dergisi 18 (2), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- BOLAY, S.H. ve Türköne M., 1995. Din Eğitimi Raporu, TDV Yayınları, Ankara.

- BULUT, A., 2011. Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, DİB Yayınları, Ankara.
- BULUT, M., (Ed) 2008. AB Sürecinde Türkiye’de Dini Sosyal Hizmetlerin Önemi – Türkiye Almanya Örneği-,I. Din Hizmetleri Sempozyumu, DİB Yayınları, Ankara.
- CANAN, İ., 2014. Hz. Peygamber’in Sünnetinde Terbiye, Işık Yayınları, İstanbul.
- COŞKUNSEVER, A., 2016. Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yaşadıkları Sorunlar ve Dini Başa Çıkma: Bursa ve Şanlıurfa Yetiştirme Yurtları Örneği, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 25 (2), ss.97-124.
- ÇAĞLAR, D., 1973. Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, s. 1, ss. 59-112.
- ÇAKAN, İ.L., 1992. Beşir b. Akrabe, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara.6c.
- ÇAMAN, Ö.K. ve Özcebe, H., 2011. Ankara’da Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenler: Ruhsal Belirtileri, Fiziksel Etkinlik Düzeyi ve İlişkili Etkenler, Türk Psikiyatri Dergisi 22(2), ss. 93-103.
- ÇANLI, M., 2002. Eytam İdaresi ve Sandıkları (1851-1926), Türkler 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 57-63.
- ÇAYIR, C., 2014. Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma, Bilimname Dergisi, Kayseri. XXVII/2 ss. 59-88,
- ÇİFCİ, E.G., 2009. Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi, Aile ve Toplum Dergisi, 5 (19), ss. 53-65.
- ÇOBAN, M., 2014. Cumhuriyetin İlk Yılları Ahlâk Algısı ve Eğitimi (Kazım Nâmî’nin ‘Ahlâkı Nasıl Telkin Etmeli’ Kitabı Özelinde), KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (24), ss. 31-69.
- ÇOBAN, M., 2017. İsra ve Lokman Surelerindeki Ahlâki İlkeler ve Değerlendirilmesi Üzerine, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 8 cilt: VIII (17), 199-212.
- DEMİR, O., 2004. Yetiştirme Yurdu Gençliği ve Din Eğitimi, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- DEMİRBİLEK, S., 2000. Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 15 (2), ss. 137-152.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015. Din Hizmetleri Faaliyet Raporu 2014 Ankara.
- DOĞAN, R. ve EGE, R. (Ed.), 2013. Din Eğitimi, Grafiker Yayınları, Ankara.
- DÖNMEZ, F., 2015. Çocukluk Dönemi ve Din, Huriye Martı (Ed.), *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi* içinde, DİB Yayınları, Ankara, ss. 97-111.
- EKEN, G., 2014. ‘Erzincan Dârüleytamına Dair Bazı Bilgiler’, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (1). ss. 123-133.
- ERDOĞAN, H. N. Ö., 2014. Ergenlik Döneminin Dini ve Toplumsal Gelişimi, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (1), ss. 153-165.
- ERTUÇ, H., 2009. İslam’da Yetimlerin Hukuki Statüsü, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı 31, Erzurum. ss.
- ESKİ, N., 2007. Hak ve Sorumluluklar Bakımından İslam Hukukunda Yetimler, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- GÜDEK, M., 2012. Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Literatürü, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Himaye-i Etfal Kadın Yardım Cemiyeti Nizamnamesi (Yazarsız), 1931, Ankara.
- HÖKELEKLİ, H., 2009. Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din, Dem Yayınları, İstanbul.
- KARA, Z., 2015. Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, Dem Yayınları, İstanbul.
- KARATAŞ, Z., 2015. 'Osmanlı Devletinde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları', Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), ss. 16-31.
- KARATAY, A., 2007. Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KILAVUZ, M.A., 1998. 'Çocukluk Döneminde Dini Sorular', Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (7), 379-382.
- KOÇ, A., 2008. 'Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi', İstanbul Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 17, 145-176.
- KOÇ, B., 2007. 'Osmanlı İslahhanelerinin İşlevlerine Dair Bazı Görüşler', Gaziantep Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), ss. 36-50.
- KARAMAN, H., ÇAĞRICI, M., DÖNMEZ, İ.K. ve GÜMÜŞ, S., 2014. Kuran Yolu Tefsiri, DİB Yayınları, Ankara.
- KÖK, M., 2002. Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerin Psikolojik Belirti Düzeylerinin Değerlendirilmesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (8).
- KÖKSAL, A., 2008. İslam Tarihi, Işık Yayınları, İstanbul.
- KÖYLÜ, M., 2004. Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi, AÜİFD s. 2, Ankara.
- KULA, N., 2006. Gençlik Döneminde Kimlik ve Din, Hayati Hökelekli (Ed.), *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi* içinde (ss. 33-81), Dem Yayınları, İstanbul.
- MARTI, H., 2015. *Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi* (Ed. Huriye Martı), DİB Yayınları, Ankara.
- MOLLAOĞLU, H., 2013. Hastane Hizmetleri Bağlamında Manevi Bakım ve New York Healthcare Chaplaincy Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MÜEZZİNOĞLU, E., 2012. I. Dünya Savaşı Esnasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Dârüleytamlar, History Studies Volume 4/1, ss. 399-417.
- NUHOĞLU, H.Y., 1993a. Dârülaceze, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, 8c.
- NUHOĞLU, H.Y., 1993b. Dârüleytam, TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 8, ss 521). TDV Yayınları, Ankara.
- PASLI, C., 2010. Yetiştirme Yurdu Gençliği ve Din Eğitimi, <http://www.cemilpasli.com/sosyal-hizmet/yetistirme-yurdu-gencligi-ve-din-egitimi-1> (Erişim tarihi 27.12.2018).
- PEKER, H., 2000. Din Psikolojisi, Aksiseda Matbaası, Samsun.
- PİŞİ, D., 2013. *İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-sosyal Özellikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- ÖNDER, M., 2013. Sevgi, Din Dili ve Hikayelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi, JASSS, 6 (3), s.1285-1298.

- ÖZBEK, N., 1998. Doksan Yıllık Bir Hayır Kurumu Topkapı Fukaraperver Cemiyeti, Tarih ve Toplum , v.30, s.180, Aralık 1998, s.4-10.
- ÖZBEK, N., 2006. Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul: Tarih Vakfı / Emeklilik Gözetim Merkezi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, S., 2002. Korunmaya Muhtaç Gençlerin Din Öğretimi İhtiyacı, Tuğra Ofset, Isparta.
- ÖZDEMİR, S., 2012. Dînî Sosyal Hizmetlerin Temelleri, SDÜ Fen Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, s. 25, ss. 125-138.
- ÖZDEMİR, S., 2013. Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarında (SHÇEK) Din Eğitimi Hizmetleriyle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II, DİB Yayınları, Ankara.
- ÖZGÜDENLİ, O., 2003. Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler (Editörler Emine Gürsoy Naskali- Aylin Koç), ss. 161-181, İstanbul.
- ÖZKAN, S., 2007. Türkiye'de Dârüleytamların Gelişimi ve Niğde Dârüleytamı, Türkiyat Araştırma Dergisi, 2 (19), Ankara
- ÖZTÜRK, C., 1999. Islahhâne, Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara, 19c.
- ÖZTÜRK, N., 1993. Tarihte ve Bugün Vakıflar Eliyle Aileye Götürülen Hizmetler, Aile ve Toplum Dergisi, s.3 yıl 3, cilt 1 Eylül-Aralık.
- SALİM, M., 2011. Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- SARAÇ, A., 2011. Çocuk Yuvası Bakımında Bulunan Çocukların Davranış Sorunları ve Çocuk Yuvası Personeline Yapılan Eğitimin Bu Sorunlar Üzerindeki Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- SARIKAYA, M., 2007. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 34
- Seçme Hadisler, 2004. Diyanet Yayınları, Ankara.
- SELÇUK, M., 2005. Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV Yayınları, Ankara.
- SHÇEK, 2009. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2010-2014 Stratejik Planı, Ankara.
- Sosyal Hizmetler Rehber Kitapçığı, SHÇEK Genel Müdürlüğü, Tarihsiz.
- Sosyal Hizmetler Terminolojisi Kitapçığı, SHÇEK Genel Müdürlüğü, Tarihsiz.
- ŞAFAK, N., 2013. Dârüleytam'da Çocuk Olmak: On Çocuk On Portre, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, sayı 2, İstanbul.
- ŞAHİN, A., 1993. Yetiştirme Yurtlarındaki Gençlerin Dini Duygu, Düşünce, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- ŞEN, R.B., Kurum Bakımı Altındaki Ergenlerin Psikolojik Özellikleri ve İletişim, Huriye Martı (Ed.), Sosyal Hizmet Kurumlarında Din Hizmetleri Rehberi içinde (ss. 70-78), DİB Yayınları, Ankara.
- ŞSENCAN, H., 2005. Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Matbaası, Ankara.
- ŞENOCAK, H., 2006. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri, Sosyal Siyaset Konferansları 51. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- ŞİMŞEK, Z., EROL, N., ÖZTOP, D., ÖZCAN, Ö.Ö., 2008. Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi ; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Türk Psikiyatri Dergisi, 19(3), ss. 235-246.
- TAŞ, F., 2019. Diyanet İşleri Başkanlığının Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Din Hizmetlerinin Tarihsel Süreci, The Journal of Academic Social Science Yıl:7, S. 92, Mayıs 2019, ss. 477-489.
- TEMİZER, A. ve BAYTAL, Y., 2018. Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V, İnstitut za Geografiju, Podrigo.
- TOPAL, Ş., 2006. Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı ve Gözetimi Açısından İslam Hukukunda Velâyet ve Vesâyet Yetkisi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt:6, Sayı: 2.
- TOSUN, C., 2001. Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegema Yayıncılık, Ankara.
- ULUĞTEKİN, S., 2004. Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- ÜNAL, V., 2012. Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (2), Sivas.
- ÜSTÜN, E., ve AKMAN, B., 2002. Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 23, ss. 229-233.
- YALÇIN, A., 2011. Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- YAŞAR, Ö. ve DAĞDELEN, N., 2013. Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin, Çocukların Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Gelişimlerine Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 18, ss. 199-221.
- YAVUZ, K., 2012. Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- YAVUZER, H., 2001. Çocuk ve Suç, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- YAVUZER, H., 1998. Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- YAZICI, N., 2009. Niş İslahhanesi'nden Haber Var!, Yoyav Dergisi, Yıl 18, s. 206. Ankara, ss. 3-7.
- Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, (1995, 13 Aralık). Resmi Gazete (Sayı 22462). Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_yetistirme_yurtlari.pdf
- YILDIRIM, N., 1996. İstanbul Dârülaceze Müessesesi Tarihi, Dâarülaceze Vakfı Yayını, İstanbul.
- ZUHAYLİ, V., 2003. Tefsirü'l- Münir (Cilt 1-2), Çeviren Arslan, H., Efe, A., Eryarsoy, B., Kutlay, H.İ. ve Yıldız N., Bilimevi Yayınları, İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Fadime Taş
Doğum Yeri ve Tarihi : Adana 1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi Darende İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Doktora Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller :
Bilimsel Faaliyetleri : Diyanet İşleri Başkanlığının Korunmaya
Muhtaç Çocuklara Yönelik Din Hizmetlerinin
Tarihsel Süreci, The Journal of Academic Social
Science Yıl:7, Sayı: 92, Mayıs 2019, s. 477-489.

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Çukurova İlçe Müftülüğü/Vaiz

İletişim

E-Posta Adresi : fadimetash@hotmail.com
Tel. : 05308866225
Tarih :

EKLER

EK-1. Din Görevlilerine Yöneltilen mülakat soruları:

- 1- İsminiz nedir?
- 2- Eğitim durumunuz nedir?
- 3- Kaç yıllık görevlisiniz?
- 4- Görev unvanınız nedir?
- 5- Çocuk Evlerinde verilecek din eğitimi ile ilgili DİB tarafından hizmet içi eğitim aldınız mı?
- 6- Çocuk evleri sitesinde ne kadar süre görev yaptınız/yapıyorsunuz?
- 7- Haftada kaç gün, kaç saat derse giriyorsunuz?
- 8- Kaç çocuk evinde hizmet sundunuz/sunuyorsunuz? Bir eve ortalama kaç saat zaman ayırıyorsunuz/ayırıyorsunuz?
- 9- DİB tarafından size verilen ders programınız var mıydı?
- 10- Sevgi evlerinde verilecek din eğitimi konusunda kendinizi yeterli görüyor musunuz?
- 11- Kendinizi yeterli görmüyorsanız hangi alanlarda eksiklik hissediyorsunuz?
- 12- Çocuklar en çok hangi konularda sorular soruyorlar?
- 13- Burada eğitim verirken sizi etkileyen olumlu şeyler var mı? Nelerdir?
- 14- Çocuk evleri sitesinde verilen din eğitimi hangi kriterlere göre olmalıdır?
- 15- Derste hangi materyalleri kullanıyorsunuz?
- 16- Derslerde etkinlikler yapıyor musunuz?
- 17- Çocuk Evleri Sitesi kurumundan kaynaklanan karşılaştığınız sorunlar var mı?
- 18- Eğitimin sunumu konusunda karşılaştığınız sorunlar var mı?
- 19- Çocuk Evleri Sitesinde yürütülen din hizmetinin daha nitelikli ve verimli olabilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığına önerileriniz nelerdir?

10.03.1990, Milliyet, Sayfa 2

Çocuklar ile yaşlılara dini sohbet ve konfranslar düzenlenecek

Yuvada dini eğitim

• Ayhan AYDEMİR - ANKARA

DİYANET İşleri Başkanı Mustafa Said Yanoğlu, memur ve emeklilere gönderdiği genelgede, Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı çocuk yuvaları ve huzurevlerinde dini sohbetler ve konferanslar düzenlenmesini istedi.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, kırık binelerinde yer alan çocuk yuvaları ile huzurevlerinde dini ve milli birlikteliği korumak amacıyla toplantılar, seminerler ve konferanslar düzenlenmesini istedi. Bu işle ilgili olarak, Prof. Dr. Mustafa Said Yanoğlu bu kezle valilikler aracılığı ile merhaliklerine gönderilen 74 nolu genelgede bu istene uyulmasını istedi. Yazıda şöyle denildi:

"Bilindiği gibi başkanlığımız, İbadehanelerin içinde ve dışında toplumun din konusunda aydınlanmasını, dini konularda, konferans, seminer ve benzeri toplantılar düzenlemesi, dini ve milli birlikteliği korumak için bütün vatandaşlarımızın yaygın din hizmeti görmesini amaç edinmiştir.

● Diyanet İşleri Başkanlığı, valilikler aracılığıyla müftülere gönderdiği genelgede, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, istediği üzerine kuruma bağlı yuvalar ile huzurevlerinde dini sohbetler düzenlenmesini istedi.

Bu itibarla, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı il müdürlükleri bünyesinde yer alan çocuk yuvaları ve huzurevlerinde müftülüklerimizin ilgililerine iltifatı yaparak, belli bir program içinde dini sohbetler ve konferanslar düzenlenmesini uygun müdahale edilmektedir."

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu genelgesi, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'ne de gönderildi. Yayımlanan Genel Müdürlük de, Biledeki müdürlüklerine 8.1.1990 tarihinde Genel Müdüre Yardımcısı Cahit Gültekin imzasıyla yayımlanarak gereğini yerine getirmişlerdir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 8.1.1990 tarihinde "Şen (YD) YF-6/90-15" sayılı Genel Müdür Yardımcısı Cahit Gültekin imzasıyla valiliklere gönderdiği bir yazıda, "Diyanet Çocuk" adlı derginin kurumun yurtlarında bulunan 6-13 yaşlarındaki çocuklara bedava dağıtılması ve okutulması isteminde bulundu. Bu yazıda da şöyle denildi:

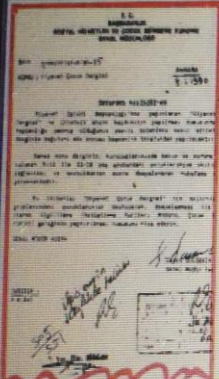
"Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olan Diyanet Çocuk dergisine ücretsiz abone kaydınızın yapılması hususunda ilgili başkanlığa yapmış olduğumuz yazılı talebimize kabul edilmiş olup, derginin dağıtım işi konusunu başkanlık tarafından yapılacaktır.

Bu sebeple konunun kararlaştırılmasında bakım ve koruma altında bulunan 6-13 ile 13-18 yaş grubundaki çocuklarımızın okutulmasını sağlanmasını ve okutulduktan sonra dosyalandıktan muafiyetini edilmeleri gerekmektedir.

Bu itibarla, Diyanet Çocuk dergisinin belirlenen 12. sayısında

Diyanet İşleri Başkanı Yanoğlu'nun, "Gerginin yapması" dedi

Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Gültekin, İktisadi Valiliği'ne gönderdiği yazıda "Diyanet Çocuk" dergisinin kuruma bağlı yuvalarda bedava dağıtılıp, okutulması isteminde bulundu.

EK-3

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER
BAKANLIĞI İLE
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
ARASINDA İŞBİRLİĞİ PROTOKOLÜ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Yasal Dayanak ve Tanımlar

Amaç ve Kapsam

MADDE 1 – (1) Bu Protokol ile; ailenin kurulması, aile yapısının ve değerlerinin korunması, gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere ailenin güçlendirilmesi, aileyi ve aile içinde bireyi tehdit eden problemler hakkında toplumun duyarlı kılınması, aile, kadın, çocuk, genç, yaşlı ve engelli bireyler ile toplumun sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan diğer kesimlerinin yaşadıkları sorunlara ve bu kapsamda sunulan koruyucu ve önleyici sosyal hizmetlere yönelik bilinç ve farkındalıklarının artırılması ile sosyal ve manevi destek hizmetlerini güçlendirmeye yönelik ortak çalışmalar yapılarak problemlerin çözümüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

(2) Protokol, belirtilen amaçlar doğrultusunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasındaki işbirliği esaslarını kapsamaktadır.

Yasal Dayanak

MADDE 2 – (1) Protokolün dayanağı, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'dur.

Tanımlar ve Kısaltmalar

MADDE 3 – (1) Protokolde geçen;

AEP: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile Eğitim Programını,

Bakanlık: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığını,

Başkanlık: Diyanet İşleri Başkanlığını,

Kurum/Kuruluş: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının taşra teşkilatında hizmet verdiği birimlerini,

Müftülük: İl/İlçe Müftülüklerini,

Müdürlük: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerini,

Sosyal Hizmet Merkezi (SHM): Sosyal hizmet müdahalesinin ve takibinin gerçekleştirilmesi, çocuk, genç, kadın, erkek, engelli, yaşlı bireylere ve ailelerine koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici, rehberlik ve danışmanlık odaklı sosyal hizmetlerin, hizmete erişim kolaylığı esasıyla bir arada ve gerektiğinde kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler ile işbirliği içinde sunulduğu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı merkezlerini,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Taraflar ve Sorumluluk

Taraflar

MADDE 4 – (1) Bu Protokolün tarafları, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığıdır.

Sorumluluk

MADDE 5 – (1) Bu protokolün yürütülmesinde taraflar eşit derecede yetkili ve sorumludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ortak Hükümler ve Tarafların Yükümlülükleri

Ortak Hükümler

MADDE 6 – (1) Ailenin kurulması, güçlendirilmesi, aile içi iletişimin artırılması, aile bireylerinin sorun çözme kapasitelerinin geliştirilmesi, koruyucu ailelik gibi konularda toplumda bilinç ve duyarlılık sağlamak amacıyla ortak çalışmalar yapmak.

(2) Aileyi tehdit eden her türlü problemin çözümü konusunda inisiyatif alarak ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile ortak çalışmalar yapmak.

(3) Kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele, töre cinayetleri gibi konularda ortak çalışmalar yapmak.

(4) Çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı, çocuğa yönelik şiddetle mücadele, çocuklara yönelik sanal ve gerçek tehlikeler, erken yaşta evlilikler gibi konularda toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması amacıyla içeriğinin ortaklaşa belirlendiği çalışmalar yapmak.

(5) Hizmet sunulan kesimlere yönelik eğitim programlarında kullanılmak üzere Başkanlıkla birlikte yeni bir eğitim modülü ve içeriklerini hazırlamak.

(6) İşbirliği alanlarında eğitim, dini rehberlik ve sosyal hizmet modelleri geliştirmek.

(7) Kurum bakımı altındaki çocukların aile sıcaklığına eşdeğer ortamda bakımlarını sağlayabilmek için ortak çalışmalar yapmak.

(8) Bakanlığa bağlı kuruluşlarda ahlakî, dinî ve millî duyguları geliştirmeye yönelik değerler eğitimi ve dini rehberlik faaliyetleri ile dini ve millî günlerde ortak faaliyetler yapmak.

(9) Afet ve acil durumlar başta olmak üzere olağanüstü hallerde bireylere ve gruplara sağlanan psiko-sosyal ve manevi destek çalışmalarını ortak yürütmek.

(10) Aile yapısı hakkında araştırmalar yapmak üzere yurtiçinde ve yurtdışında eğitim ve proje destekleri sağlamak.

(11) Kurum bakımı altında olan engelli bireylerin, yaşlı, kadın ve çocuk ile şehit yakını ve gazilerin belirlenecek kriterler çerçevesinde umre organizasyonlarına katılımını sağlamak.

(12) Başkanlık tarafından yürütülen hutbe, vaaz vb. faaliyetlerden işitme engellilerin yararlandırılmasına katkı sağlamak üzere, camilerde işaret dili tercümanı bulundurulmasına yönelik ortak çalışma yürütmek.

(13) Başkanlığa bağlı din hizmeti verilen cami, mescit ve Kur'an Kursu gibi hizmet binalarının engelliler için erişilebilir ve ulaşılabilir hale getirilmesi konusunda çalışmalar yapmak.

(14) Şehit yakını, gaziler ile çocuklarına yönelik psiko-sosyal destek ve manevi destek ziyaretlerini birlikte planlamak.

(15) Bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlar ile hizmetleri bakanlık tarafından koordine edilen Aile Destek Merkezleri (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezlerinde (SODAM) koruyucu ve önleyici faaliyetler kapsamında ortak çalışmalar yapmak.

(16) Eğitimler ile ilgili yapılacak ölçme ve değerlendirmelerde kullanılacak ölçek, Bakanlık ve Başkanlık uzmanlarınca hazırlanacak olup eğitici eğitimleri ve eğitimlere katılacak personele Başkanlık tarafından uygulanmasını sağlamak.

(17) Yürütülen eğitim çalışmalarının etki analizlerinin Başkanlık ve Bakanlık tarafından müştereken yapılmasını sağlamak.

(18) Protokolün sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve ortaya çıkacak muhtemel sorunların iyi niyet esasına göre karşılıklı görüşmeler yoluyla çözüme kavuşturulması için Bakanlığın ve Başkanlığın merkez teşkilatlarından ikişer personel görevlendirerek bir İşbirliği Komisyonu oluşturmak.

Tarafların Yükümlülükleri

MADDE 7- (1) Tarafların yükümlülükleri şunlardır:

a) Bakanlığın Yükümlülükleri;

- 1) Başkanlık personeline yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim, kurs ve programlarda Bakanlığın çalışma alanlarına ilişkin konularda gerekli bilgi paylaşımında bulunmak ve Bakanlık tarafından alanında uzman personel, materyal ve eğitimci desteği sağlamak.
- 2) Bakanlığa bağlı kurum ya da kuruluşlarda görev yapan meslek elemanlarının (psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci, öğretmen vb.) Müftülüklerin ilgili çalışmaları için görevlendirilmelerini sağlamak.
- 3) Bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlarda (İl Müdürlükleri, SHM vb.) görevlendirilen Başkanlık personelinin yapacağı etkinliklerde ihtiyaç duyulan materyal ve teknik desteğin kurum veya kuruluş müdürlüklerince sağlanması hususunda gerekli tedbirleri almak.
- 4) Başkanlığın işaret dili tercümanı ihtiyacının karşılanması konusunda destek sağlamak.

- 5) 13 Eylül 2014 tarihli 29118 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Sosyal Yardım Verilerinin Kaydedilmesine ve Paylaşılmasına İlişkin Yönetmelik” hükümleri kapsamında karşılıklılık ilkesine göre sosyal yardım verilerini paylaşmak.
- 6) Bakanlığa bağlı kuruluşlarda görevlendirilen Başkanlık personeline ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde Bakanlık ve/veya Bakanlığın taşra teşkilatı tarafından ek ders ücreti ödenmesini sağlamak.
- 7) Bakanlık yayınlarının, Başkanlığın ilgili birimlerine ücretsiz olarak gönderilmesini sağlamak.

b) Başkanlığın Yükümlülükleri;

- 1) Bakanlığın yürüttüğü program ve projelere sorumluluk alanları çerçevesinde katkı sağlamak.
- 2) Bakanlığa bağlı kuruluşlarda manevi destek ve dini rehberlik hizmeti sunmak.
- 3) Aile içi iletişim, ailede rol paylaşımı, aile içi şiddet, çocuk eğitimi, çocuk yaşta evlilikler gibi konularda dini bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlemek.
- 4) Bakanlığın sosyal hizmet modellerinden yararlanan çocuklar başta olmak üzere tüm aile, kadın, genç, yaşlı ve engellilere dini ve millî değerlerimizi tanıtmak üzere etkinlikler düzenlemek.
- 5) Manevi rehberlik hizmetini, belirlenen mesleki yeterliliklere sahip personel marifetiyle her bir kuruluş için ayrı ayrı düzenleyerek bir standart çerçevesinde sunmak.
- 6) Başkanlıkça görevlendirilen personel tarafından Bakanlığa bağlı kuruluşlarda haftada en az iki saat ders verilmesini sağlamak.
- 7) İlgili kuruluşlarda çalışan Bakanlık personelinin hizmet içi eğitimlerinde din ve değerler eğitimi konularında eğitimci görevlendirmek ve materyal desteği sağlamak.
- 8) Başkanlık yayınlarının, Bakanlığa bağlı kuruluşlarda bulunan kütüphanelere ücretsiz olarak gönderilmesini sağlamak.
- 9) Engellilerin, Başkanlığın sunduğu din hizmetlerine erişimini sağlamak.
- 10) Göçle gelen ve psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyan aileler ve çocukları ile refakatsiz çocuklara uyum sürecinde dini rehberlik hizmeti vermek.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Değişiklik

MADDE 8 – (1) Taraflardan biri Protokolde değişiklik yapmak istediği takdirde, bu önerisini yazılı olarak karşı tarafa bildirir. Protokol değişiklikleri, Bakanlık ve Başkanlığın müşterek kararı ile gerçekleştirilir.

Protokolün Süresi

MADDE 9 – (1) Protokol herhangi bir süre ile sınırlandırılmamıştır. Taraflardan birinin en az bir ay öncesinden diğer tarafa gerekçelerini de içerecek şekilde yazılı olarak bildirmesi suretiyle ya da yazılı mutabakat sağlanması durumunda Protokol sona erer.

Uyuşmazlıkların Çözümü

MADDE 10 – (1) Bu Protokol hükümlerinin uygulanmasından dolayı taraflar arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar karşılıklı görüşme yoluyla çözümlenir.

Yürürlük

MADDE 11 – (1) Diyanet İşleri Başkanlığı ile mülga Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü arasında akdedilen 26/02/2007 tarihli işbirliği Protokolü,

Diyanet İşleri Başkanlığı ile mülga Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü arasında akdedilen 13/03//2008 tarihli işbirliği Protokolü,

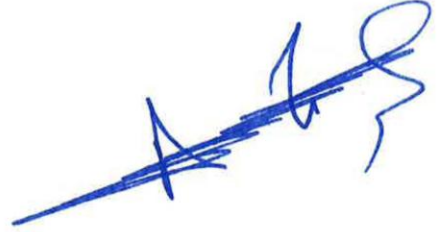
Diyanet İşleri Başkanlığı ile mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında akdedilen 26/10//2011 tarihli işbirliği Protokolü, işbu Protokolün imzalandığı tarihte yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) İmza tarihinden itibaren yürürlüğe giren işbu Protokol, iki nüsha halinde düzenlenmiş ve /.... / 2018 tarihinde imzalanmıştır.

Zehra Zümrüt SELÇUK

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı